

ISSN 2822-3349

İSTİHBARAT
ÇALIŞMALARI VE
ARAŞTIRMALARI
DERGİSİ

Terörizm ve Radikalleşme ile Mücadele
Araştırma Merkezi Derneği
Ankara 2025

i

Journal of Intelligence
Research and Studies

Ç

Cilt/Volume: 4
Sayı/Issue: 1
Yıl/Year: 2025
Ocak/January

A

www.icadergisi.com

D

editor@icadergisi.com

İstihbarat alışmaları ve Araştırmaları Dergisi

İAD

Journal of Intelligence Research and Studies

ISSN 2822-3349 (Basılı/Print)

ISSN 2822-3357 (evrimii/Online)

Cilt / Volume: 4 Sayı / Issue: 1 Yıl / Year: 2025

Ocak / January

İSTİHBARAT ÇALIŞMALARI VE ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

İÇAD

KÜNYE

ISSN 2822-3349 (Basılı) ISSN 2822-3357 (Çevrimiçi)

İMTİYAZ SAHİBİ

Terörizm ve Radikalleşme ile Mücadele Araştırma Merkezi (TERAM) Derneği Adına,

Ediz EKİNCİ

SORUMLU YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ

Soner ALAN

ONURSAL EDİTÖR

Mehmet DAYSAL, Emekli Korgeneral

EDİTÖRLER

Serhat Ahmet ERKMEN, TERAM Derneği

Burak GÜNEŞ, Ahi Evran Üniversitesi

EDİTÖRLER KURULU

Kaan Kutlu ATAÇ, Mersin Üniversitesi

Ali Burak DARICILI, Bursa Teknik Üniversitesi

Merve ÖNENLİ GÜVEN, Milli İstihbarat Akademisi

Barış ÖZDAL, Uludağ Üniversitesi

Çağla Gül YESEVİ, İstanbul Kültür Üniversitesi

DANIŞMA KURULU

M.Sadık AKYAR, Girne Amerikan Üniversitesi

Emre ÇITAK, Hitit Üniversitesi

Yavuz ÇİLLİLER, İstanbul Gelişim Üniversitesi

Selim KURT, Giresun Üniversitesi

Tolga ÖKTEN, Milli Savunma Üniversitesi

Merve SEREN YEŞİLTAŞ, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Nuh YILMAZ, Dışişleri Bakanlığı

YAYIN KOORDİNATÖRÜ

Sami ÖZTÜRK

SOSYAL MEDYA KOORDİNATÖRÜ

Betül ULAŞ

Her hakkı saklıdır. İstihbarat Çalışmaları ve Araştırmaları Dergisi (İÇAD) Ocak ve Haziran aylarında yılda iki defa yayımlanan; yayın prensipleri, bağımsız, ön yargısız ve çift-kör hakemlik ilkelerine dayanan ulusal hakemli bir dergidir. Makalelerdeki görüş, sav, tez ve düşünceler yazarların kendi kişisel görüşleri olup, hiçbir şekilde Terörizm ve Radikalleşme ile Mücadele Araştırma Merkezi Derneğinin (TERAM) veya İstihbarat Çalışmaları ve Araştırmaları Dergisi (İÇAD) görüşlerini ifade etmez. Makaleler, İstihbarat Çalışmaları ve Araştırmaları Dergisi (İÇAD) referans verilerek akademik çalışmalarda kullanılabilir. İstihbarat Çalışmaları ve Araştırmaları Dergisi'ne gönderilen makaleler iade edilmez. Dergiye gönderilen tüm makaleler lisanslı bir intihal programı kullanılarak incelenmektedir. Dergimiz "Açık erişimli" olup yayınlanan eserlerin tam metinlerine erişim ücretsiz, yazı dili Türkçe ve İngilizcedir.

YAZIŞMA VE HABERLEŞME ADRESİ

Terörizm ve Radikalleşme ile Mücadele Araştırma Merkezi Derneği
(TERAM)

Adres: Beytepe Mah. Kanuni Sultan Süleyman Bulvarı 5387. Cadde No:15A D:58
06800 Çankaya/Ankara
web sayfası: www.icadergisi.com
e-posta: editor@icadergisi.com

BASKI

Vadi Grafik Tasarım Reklam Ltd.Şti.
İvedik Organize Sanayi Bölgesi 1420. Cadde No:58/1 Yenimahalle / ANKARA
Tel: 0312 395 85 71

İÇAD halen "Directory of Research Journals Indexing (DRJI)", "Directory of Open Access Scholarly Resources (ROAD)", "Academic Resource Index", "EuroPub", "Idealonline", "International Institute of Organized Research (I2OR)" ve "Advanced Sciences Index (ASI)" bünyesinde taranmaktadır.

EDITORIAL BOARD
JOURNAL OF INTELLIGENCE RESEARCH AND STUDIES

İÇAD

ISSN 2822-3349 (Print) ISSN 2822-3357 (Online)

LICENSEE

In the name of Research Center for Defense Against Terrorism and Radicalization (TERAM)
Association, Ediz EKİNCİ

MANAGING EDITOR

Soner ALAN

HONARARY EDITOR

Mehmet DAYSAL, (Ret.) Lieutenant General

EDITORS

Serhat Ahmet ERKMEN, TERAM Association

Burak GÜNEŞ, Ahi Evran University

EDITORIAL BOARD

Kaan Kutlu ATAÇ, Mersin University

Ali Burak DARICILI, Bursa Technical University

Merve ÖNENLİ GÜVEN, National Intelligence Academy

Barış ÖZDAL, Uludağ University

Çağla Gül YESEVİ, İstanbul Kültür University

ADVISORY BOARD

M.Sadık AKYAR, Girne American University

Emre ÇITAK, Hitit University

Yavuz ÇİLLİLER, İstanbul Gelişim University

Selim KURT, Giresun University

Tolga ÖKTEN, Turkish National Defense University

Merve SEREN YEŞİLTAŞ, Yıldırım Beyazıt University

Nuh YILMAZ, Ministry of Foreign Affairs

PUBLICATION COORDINATOR

Sami ÖZTÜRK

SOCIAL MEDIA COORDINATOR

Betül ULAŞ

All rights reserved. The Journal of Intelligence Research and Studies – İÇAD published twice a year in January and June; is a nationally peer-reviewed journal based on the principles of publishing, independent, unprejudiced and double-blind arbitration. In its published articles, the Editorial Board observes the highest ethical and scientific standards in relation to the issue and the requirement not to bear commercial concern. The opinions, arguments, thesis and thoughts within the articles are reflections of the authors and do not, in anyway, represent those of the Research Center for Defense Against Terrorism and Radicalization Association (TERAM). Articles can be used for academic purposes with reference to The Journal of Intelligence Research and Studies – İÇAD. Articles sent to The Journal of Intelligence Research and Studies – İÇAD will not be sent back. All articles submitted to the Journal are reviewed using a licensed plagiarism program. Our journal is "Open Access" and access to full texts of the published works is free and the literary language is Turkish and English.

CORRESPONDENCE AND COMMUNICATION

Research Center for Defense Against Terrorism and Radicalization Association (TERAM)

Address: Beytepe Mah. Kanuni Sultan Süleyman Bulvarı 5387. Cadde No:15A D:58

06800 Çankaya/Ankara

web page: www.icadergisi.com

e-mail: editor@icadergisi.com

PRINTED BY

Vadi Grafik Tasarım Reklam Ltd.Şti.

İvedik Organize Sanayi Bölgesi 1420. Cadde No:58/1 Yenimahalle / ANKARA

Tel: 0312 395 85 71

İÇAD is indexed in the "Directory of Research Journals Indexing (DRJI)", "Directory of Open Access Scholarly Resources (ROAD)", "Academic Resource Index", "EuroPub", "Idealonline", "International Institute of Organized Research (I2OR)" and "Advanced Sciences Index (ASI)" indexes.

İÇİNDEKİLER / TABLE OF CONTENTS

Editör'den / Editor's Note.....I

Söyleşi / Interview

Interview with Prof. Loch K. Johnson: Covert Action is the Secret Interference in the Affairs of Other Nations / Prof. Loch K. Johnson ile Söyleşi: Örtülü Operasyon, Diğer Ulusların İşlerine Gizlice Müdahale Etmektir.....1

Araştırma Makaleleri / Research Articles

Intelligence Theory from an Epistemological Perspective / *Epistemolojik bir Perspektiften İstihbarat Teorisi*.....26

Merve ÖNENLİ GÜVEN

İstihbarat Doktrininin Kavramsal ve Kuramsal Temelleri / *Conceptual and Theoretical Foundations of Intelligence Doctrine*.....38

Elif GÜLTEKİN KARAHACIOĞLU

Kitap İncelemesi / Book Review

Asya İstihbarat Kültürlerine Dair El Kitabı / *The Handbook of Asian Intelligence Cultures*.....70

S. Özgür UĞURDAN

EDİTÖR'DEN

İstihbarat Araştırmaları ve Çalışmaları Dergisi - İÇAD dördüncü yılına giriyor. Türkiye’de istihbarat çalışmalarını akademik alanda geliştirmeyi amaçlarken özellikle bu konuda Türkçe literatüre katkı sağlamayı ve bir farkındalık oluşturmayı hedefleyen dergimiz tüm zorluklara rağmen yoluna istikrarlı bir biçimde devam etmektedir.

Her sayımızda olduğu gibi bu sayımızda da öncelikle akademik bir mülakata yer verdik. Dördüncü ciltin ilk sayısında mülakat konuşumuz alanın önde gelen isimlerinden Prof. Loch K. Johnson oldu. Prof. Johnson ile istihbarat çalışmalarına nasıl ilgi duyduğunu, istihbaratı nasıl tanımladığını ve özel ilgi alanı olan örtülü operasyonlar konusunda oldukça verimli bir söyleşi yaptık.

Dergimizde, bu söyleşinin yanısıra iki araştırma makalesi yer almaktadır. Bu makalelerden ilki Merve Önenli Güven tarafından hazırlanan “Intelligence Theory from an Epistemological Perspective” başlıklı makaledir. Önenli Güven çalışmasında, istihbaratın kavramsallaştırmasının sosyal teorideki ve siyaset teorisindeki yerini tartışıyor. Önenli Güven ayrıca istihbarat çalışmaları için teorik bir temel oluşturmayı amaçlamaktadır. Çalışma istihbarat kuramını oluşturma girişimini epistemolojik bir perspektifle ele almaya çalışmaktadır.

Bu sayımızdaki ikinci araştırma makalemiz Elif Gültekin Karahacıoğlu tarafından kaleme alınan “İstihbarat Doktrininin Kavramsal ve Kuramsal Temelleri” başlıklı çalışmadır. Elif Gültekin Karahacıoğlu çalışmasında istihbarat doktrininin kavramsal ve kuramsal temellerini inceleyerek, literatürde eksik kalan bu alana katkı sunmayı amaçlamaktadır. Makale konstrüktivist düşüncenin istihbarat doktrini kavramıyla ilişkisini değerlendirmekte, sosyal yapı, kurallar, kurumlar ve amillerin rolünü vurgulayan bir çerçeve ortaya koymaktadır.

Son çalışmamız ise S. Özgür Uğurdan tarafından hazırlanmıştır. Uğurdan çalışmasında 2022 yılında yayımlanan “Afrika İstihbarat Kültürleri El Kitabı” başlıklı eseri irdelemektedir.

Gelecek sayımızda görüşmek üzere...

İÇAD Editörü

Prof.Dr.Serhat ERKMEN

INTERVIEW WITH PROF. LOCH K. JOHNSON
COVERT ACTION IS THE SECRET INTERFERENCE IN THE
AFFAIRS OF OTHER NATIONS

ABSTRACT

Journal of Intelligence Research and Studies (İÇAD) is pleased to host an interview with Prof. Loch K. Johnson. Johnson is Regents Professor Emeritus of Public and International Affairs in the School of Public and International Affairs (SPIA) at the University of Georgia. He received the Ph.D. degree in Political Science at the University of California, Riverside. The author of over thirty books, among his most recent are National Security Intelligence 3rd edition (Polity, 2024); The Third Option: Covert Action and American Foreign Policy (Oxford, 2022); Advanced Introduction to American Foreign Policy (Elgar, 2021); Spy Watching: Intelligence Accountability in the United States (Oxford, 2018); National Security Intelligence: Secret Operations in the Defense of the Democracies (Polity, 2017); and A Season of Inquiry Revisited: The Church Committee Confronts America's Spy Agencies (University Press of Kansas, 2015). In addition, the "Oxford University Handbook on Intelligence, 2nd Edition" will be published by the Oxford University Press in 2025. He has been an American Political Science Association Congressional Fellow; a Visiting Fellow at Yale and Oxford Universities; a Phi Beta Kappa Visiting Scholar; and, for eighteen years (2001-2019), editor-in-chief of the international journal "Intelligence and National Security". He also served in the U.S. government as the senior aide to the chairman of the Church Committee on Intelligence in the Senate, as well as the chairman of the Aspin-Brown Commission on Intelligence in the White House. He was the first staff director of the Subcommittee on Oversight in the House Permanent Select Committee on Intelligence. At the University of Georgia he led the founding of SPIA, established in 2001. The consortium of universities that comprise the Southeast Conference (SEC) in the United States selected Professor Johnson as its inaugural "Professor of the Year" in 2012; and the University presented him with its Presidential Medal in 2022.

Keywords: *Intelligence, Intelligence Studies, Intelligence Failure, Future of Secret Intelligence, Intelligence Accountability.*

İÇAD: First of all, thank you for accepting the interview request from the Journal of Intelligence Research and Studies (İÇAD). Dr. Johnson, we know that your research interests include presidency, US congress, US national security and foreign policy, and intelligence in particular. We believe that you have devoted your academic career to the study of intelligence. So, we would like to begin by asking you how became interested in studying intelligence? What was it that attracted you to the subject? How your interest

in intelligence developed? How and when did you start working on intelligence?

Prof. Loch K. Johnson: My “Political Science” interests in graduate school were equally divided between domestic and foreign policy. For an interval of time, though, I became focused on the topic of American presidential elections. In my Ph.D. dissertation, I explored the profiles of delegates attending these party gatherings. My main interest was the question of whether the delegates were seasoned professional politicians or neophyte citizen activists; and what the implications were of both types in terms of the final candidate selections. The Brookings Institution published the results, which showed an increasing number of neophytes in attendance at the conventions, and that they were inclined to support non-traditional candidates.

You can see how far afield I was at the time from the study of intelligence! I grew up in an American military family. On Army bases, information is often transmitted by posting memos and other messages on hallway bulletin boards. I was in the habit of reading this early form of “social media” and during my final year in grad school, in 1969, I noticed on a Departmental bulletin board an announcement about nationwide interviews for an American Political Science Association (APSA) Congressional Fellowship. The lucky receipts would spend a post-doctoral year on Capitol Hill with a lawmaker of their choice---anyone of the 535 members of Congress. In a stroke of good luck, I was awarded the Fellowship following interviews at UC Berkeley. This fortunate turn of events led me to the office of Senator Frank Church (Democrat, Idaho), whose anti-Vietnam War activities I had admired during my student days.

This tie to Senator Church soon changed my life and academic focus. While on a research trip to Washington, D.C. in January of 1975, I interviewed him about the Constitution’s war and treaty powers. At the end of the session, he told me he had just been chosen by Mike Mansfield (Democrat, Montana), the long-serving Senate majority leader, to chair an investigation into alleged CIA abuses---chiefly improper spying against antiwar protesters inside the United States (Operation CHAOS), recently reported in the New York Times. Church asked if I would be interested in joining the probe as his assistant. I immediately said yes, sensing this would be a rare opportunity to look behind the heavily veiled side of America’s foreign affairs.

My wife and I moved to Washington, D.C. later that spring and for the next sixteen months I helped Senator Church with this complex and controversial inquiry into America's Intelligence Community (IC)---events that I have related in my book, entitled *A Season of Inquiry: The Senate Intelligence Investigation*. Suddenly, I had joined the slim ranks of U.S. academics who had expertise on intelligence. During that investigation, I visited the CIA and the other agencies in the IC many times to interview officials and study documents that dealt with the topics we were examining. As his assistant during the investigation, I also helped Church in planning and carrying out the broad inquiry. I also wrote speeches for him about intelligence; helped prepare hearings (public and closed); deposed various witnesses (the most fascinating was the legendary CIA Chief of Counterintelligence James Angleton); and wrote sections of the Committee's final report. This gave me not only a baseline of knowledge about America's espionage establishment, but also a wide range of insider contacts for later interviews when I returned to academe. The Church Committee had kindled within me a fire of interest in intelligence that has burned ever since.

İÇAD: Prof. Johnson, we know that you are a prominent figure and one of the most recognizable names in the field of intelligence studies. You are also a pioneering researcher and a significant contributor to the field's conceptualization. In this context, one of the most important questions we will ask you is about intelligence studies. How do you define intelligence studies? Is intelligence studies an academic discipline or not? What should be the purpose of intelligence studies in the academic field? Who is intelligence studies for? What issues should intelligence researchers focus on to increase the intelligence capabilities of the states? What are the main gaps in the intelligence literature? How would you characterize the development of the intelligence studies since you started working on it? What is the future for Intelligence Studies? What do you think it will look like in ten or twenty years from now?

Prof. Loch K. Johnson: While on the faculty at the University of Georgia's School of Public and International Affairs or SPIA (whose founding I spearheaded from 1997-2001), I began to edit several "handbooks" on intelligence, the first one for Routledge Publishers in 2007. It was a time when the field of Intelligence Studies was beginning to hit its stride. Later that same year, I edited a Praeger intelligence handbook ---a five-volume publication divided along the lines that I like to use as broad categories in

organizing thinking about Intelligence Studies. The categories began with an overall view of methods of inquiry (Vol. I), then I turned to the intelligence cycle---basically the procedures and perils associated with collection-and-analysis (Vol. II). These were followed by a look at counterintelligence (Vol. III), covert action (Vol. IV), and accountability (Vol. V). Here are the central topics that have captured my attention in all of my intelligence-related writing. I have focused on covert action and accountability out of personal interest, along with a belief that a great deal of solid research already existed on intelligence methodology, as well as on collection-and-analysis (C&A) and counterintelligence (CI).

Next, in 2010, came an Oxford University Press Intelligence Handbook, published as a single tome entitled *The Oxford Handbook of National Security Intelligence*. The second edition of this book will be published in the summer of 2025. I adopted the "national security intelligence" (NSI) phrase for the purpose of clarifying in library catalogues that this book was about what we know broadly as Intelligence Studies, as opposed to its narrower subcomponents of strategic and tactical intelligence. Above all, I sought to distinguish this subject from the many library books on human brain studies, lumped together by the word "intelligence." The NSI phrase seems to have caught on, and it was probably subliminally in my mind because of the title of a journal I edited for eighteen years: *Intelligence and National Security*, published in England.

The fourth handbook, published four years later in 2011, was another Routledge effort, this time a four-volume collection that reprinted some of the best articles written on intelligence over the years, such as a short, fascinating memoir by DCI Colby on his OSS days. Once more I organized this work into volumes on collection-and-analysis (C&A), counterintelligence (CI), covert action (CA), and accountability. Then, in 2015, Praeger contacted me again about a one-volume addition to the earlier multi-volume set published eight years prior. The publisher asked me to give the book a more traditional title: *Essentials of Strategic Intelligence*.

As for anthologies, for several years now James J. Wirtz of the Naval Postgraduate School in Monterey and I have joined forces to gather a collection of outstanding intelligence articles into one volume, primarily for use in university classes. Entitled *Intelligence: The Secret World of Spies*, it is now in its 6th edition (2022). For a time, this book surfaced on the Washington Post bestsellers list. This rarity for a scholarly academic

anthology was a result no doubt of several universities in the D.C. area assigning the book as required reading in courses on intelligence. Further on the classroom side of Intelligence Studies, I've published two books on American foreign policy, one lengthy (Oxford) and another short (Elgar). They are unusual in that they are the only foreign policy books that devote two entire chapters to the role of intelligence: one on collection-and-analysis and the other on covert action. Here were additional attempts to spread the gospel of Intelligence Studies. Finally, I wrote a textbook entitled National Security Intelligence (Polity, 3d edition, 2024), which presents the highlights of our field's major research findings.

So I think that research on methods of study; on collection-and-analysis; on counter-intelligence; on covert action; and on accountability are useful ways to organize the subject of national security intelligence. These functions, along with the institutions that perform them, outline at least the primary borders of Intelligence Studies as a scholarly discipline. Of course, within those broad parameters lie many topics, such as the history of each intelligence function and each agency; and the legal and moral constraints that either exist or ought to exist when it comes to the activities of spy agencies.

An excellent encapsulation of the field can be found in the definition that Peter Gill and you have offered: "Intelligence is the umbrella term referring to the range of activities - from planning and information collection to analysis and dissemination - conducted in secret, and aimed at maintaining or enhancing relative security by providing forewarning of threats or potential threats in a manner that allows for the timely implementation of a preventive policy or strategy, including, when deemed desirable, covert activities" [Peter Gill and Mark Phythian, *Intelligence in an Insecure World*, 2nd ed. (Cambridge, UK: Polity, 2012): 15-16].

Here are the important dimensions of national security intelligence. You also posed some related questions:

- Is Intelligence Studies (IS) an academic field? Certainly it is, and of growing importance. Government is in large part about policymaking, and policymaking requires information - at least if it's going to be based on reality.
- The purpose of IS is to understand how information shapes policy, and what happens when the information is faulty.

- IS is for policymakers; and for students of government who want to know about how policy is crafted.
- For any administration, researchers should focus on answering questions related to the “Intelligence Cycle,” as well as studying when intelligence (intel) fails and when it succeeds - and, in each instance, why that is the case.
- The main literature gaps on in the domain of each step in the Intelligence Cycle; and it is especially important to know more about how to avert intelligence failures.
- IS has advanced as an academic discipline in leaps and bounds. It is attracting a rising number of students and researchers around the world.
- The future for IS is bright, as illustrated by the increasing number of universities with this topic in their curriculum.
- Twenty years from now IS will be widely recognized for what it is: the foundational topic for decision-making in international affairs.

İÇAD: Prof. Johnson, We know that there is no generally accepted definition of security intelligence. The definition of intelligence may differ from state to state, organization to organization, and even person to person. Considering all these facts, we wonder how you define secret intelligence. What do you think intelligence is, and what is it not?

Prof. Loch K. Johnson: This question is related to some I answer above, but just let me add that intelligence is all of the following:

- Documents produced by national security agencies, which are usually classified or encoded;
- It can be a location: such as a military tent on a battlefield where, inside, are personnel devoted to collecting information about the enemy---as in: “Yes, sir, General, intelligence is bivouacked over the next hill. I’ll contact them for you.”
- Further, it can be process, as in: “Sir, this intelligence is a result of a cycle from planning to collection, analysis, and dissemination”;
- It can be covert action;
- It can be counterintelligence.

As for what it is not: intelligence is not actually policy; it is the informational underpinning of a policy. The exceptions: covert action and counterintelligence/counterterrorism - secret policy efforts to shape history.

İÇAD: Prof. Johnson, to date, you have published regularly on national security intelligence and, in particular, on two important aspects of this subject: covert action and oversight. In your opinion, how should the control and supervision of intelligence be ensured? How can a state best keep its intelligence organizations under control? What are the consequences if states fail to maintain control over their intelligence organizations? Could you please elaborate the importance of intelligence accountability for our readers?

Prof. Loch K. Johnson: Intelligence accountability are those efforts meant to supervise secret agencies as a means for ensuring they stay within the law and moral expectations of the country they serve. I learned several key insights regarding intelligence accountability the period from 1975-1979, when I served as a senior staff aide on the Church Committee and then as Staff Director of the Subcommittee on Intelligence Oversight, Boland Committees (the latter named after Edward P. Boland, (Democrat, Massachusetts) who led the House Permanent Select Committee on Intelligence when it was known by this shorthand title in its first few years of existence, starting in 1978). Among these insights was the realization that the overwhelming majority of intelligence officers I met - several hundred individuals, mostly but not exclusively at senior levels - were outstanding men and women with keen minds; a strong sense of patriotism (devoid of extreme nationalism); an ethic of hard work and long hours, sometimes in dangerous settings like Saigon, Baghdad, and Kabul; and a thoughtful sense of the legal and ethical limits on their activities.

I also witnessed, though, that Lord Acton's celebrated aphorism - "Power corrupts and absolute power corrupts absolutely" - applies in spades when it comes to secret power. Some illustrations: the IC's spying on Vietnam War dissenters, as well as civil rights activists (the CIA's Operation CHAOS, the focal point of the Times reporting in 1974); the startling assassination attempts against foreign leaders pursued by the CIA; the FBI's COINTELPRO operations that violated civil liberties; the Iran-contra affair; the failure to track Al Qaeda's pre-9/11 activities; the inadequate analysis of what proved to be non-existent WMD in Iraq prior to the 2003 U.S. invasion; the warrantless metadata operations carried out against American

citizens by the National Security Agency (NSA); and the CIA's involvement in torture during the interrogation of suspected terrorists in the wake of the 9/11 attacks. These were as much failures of intelligence oversight by lawmakers and the White House as they were examples of moral and legal lapses by the Intelligence Community.

While (happily) one could make a much longer list of intelligence successes - such as monitoring the military activities of the Soviet Union throughout the Cold War, and Russia today - the poor and sometimes shocking misbehavior of a small minority at the CIA cannot be tolerated in a democratic society. Iran-contra is the most conspicuous illustration, led by DCI Casey and few others at Langley (the Northern Virginia location of CIA Headquarters). Most of my research into the realm of Intelligence Studies has been, empirically, to trace the activities - good and bad - of U.S. secret agencies after the Second World War; and to try to understand how to balance creativity and nimbleness - which the IC must have - with proper safeguards against the abuse of its opaque powers. Democracies require a mix of both effective security and liberty, together with the sine quo none of a free society. How one can best achieve this balance is one of the most difficult challenges a democracy can face. Even the most robust of the world's open societies have stumbled from time to time in this quest, although the "Five-Eyes Nations" and a few others (such as the Netherlands) have taken important strides in this direction.

From the point-of-view of my own research, the understandable sense of danger to the country instilled by the 9/11 attacks against the United States meant that intelligence accountability had an even more difficult task than usual in standing its ground against an "anything goes" attitude toward defeating Al Qaeda, ISIS, and other terrorist organizations. Government leaks and academic research would reveal that the government had elected to take improper shortcuts in this new global struggle. I have alluded earlier to some examples, most notably on these two fronts: the NSA engagement in improper, warrantless wiretap activities against American citizens (few of whom had ties to terrorist organizations), and the CIA's resort to torture in hopes of finding out about possible future attacks by the likes of Al Qaeda. Echoing President Harry S. Truman's remark about McCarthyism, my own normative perspective was that while in pursuit of liberty at home it would be foolhardy to throw away our own laws and the Constitution. One result of the unfortunate pathways of NSA metadata collection and CIA "enhanced

interrogation techniques” (EITs) - both in the aftermath of the 9/11 attacks - was to undermine the once prominent standing of the United States around the world for having higher standards of behavior than the intelligence agencies in authoritarian regimes.

Abiding by the Constitution, the law, and America’s traditional ethical norms of fair play were, together, an integral part of democracy. Thus, much of my research shifted toward a closer analysis of legal and ethical norms for U.S. intelligence activities; and how the Congress might ensure that these values were preserved, while at the same time supporting an aggressive defense and offense against enemies who viewed law and morality as oxymoronic in world affairs and their own societies.

In a recent book of mine, *The Third Option: Covert Action and American Foreign Policy* (2022), I develop a framework for evaluating this hidden and sometimes morally offensive approach to the achievement of a nation’s international objectives. I suggested a set of accountability criteria for judging the worthiness of a covert action, one that combined legal, practical, and ethical dimensions. Legally: did the CIA honor the U.S. intelligence oversight rules, especially the prior reporting requirements of the 1980 Intelligence Oversight Act? Practically: did the covert action have a reasonably good chance of success? (Why risk lives for long odds, except in the most extreme emergency?). And ethically: how would the American public judge the moral merits of an operation if it surfaced on the front pages of the *New York Times*? In this construct, the best of the U.S. covert actions in the modern era was the triumphant retaliation against the Taliban regime and Al Qaeda in Afghanistan in 2001-2002, in the aftermath of the 9/11 attacks. The worst? Iran-contra led that list.

İÇAD: Sir, from the point of view of a large number of academics, covert action is an intelligence activity described as the “hidden hand” of states. Covert action is closely related to foreign policy implementation through the use of secret services. In addition to conducting traditional intelligence activities, states try to achieve foreign policy objectives through covert actions as they facilitate them. Prof. Johnson, how you describe covert actions? If covert operations fail, what are the implications for the state conducting the operation? Is it difficult to keep covert actions confidential as it gets so extensive and noticeable. Are covert actions risky? Thus, in general, while covert action may appear to be a cost-effective and efficient tool, can it unpredictably generate hostility in the targeted country?

Prof. Loch K. Johnson: First, a definition: covert action is the secret intervention in the affairs of other nations or factions. This is done through the use of propaganda, political, economic, and paramilitary activities. When they succeed, they nudge History a little in a direction favorable to the nation carrying out the operations; when they fail, they can expose the perpetrator and cause substantial international embarrassment, as demonstrated by the U.S. paramilitary operations during the Bay of Pigs fiasco during 1961 - a poorly planned paramilitary operation designed to overthrow Fidel Castro, the leader of Cuba. Most covert actions are at a low level and kept secret. In contrast, the large, paramilitary operations defy secrecy, given their nature of involving the use of weaponry and sizable numbers of fighters. They can be risky, since - if exposed - they invite retaliation. That is why the guidelines I mentioned in the previous question are so important.

İÇAD: The end of the Cold War brought about major changes in both international security and intelligence methods. You have published books and articles about this changes such as “Secret Agencies: US Intelligence in a Hostile World, 1996” and “Bombs, Bugs, Drugs, and Thugs: Intelligence and America’s Quest for Security, 2000”. In your view, how has the intelligence paradigm and states’ use of intelligence changed since the end of the Cold War? How and in what ways has the end of the Cold War affected intelligence studies?

Prof. Loch K. Johnson: First of all, the world became more complicated. It wasn’t just about the Western democratic bloc, the Soviet bloc, and various neutral countries; it was about a worldwide proliferation of national viewpoints and ambitions; about the rise of terrorism; about the realization that intelligence agencies were in a position to also inform decision-makers about threats beyond the matters of military, political, and economic affairs - such as providing information on global pandemic and environmental threats. The intelligence agenda expanded dramatically, setting up the need for whole new cadres of intelligence collectors and analysts, and increases in intelligence spending.

İÇAD: After the Cold War, the intelligence landscape changed again with the 11 September terrorist attacks on the United States. How did this affect the teaching and study of intelligence? Did it suggest a need to revisit any previously held assumptions about the nature of intelligence, or that tension between secret intelligence practice and democratic principles that had been such a theme in your work?

Prof. Loch K. Johnson: This horrendous tragedy was a wake-up call that terrorism had supplanted the communist nations as Threat Number One for the United States and its allies (as well as other nations). During the Cold War, some 85 percent of U.S. intelligence resources were focused on the U.S.S.R. and the K.G.B. That figure quickly plunged to some 25 percent, as counterterrorism became the topic that attracted most U.S. intelligence resources (which would be true for many other nations as well). The teaching and researching of IS had to adapt to these new realities, including the adoption of more research related to activities in the Middle East than in Russia. This didn't affect the normal topics that IS students needed to know about (as captured most succinctly in the Intelligence Cycle concept); but it did require scholars to know more about the entire global setting, not just U.S.-Soviet interactions. The field of IS expanded as the universe of threats expanded, which is not surprising since intelligence is all about understanding threats and opportunities for the host nation. Today, for the United States, Russia and China rank as the top intelligence concerns - because they are the main perceived threats to the future of the United States.

İÇAD: Prof. Johnson, let's continue our interview on the subject of intelligence failure. States attach importance to intelligence efforts in order to predict important events that may occur in the future and protect themselves against threats by producing strategic warnings. I think we all agree that intelligence is the most effective tool used by states to minimize the surprise effect. Although states attach great importance to intelligence and produce huge amounts of intelligence to protect themselves, why are surprise attacks by both conventional threats and non-state armed actors often successful? How is it possible? Does the intelligence community failed to "connect the dots" to create the big picture? Why does intelligence fail, and how can it succeed? And what should the states do to prevent surprise attacks?

Prof. Loch K. Johnson: The most important reality to understand regarding intelligence failure is that we will always be plagued by them, even if we double the budgets for intelligence activities. The reason: humankind does not have the capability to peer into the future. In their inventory, no intelligence agency – anywhere - possesses a crystal ball. Beyond this existential reality are additional facts and problems:

- Policymakers (and sometimes even intelligence officers) have been known to twist intelligence findings to suit their own needs - the notorious “politicization of intelligence” - prohibition No. One for any intelligence professional, and also - one would hope - any political figure as well.

- Somethings are particularly hard to know - the “mysteries” of intelligence, such as who the next leader of Russia or any other country may be; only rarely can intelligence analysts predict this evolution with total confidence.

- Sometimes a nation’s intelligence agencies fall short in sharing information with one another - a key finding of the Kean Commission in the United States that looked into the 9/11 failure. Without this holistic approach, decision-makers only have a partial understanding of a situation - blindfolded, they can feel part of the elephant but not enough to tell what kind of beast they are dealing with.

- To at least try one’s best to overcome these potential traps and prevent surprise attacks, one have must extensive and well-placed intelligence sources (both humint and techint); honest officials and intelligence officers; well-educated intelligent leaders and analysts; a realization that some things will be unknowable; and reliable cooperation and coordination among a nation’s various intelligence entities - the ideal of “all source fusion of intelligence.”

İÇAD: The last question is about future of intelligence. How and in which direction will the rapid change in technology change intelligence activities? Can artificial intelligence affect the future of secret intelligence?

Prof. Loch K. Johnson: We will need more “techies” in the intelligence agencies who comprehend the meaning and the potential (both good and bad) of these developments: experts on AI; satellite surveillance and the defense of satellites in space; rapid computations that meld Intel from across a nation’s panoply of secret agencies. Developments in the AI domain are advancing so rapidly that it is difficult to accurately appraise all the implications at this stage. The range of opinion spans the chasm from deep concern about machines taking over the world to high optimism that these machines can augment in vitals ways the human brain’s capacity to understand global events - the central purpose of NSI. An example of the latter: having computers quickly survey for the past fifty years the locations of at sea of pirating that has sometimes disrupted international commerce.

This would be quite a task for an analyst or even a team of analysts, to perform - plotting the locations and the extent of the attacks on a map that would reveal the main danger points. By feeding all this data into an AI computer, however, analysts would be able to provide a much faster and potentially more insightful depiction of this problem based on decades of pirating events.

İÇAD: Thank you for answering our questions. Is there anything you would like to add?

Prof. Loch K. Johnson: I'd like to take this opportunity to observe that İÇAD is good at posing questions! Nice job. I wish my answers were as good. I'd also like to compliment the people of Turkey for their productive role in helping NATO to maintain peace in this hostile world of ours. Warm regards to all-Loch Johnson.

PROF. LOCH K. JOHNSON İLE SÖYLEŞİ
ÖRTÜLÜ OPERASYON, DİĞER ULUSLARIN İŞLERİNE GİZLİCE
MÜDAHALE ETMEKTİR

ÖZET

İstihbarat Araştırmaları ve Çalışmaları Dergisi (İÇAD), Prof. Loch K. Johnson ile bir söyleşiye ev sahipliği yapmaktan büyük bir memnuniyet duymaktadır. Johnson, Georgia Üniversitesi Kamu Yönetimi ve Uluslararası İlişkiler Okulu'nda (School of Public and International Affairs /SPIA) Kamu Yönetimi ve Uluslararası İlişkiler Emeritus Profesörüdür. Kaliforniya Üniversitesi, Riverside'da Siyaset Bilimi alanında doktora derecesi almıştır. Otuzdan fazla kitabın yazarı olan Johnson'ın son kitapları arasında "National Security Intelligence" 3. Baskı (Polity, 2024); "The Third Option: Covert Action and American Foreign Policy" (Oxford, 2022); "Advanced Introduction to American Foreign Policy" (Elgar, 2021); "Spy Watching: Intelligence Accountability in the United States" (Oxford, 2018); "National Security Intelligence: Secret Operations in the Defense of the Democracies" (Polity, 2017); ve "A Season of Inquiry Revisited: The Church Committee Confronts America's Spy Agencies" (University Press of Kansas, 2015) bulunmaktadır. Ayrıca, "Oxford University Handbook on Intelligence, 2. Baskı" 2025 yılında Oxford University Press tarafından yayınlanacaktır. Johnson daha önceki yıllarda, Amerikan Siyaset Bilimi Derneği Kongre Üyesi; Yale ve Oxford Üniversitelerinde Misafir Öğretim Üyesi; Phi Beta Kappa Misafir Öğretim Üyesi ve on sekiz yıl boyunca (2001-2019) uluslararası "Intelligence and National Security" dergisinin baş editörü olmuştur. Ayrıca ABD Senatosundaki Church İstihbarat Komitesi (Church Committee on Intelligence in the Senate) Başkanının kıdemli yardımcısı ve Beyaz Saray'da bulunan Aspin-Brown İstihbarat Komisyonu'nun Başkanı olarak görev yapmıştır. Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Temsilciler Meclisi İstihbarat Daimi Seçilmiş Komitesinde Gözetim Alt Komitesinin ilk personel direktörü olarak da çalışmıştır. Georgia Üniversitesinde 2001 yılında kurulan SPIA'nın kuruluşuna öncülük etmiştir. Ayrıca, ABD'nde Güneydoğu Konferansı'nı (Southeast Conference / SEC) oluşturan Üniversiteler Konsorsiyumu 2012 yılında Profesör Johnson'ı "Yılın Profesörü" olarak seçmiş ve Üniversite 2022 yılında kendisine Başkanlık Madalyası vermiştir.

Anahtar Kelimeler: *İstihbarat, İstihbarat Çalışmaları, İstihbarat Başarısızlığı, Gizli İstihbaratın Geleceği, İstihbaratın Hesap Verebilirliği.*

İÇAD: Öncelikle İstihbarat Çalışmaları ve Araştırmaları Dergisi'nin (İÇAD) söyleşi talebini kabul ettiğiniz için teşekkür ederiz. Dr. Johnson, araştırma alanlarınızın; başkanlık sistemi, ABD Kongresi, ABD ulusal güvenliği ve dış politikası ve özellikle istihbarat konularını kapsadığını biliyoruz. Akademik kariyerinizi istihbarat çalışmalarına adadığınıza inanıyoruz. Bu nedenle, istihbarat çalışmalarına nasıl ilgi duymaya başladığınızı sorarak başlamak istiyoruz. Sizi bu konuya çeken şey neydi? İstihbarata olan ilginiz nasıl gelişti? İstihbarat üzerine çalışmaya nasıl ve ne zaman başladınız?

Prof. Loch K. Johnson: Yüksek lisans dönemimde “siyaset bilimi” ile kapsamındaki ilgi alanlarım iç ve dış politika arasında eşit olarak bölünmüştü. Ancak bir süre için Amerikan başkanlık seçimleri konusuna odaklandım. Doktora tezimde, parti toplantılarına katılan delegelerin profillerini araştırdım. Asıl ilgi alanım, delegelerin deneyimli profesyonel politikacılar mı yoksa acemi vatandaş aktivistler mi olduğu ve her iki tipin de nihai aday seçimleri açısından ne gibi sonuçlar doğurduğu sorusuydu. Brookings Enstitüsü’nün de yayınladığı sonuçlara göre, kurultaylara katılan acemilerin sayısı giderek artıyor ve bu kişiler geleneksel olmayan adayları destekleme eğiliminde görünüyorlardı.

O zamanlar istihbarat çalışmalarından ne kadar uzakta olduğumu görebilirsiniz! Amerikan ordusuna mensup bir ailede büyüdüm. Ordu üslerinde bilgi genellikle koridordaki ilan panolarına notlar ve diğer mesajlar asılarak iletilir. Bu erken dönem “sosyal medya” biçimini okuma alışkanlığım vardı. 1969’da yüksek lisansımın son yılında, bir ilan panosunda Amerikan Siyaset Bilimi Derneği (American Political Science Association / APSA) Kongre Bursu için ülke çapında yapılacak mülakatlarla ilgili bir duyuru fark ettim. Şanslı adaylar doktora sonrası bir yıllarını Capitol Hill’de kendi seçtikleri bir milletvekilinin yanında geçireceklerdi - Kongre’nin 535 üyesinden herhangi biri. Büyük bir şans eseri, UC Berkeley’deki mülakatların ardından bursu almaya hak kazandım. Bu talihli olay beni, öğrencilik yıllarımda Vietnam Savaşı karşıtı faaliyetlerini takdir ettiğim Senatör Frank Church’ün (Demokrat, Idaho) ofisine götürdü.

Senatör Church ile aramızdaki bu bağ kısa sürede hayatımı ve akademik odağımı değiştirdi. Ocak 1975’te Washington’a yaptığım bir araştırma gezisi sırasında kendisiyle Anayasa’nın savaş ve antlaşma yetkileri hakkında bir röportaj yaptım. Görüşmenin sonunda bana, uzun süredir Senato’da çoğunluk lideri olarak görev yapan Mike Mansfield (Demokrat, Montana) tarafından CIA’in suiistimal iddialarına - özellikle de kısa süre önce New York Times’da yayınlanan ABD içindeki savaş karşıtı protestoculara yönelik uygunsuz casusluk faaliyetlerine (CHAOS Operasyonu) - ilişkin bir soruşturmaya başkanlık etmek üzere seçildiğini söyledi. Church soruşturmaya asistanı olarak katılmak isteyip istemeyeceğimi sordu. Bunun Amerika’nın dış ilişkilerinin “üstü örtülü” yönlerine bakmak için nadir bir fırsat olacağını düşünerek hemen evet dedim.

Eşim ve ben o bahar Washington’a taşındık ve sonraki on altı ay boyunca Senatör Church’e Amerikan İstihbarat Topluluğuna (Intelligence

Community / IC) yönelik bu karmaşık ve tartışmalı soruşturmada yardımcı oldum - ki bu olayları “A Season of Inquiry: The Senate Intelligence Investigation.” adlı kitabımda anlattım. Birdenbire istihbarat konusunda uzman olan ABD’li akademisyenler arasına katılmışım. Bu soruşturma sırasında, yetkililerle görüşmek ve araştırdığımız konularla ilgili belgeleri incelemek üzere CIA ve IC’deki diğer kurumları birçok kez ziyaret ettim. Soruşturma sırasında yardımcısı olarak Church’e geniş kapsamlı soruşturmanın planlanması ve yürütülmesinde de yardımcı oldum. Ayrıca kendisi için istihbaratla ilgili konuşmalar yazdım; duruşmaların (halka açık ve kapalı) hazırlanmasına yardımcı oldum; çeşitli tanıkların ifadesini aldım (en etkileyici olanı efsanevi CIA Karşı İstihbarat Şefi James Angleton’dı) ve Komite’nin nihai raporunun bazı bölümlerini yazdım. Bu bana sadece Amerika’nın istihbarat teşkilatı hakkında temel bilgiler vermekle kalmadı, aynı zamanda akademiye döndüğümde daha sonra yapacağım görüşmeler için içeriden geniş bir bağlantı ağı de sağladı. Church Komitesi, benim içimde istihbarata karşı o zamandan beri yanan bir ilgi ateşi yakmıştı.

İÇAD: Profesör Johnson, sizin istihbarat çalışmaları alanında önde gelen ve en çok tanınan isimlerden biri olduğunuzu biliyoruz. Aynı zamanda öncü bir araştırmacı ve alanın kavramsallaşmasına önemli katkılarda bulunmuş birisiniz. Bu bağlamda size soracağımız en önemli sorulardan biri istihbarat çalışmaları hakkında olacak. İstihbarat çalışmalarını nasıl tanımlıyorsunuz? İstihbarat çalışmaları akademik bir disiplin midir, değil midir? Akademik alanda istihbarat çalışmalarının amacı ne olmalıdır? İstihbarat çalışmaları kimler içindir? Devletlerin istihbarat yeteneklerini artırmak için istihbarat araştırmacıları hangi konulara odaklanmalıdır? İstihbarat literatüründeki temel boşluklar nelerdir? Çalışmaya başladığınızdan bu yana istihbarat çalışmalarının gelişimini nasıl nitelendirirsiniz? İstihbarat çalışmalarının geleceği nedir? Sizce bundan on ya da yirmi yıl sonra nasıl görünecek?

Prof. Loch K. Johnson: Georgia Üniversitesi Kamu Yönetimi ve Uluslararası İlişkiler Okulu veya SPIA’da (1997-2001 yılları arasında kuruluşuna öncülük ettiğim) öğretim üyesiyken, ilki 2007 yılında Routledge Yayınevi için olmak üzere istihbarat üzerine birkaç “el kitabı” hazırlamaya başladım. İstihbarat çalışmaları alanının yeni yeni gelişmeye başladığı bir dönemdi. Aynı yıl daha sonra Praeger Yayınevi için istihbarat el kitabının editörlüğünü yaptım - beş ciltlik bir yayın, istihbarat çalışmaları hakkında düşünmeyi organize ederken geniş kategoriler olarak kullanmaktan hoşlandığım çizgiler boyunca bölündü. Bölümler araştırma yöntemlerine

genel bir bakışla başladı (Cilt I), ardından istihbarat döngüsüne - temelde toplama ve analizle ilgili yöntemler ve tehlikeler konusuna (Cilt II) döndüm.

Bunları, karşı istihbarat (Cilt III), örtülü operasyon (Cilt IV) ve hesap verebilirlik (Cilt V) konuları takip etti. İşte istihbaratla ilgili tüm yazılarımda dikkatimi çeken ana konular. Örtülü operasyon ve hesap verebilirlik konularına kişisel ilgimin yanı sıra istihbarat metodolojisi, toplama ve analiz, karşı istihbarat (CI) konularında çok sayıda araştırmanın zaten var olduğuna olan inancım nedeniyle odaklandım.

Ardından 2010 yılında Oxford Üniversitesi Yayınlarından çıkan İstihbarat El Kitabı, “The Oxford Handbook of National Security Intelligence” adıyla tek bir kitap olarak yayınlandı. Bu kitabın ikinci baskısı 2025 yazında yayınlanacak. “Ulusal Güvenlik İstihbaratı” (National Security Intelligence / NSI) ifadesini kütüphane kataloglarında bu kitabın stratejik ve taktik istihbaratın daha dar alt bileşenlerinin aksine genel olarak istihbarat çalışmaları olarak bildiğimiz konuyla ilgili olduğunu açıklığa kavuşturmak amacıyla benimsedim. Her şeyden önce, bu konuyu “istihbarat” kelimesiyle bir araya getirilmiş insan beyni çalışmaları hakkındaki birçok kütüphane kitabından ayırmaya çalıştım. NSI ifadesi çok tutmuşa benziyor ve muhtemelen on sekiz yıl boyunca editörlüğünü yaptığım bir derginin başlığı nedeniyle bilinçaltımda yer etmişti: İngiltere’de yayınlanan İstihbarat ve Ulusal Güvenlik (Intelligence and National Security).

Dört yıl sonra 2011’de yayınlanan dördüncü el kitabı, bu kez Merkezi İstihbarat Direktörü Colby’nin Stratejik Hizmetler Ofisi günlerine ilişkin kısa, büyüleyici anısı gibi yıllar boyunca istihbarat üzerine yazılmış en iyi makalelerden bazılarını yeniden basan dört ciltlik bir koleksiyon olan başka bir Routledge çalışmasıydı. Bir kez daha bu çalışmayı toplama ve analiz, karşı istihbarat, örtülü operasyon ve hesap verebilirlik üzerine ciltler halinde düzenledim. Daha sonra, 2015 yılında Praeger sekiz yıl önce yayınlanmış olan çok ciltli sete tek ciltlik bir ekleme yapmak üzere benimle tekrar temasa geçti. Yayıncı benden kitaba daha geleneksel bir başlık vermeme istedi: Stratejik İstihbaratın Temelleri (Essentials of Strategic Intelligence).

Antolojilere gelince, birkaç yıldır Monterey’deki Donanma Yüksek Lisans Okulundan (Naval Postgraduate School) James J. Wirtz ve ben, öncelikle üniversite derslerinde kullanılmak üzere, seçkin istihbarat makalelerini tek bir ciltte toplamak için güçlerimizi birleştirdik. İstihbarat: Casusların Gizli Dünyası (Intelligence: The Secret World of Spies) adını taşıyan bu kitap şu anda 6. baskısını (2022) yapıyor. Bu kitap bir süre

Washington Post'un en çok satanlar listesinde yer aldı. Akademik bir antoloji için bu nadir durum hiç şüphesiz Washington bölgesindeki birkaç üniversitenin kitabı istihbarat derslerinde zorunlu okuma olarak vermesinin bir sonucuydu. İstihbarat çalışmalarının okul tarafında ayrıca Amerikan dış politikası üzerine biri uzun (Oxford) diğeri kısa (Elgar) iki kitap yayınladım. Bu kitaplar, istihbaratın rolüne iki bölüm ayıran (biri toplama ve analiz, diğeri ise örtülü operasyonlar) dış politika kitapları olmaları açısından sıra dışıdır. Bunlar istihbarat çalışmaları gerçeğini yaymak için ek girişimlerdi. Son olarak, alanımızın başlıca araştırma bulgularının önemli noktalarını sunan Ulusal Güvenlik İstihbaratı (National Security Intelligence, Polity Yayınevi, 3. Baskı, 2024) başlıklı bir ders kitabı yazdım.

Bu nedenle çalışma yöntemleri, toplama ve analiz, karşı istihbarat, örtülü operasyon ve hesap verebilirlik üzerine araştırmaların ulusal güvenlik istihbaratı konusunu organize etmek için faydalı yollar olduğunu düşünüyorum. Bu işlevler, bunları yerine getiren kurumlarla birlikte, bilimsel bir disiplin olarak istihbarat çalışmalarının en azından birincil sınırlarını çizmektedir. Elbette bu geniş parametreler içinde her bir istihbarat işlevinin ve her bir kurumun tarihi ve casusluk kurumlarının faaliyetleri söz konusu olduğunda var olan ya da olması gereken yasal ve ahlaki kısıtlamalar gibi pek çok konu yer almaktadır.

Bu alanın mükemmel bir özeti Peter Gill'in sunduğu tanımda bulunabilir: "İstihbarat, planlama ve bilgi toplamadan analiz ve yaymaya kadar gizlilik içinde yürütülen, arzu edildiğinde gizli faaliyetler de dâhil olmak üzere önleyici bir politika veya stratejinin zamanında uygulanmasına olanak tanyacak şekilde tehditler veya potansiyel tehditler hakkında önceden uyarı sağlayarak göreceli güvenliği korumayı veya artırmayı amaçlayan bir dizi faaliyeti ifade eden şemsiye terimdir" [Peter Gill ve Mark Phythian, Intelligence in an Insecure World, 2. Baskı (Cambridge, UK: Polity, 2012): 15-16].

Sizin de bu konuda sorular yönelttiğiniz ulusal güvenlik istihbaratının önemli boyutları şu şekildedir:

- İstihbarat çalışmaları akademik bir alan mıdır? Kesinlikle öyledir ve önemi giderek artmaktadır. Hükümet büyük ölçüde politika oluşturmakla ilgilidir ve politika oluşturmak bilgi gerektirir - en azından gerçeğe dayanacaksa.

- İstihbarat çalışmalarının amacı, bilginin politikayı nasıl şekillendirdiğini ve bilgi hatalı olduğunda ne olduğunu anlamaktır.

- İstihbarat çalışmaları, politika yapıcılar ve politikanın nasıl oluşturulduğunu öğrenmek isteyen hükümet öğrencileri içindir.

- Herhangi bir yönetim için, araştırmacılar “İstihbarat Çarkı” ile ilgili soruları yanıtlamaya odaklanmalı ve istihbaratın ne zaman başarısız olduğunu ve ne zaman başarılı olduğunu, her durumda bunun neden böyle olduğunu incelemelidir.

- Ana literatür, istihbarat çarkındaki her bir alanda boşluk bırakmaktadır. İstihbarat başarısızlıklarının nasıl önleneceği hakkında daha fazla bilgi sahibi olmak özellikle önemlidir.

- İstihbarat çalışmaları, akademik bir disiplin olarak sınırlar ve sınırlar içinde ilerlemiştir. Dünya çapında giderek artan sayıda öğrenci ve araştırmacının ilgisini çekmektedir.

- Müfredatlarında bu konuya yer veren üniversitelerin sayısındaki artışın da gösterdiği gibi, istihbarat çalışmalarının geleceği parlaktır.

- Bundan yirmi yıl sonra istihbarat çalışmaları, uluslararası ilişkilerde karar vermenin temel konusu olarak yaygın bir şekilde tanınacaktır.

İÇAD: Profesör Johnson, güvenlik istihbaratının genel kabul görmüş bir tanımı olmadığını biliyoruz. İstihbaratın tanımı devletten devlete, örgütten örgüte ve hatta kişiden kişiye farklılık gösterebiliyor. Tüm bu gerçekleri göz önünde bulundurarak gizli istihbaratı nasıl tanımladığınızı merak ediyoruz. Sizce istihbarat nedir ve ne değildir?

Prof. Loch K. Johnson: Bu soru yukarıda yanıtladığım bazı sorularla ilgili, ancak istihbaratın aşağıdakilerin tümü olduğunu eklememe izin verin:

- Ulusal güvenlik kurumları tarafından üretilen ve genellikle gizli ya da şifreli olan belgeler;

- Bir yer olabilir: savaş alanında, içinde düşman hakkında bilgi toplamaya çalışan personelin bulunduğu askeri bir çadır gibi: “Evet, efendim, General, istihbarat bir sonraki tepenin üzerinde ordugâh kurmuş durumda. Sizin için onlarla irtibata geçeceğim.”

- Dahası, bu bir süreç de olabilir: “Efendim, bu istihbarat planlamadan toplama, analiz ve yaymaya kadar uzanan bir döngünün sonucudur”;

- Gizli bir eylem olabilir;
- Karşı istihbarat olabilir.

Ne olmadığına gelince: istihbarat aslında politika değildir; bir politikanın bilgi temelidir. İstisnalar: gizli eylem ve karşı istihbarat/karşı terörizm - tarihi şekillendirmeye yönelik gizli politika çabaları.

İÇAD: Profesör Johnson, bugüne kadar ulusal güvenlik istihbaratı ve özellikle bu konunun iki önemli yönü olan örtülü operasyonlar ve gözetim hakkında düzenli olarak yayınlar yaptınız. Sizce istihbaratın kontrolü ve denetimi nasıl sağlanmalıdır? Bir devlet istihbarat örgütlerini en iyi nasıl kontrol altında tutabilir? Devletler istihbarat örgütleri üzerinde kontrol sağlayamazlarsa bunun sonuçları ne olur? Okuyucularımız için istihbaratın hesap verebilirliğinin önemini detaylandırabilir misiniz?

Prof. Loch K. Johnson: İstihbaratın hesap verebilirliği, hizmet ettikleri ülkenin hukuk ve ahlaki beklentileri içinde kalmalarını sağlamanın bir yolu olarak gizli kurumları denetlemeye yönelik çabalardır. 1975-1979 yılları arasında Church Komitesi'nde kıdemli personel yardımcısı olarak ve daha sonra İstihbarat Gözetim Alt Komitesi, Boland Komitelerinde Personel Direktörü olarak görev yaptığım dönemde istihbaratın hesap verebilirliğine ilişkin bazı önemli bilgiler edindim (bu sonuncusu, 1978'den başlayarak ilk birkaç yılında bu kısaltılmış isimle bilinen Temsilciler Meclisi İstihbarat Daimi Seçim Komitesi'ni yöneten Edward P. Boland'ın (Demokrat, Massachusetts) adını taşıyordu). Bu anlayışla, tanıştığım istihbarat görevlilerinin ezici çoğunluğunun - çoğunlukla üst düzeylerde olmak üzere birkaç yüz kişi - keskin zekâları; güçlü bir vatanseverlik duygusu (aşırı milliyetçilikten uzak); bazen Saygon, Bağdat ve Kabil gibi tehlikeli ortamlarda sıkı çalışma ve uzun saatler geçirme etiği ve faaliyetleri üzerindeki yasal ve etik sınırlar konusunda düşünceli bir anlayışa sahip seçkin erkekler ve kadınlar olduğunun farkına vardım.

Ayrıca Lord Acton'ın ünlü aforizmasının - "Güç yozlaştırır ve mutlak güç mutlaka yozlaştırır" - gizli güç söz konusu olduğunda fazlasıyla geçerli olduğuna tanık oldum. Bazı örnekler: İstihbarat topluluğunun Vietnam Savaşı muhaliflerini ve sivil haklar aktivistlerini gözetlemesi (1974'te Times'ın haberinin odak noktası olan CIA'in CHAOS Operasyonu); CIA tarafından takip edilen yabancı liderlere yönelik suikast girişimleri; FBI'ın sivil özgürlükleri ihlal eden COINTELPRO operasyonları; İran-kontra olayı; El Kaide'nin 11 Eylül öncesi faaliyetlerinin izlenmesindeki başarısızlık;

2003 ABD işgali öncesinde Irak'ta var olmadığı kanıtlanan kitle imha silahlarına ilişkin yetersiz analizler; ABD'nin Irak'a yönelik işgali; Ulusal Güvenlik Ajansı (National Security Agency / NSA) tarafından Amerikan vatandaşlarına karşı yürütülen izinsiz meta veri operasyonları ve CIA'in 11 Eylül saldırılarının ardından şüpheli teröristlerin sorgulanması sırasında işkenceye karışması. Bunlar kanun yapıcılar ve Beyaz Saray'ın istihbarat denetimindeki başarısızlıkları olduğu kadar istihbarat topluluğunun ahlaki ve yasal ihmallerinin de örnekleriydi.

Soğuk Savaş boyunca Sovyetler Birliği'nin ve günümüzde de Rusya'nın askeri faaliyetlerinin izlenmesi gibi çok daha uzun bir istihbarat başarıları listesi yapmak mümkün olsa da, CIA'deki küçük bir azınlığın kötü ve bazen de şok edici yanlış davranışları demokratik bir toplumda hoş görülmez. Langley'de (CIA Genel Merkezi'nin Kuzey Virjinya konumu) ABD İstihbarat Topluluğu ve CIA Başkanı Casey ve diğer birkaç kişi tarafından yönetilen İran-kontra operasyonu bunun en göze çarpan örneğidir. İstihbarat çalışmaları alanındaki araştırmalarımın çoğu, İkinci Dünya Savaşından sonra ABD gizli teşkilatlarının iyi ve kötü faaliyetlerinin ampirik olarak izini sürmek ve istihbarat topluluğunun sahip olması gereken yaratıcılık ve çeviklik ile şeffaf olmayan yetkilerinin kötüye kullanılmasına karşı uygun güvencelerin nasıl dengeleneceğini anlamaya çalışmak oldu. Demokrasiler, özgür bir toplumun olmazsa olmazları ile birlikte hem etkin güvenlik hem de özgürlüğün bir karışımına ihtiyaç duyar. Bu dengenin en iyi şekilde nasıl sağlanabileceği, bir demokrasinin karşılaşılabileceği en zor sorunlardan biridir. Dünyanın en açık toplumları bile bu arayışta zaman zaman tökezlemiş olsa da, “Beş Göz Ülkeleri” ve diğer birkaç ülke (Hollanda gibi) bu yönde önemli adımlar atmıştır.

Kendi araştırmam açısından, ABD'ye yönelik 11 Eylül saldırılarının ülkeye aşılacağı anlaşılabilir tehlike duygusu, istihbarat sorumluluğunun El Kaide, IŞİD ve diğer terör örgütlerini yenmeye yönelik “her şey mubah” tavrına karşı durmak konusunda her zamankinden daha da zor bir görevi olduğu anlamına geliyordu. Hükümetten sızan bilgiler ve akademik araştırmalar, hükümetin bu yeni küresel mücadelede uygunsuz kestirme yollar seçtiğini ortaya koyacaktı. Daha önce bazı örneklere değinmişim, özellikle de şu iki cephede: NSA'nın Amerikan vatandaşlarına karşı (çok azının terör örgütleriyle bağlantısı olan) uygunsuz, izinsiz dinleme faaliyetlerine girişmesi ve CIA'in El Kaide gibilerinin gelecekteki olası saldırıları hakkında bilgi edinmek umuduyla işkenceye başvurusu. Başkan

Harry S. Truman'ın McCarthycilik hakkındaki sözlerini yankılayan kendi normatif bakış açısına göre, kendi ülkemizde özgürlük peşinde koşarken, kendi yasalarımızı ve Anayasamızı bir kenara atmak aptallık olurdu. NSA'nın meta veri toplama ve CIA'in "gelişmiş sorgulama teknikleri" (Enhanced Interrogation Techniques / EITs) gibi talihsiz yollarının bir sonucu - her ikisi de 11 Eylül saldırılarının ardından - ABD'nin otoriter rejimlerdeki istihbarat kurumlarından daha yüksek davranış standartlarına sahip olduğu için dünya çapında bir zamanlar öne çıkan konumunu zayıflatmak oldu.

Anayasaya, yasalara ve ABD'nin geleneksel adil etik normlarına uymak, demokrasinin ayrılmaz bir parçasıydı. Bu nedenle, araştırmamın büyük bir kısmı ABD istihbarat faaliyetleri için yasal ve etik normların daha yakından analizine ve Kongre'nin bir yandan bu değerlerin korunmasını sağlarken, diğer yandan da dünya meselelerinde ve kendi toplumlarında hukuk ve ahlaki oksimoron olarak gören düşmanlara karşı agresif bir savunma ve saldırıyı nasıl destekleyebileceğine yöneldi.

Yakın bir tarihte yayımlanan "The Third Option: Covert Action and American Foreign Policy (2022)" adlı kitabımda, bir ulusun uluslararası hedeflerine ulaşmasına yönelik bu gizli ve bazen ahlaki açıdan saldırgan yaklaşımı değerlendirmek için bir çerçeve geliştirdim. Bir örtülü operasyonun kıymetini değerlendirmek için yasal, pratik ve etik boyutları birleştiren bir dizi hesap verebilirlik kriteri önerdim. Yasal olarak: CIA ABD istihbarat gözetim kurallarına, özellikle de 1980 İstihbarat Gözetim Yasası'nın önceki gerekliliklerine riayet etti mi? Pratik olarak: gizli eylemin başarı şansı makul ölçüde yüksek miydi? (Çok acil durumlar haricinde neden büyük ihtimaller için hayatlar riske atılsın?) Ve etik olarak: Amerikan halkı, New York Times'ın ön sayfalarında yer alan bir operasyonun ahlaki değerlerini nasıl değerlendirir? Bu kurguda, ABD'nin modern dönemdeki gizli eylemlerinin en iyisi, 11 Eylül saldırılarının ardından 2001-2002 yıllarında Afganistan'daki Taliban rejimine ve El Kaide'ye karşı zaferle sonuçlanan misillemeydi. En kötüsü? İran-kontra operasyonu bu listenin başındaydı.

İÇAD: Efendim, çok sayıda akademisyenin bakış açısına göre örtülü operasyon, devletlerin "gizli eli" olarak tanımlanan bir istihbarat faaliyetidir. Örtülü operasyonu, gizli servislerin kullanımı yoluyla dış politika uygulamasıyla yakından ilgilidir. Devletler, geleneksel istihbarat faaliyetlerinin yanı sıra, dış politika hedeflerine ulaşmalarını kolaylaştıran

örtülü operasyonu yoluyla da ulaşmaya çalışırlar. Profesör Johnson, örtülü operasyonu nasıl tanımlıyorsunuz? Örtülü operasyonlar başarısız olursa, operasyonu yürüten devlet için sonuçları ne olur? Çok kapsamlı ve dikkat çekici hale geldiği için gizli operasyonları gizli tutmak zor mu? Gizli operasyonlar riskli midir? Dolayısıyla, genel olarak, örtülü operasyonlar maliyet etkin ve verimli bir araç gibi görünse de, hedeflenen ülkede öngörülemeyen bir düşmanlık yaratabilir mi?

Prof. Loch K. Johnson: Öncelikle bir tanım: örtülü operasyon, diğer ulusların veya grupların işlerine gizlice müdahale etmektir. Bu operasyonlar, propaganda, siyasi, ekonomik ve paramiliter faaliyetler kullanılarak yapılır. Başarılı olduklarında, tarihi operasyonları yürüten ulusun lehine bir yönde değiştirirler. Küba lideri Fidel Castro'yu devirmek için tasarlanmış kötü planlanmış bir paramiliter operasyon olan 1961 Domuzlar Körfezi fiyaskosu sırasında ABD'nin paramiliter operasyonlarında görüldüğü gibi başarısız olduklarında ise, faili ifşa edebilir ve önemli bir uluslararası utanca neden olabilirler. Gizli faaliyetlerin çoğu düşük seviyededir ve gizli tutulur. Buna karşılık, büyük paramiliter operasyonlar, silah kullanımı ve çok sayıda savaşı içermeleri nedeniyle gizliliğe meydan okur. Bu operasyonlar riskli olabilir, çünkü açığa çıkmaları halinde misillemeye davetiye çıkarırlar. Bu nedenle bir önceki soruda bahsettiğim kılavuz ilkeler çok önemlidir.

İÇAD: Soğuk Savaş'ın sona ermesi hem uluslararası güvenlik hem de istihbarat yöntemlerinde büyük değişikliklere yol açtı. Bu değişimler hakkında "Secret Agencies: US Intelligence in a Hostile World, 1996" ve "Bombs, Bugs, Drugs, and Thugs: Intelligence and America's Quest for Security, 2000" gibi yayınlar yaptınız. Sizce Soğuk Savaş'ın sona ermesinden bu yana istihbarat paradigması ve devletlerin istihbarat kullanımı nasıl değişti? Soğuk Savaş'ın sona ermesi istihbarat çalışmalarını nasıl ve ne şekilde etkiledi?

Prof. Loch K. Johnson: Her şeyden önce dünya daha karmaşık bir hal aldı. Mesele sadece Batı demokratik bloğu, Sovyet bloğu ve çeşitli tarafsız ülkeler değildi. Mesele ulusal bakış açılarının ve hırsların dünya çapında çoğalmasıydı, terörizmin yükselişiydi, istihbarat kurumlarının askeri, siyasi ve ekonomik meselelerin ötesindeki tehditler hakkında da karar vericileri bilgilendirebilecek konumda olduklarının farkına varılmasıydı - küresel salgın ve çevresel tehditler hakkında bilgi sağlamak gibi. İstihbarat dramatik bir şekilde genişleyerek yepyeni istihbarat toplayıcıları ve analist kadrolarına ihtiyaç duyulmasına ve istihbarat harcamalarının artmasına yol açtı.

İÇAD: Soğuk Savaş'ın ardından ABD'ye yönelik 11 Eylül terör saldırıları ile istihbarat dünyası yeniden değişti. Bu durum istihbarat öğretimini ve çalışmalarını nasıl etkiledi? İstihbaratın doğası hakkında daha önce sahip olunan varsayımların ya da gizli istihbarat uygulamaları ile demokratik ilkeler arasındaki gerilimin yeniden gözden geçirilmesi ihtiyacını ortaya çıkardı mı?

Prof. Loch K. Johnson: Bu korkunç trajedi, terörizmin ABD ve müttefikleri (ve diğer uluslar) için bir numaralı tehdit olarak komünist ülkelerin yerini aldığına dair bir uyanış çağrısıydı. Soğuk Savaş sırasında ABD istihbarat kaynaklarının yaklaşık yüzde 85'i SSCB ve KGB'ye odaklanmıştı. Terörle mücadelenin ABD istihbarat kaynaklarının en çok ilgisini çeken konu haline gelmesiyle bu oran hızla yüzde 25'e düştü (bu diğer pek çok ülke için de geçerli). İstihbarat çalışmalarının öğretilmesi ve araştırılması, Rusya'dan ziyade Orta Doğu'daki faaliyetlerle ilgili daha fazla araştırmanın benimsenmesi de dâhil olmak üzere bu yeni gerçeklere uyum sağlamak zorundaydı. Bu durum istihbarat çalışmaları öğrencilerinin bilmesi gereken normal konuları etkilemedi (en özlü şekilde istihbarat çarkı kavramında ele alındığı gibi) ancak akademisyenlerin sadece ABD-Sovyet etkileşimleri hakkında değil, tüm küresel ortam hakkında daha fazla bilgi sahibi olmalarını gerektirdi. Tehditler evreni genişledikçe istihbarat çalışmalarının alanı da genişledi ki bu şaşırtıcı değil çünkü istihbarat bir ülke için tehditleri ve fırsatları anlamakla ilgilidir. Bugün ABD için Rusya ve Çin, en önemli istihbarat kaygıları arasında yer almaktadır - çünkü ABD'nin geleceğine yönelik algılanan başlıca tehditler bunlardır.

İÇAD: Profesör Johnson, söyleşimize istihbarat başarısızlığı konusuyla devam edelim. Devletler gelecekte meydana gelebilecek önemli olayları önceden tahmin edebilmek ve stratejik ikazlar üreterek tehditlere karşı kendilerini koruyabilmek için istihbarat çalışmalarına önem verirler. Sürpriz etkisini en aza indirmek için devletlerin kullandığı en etkili aracın istihbarat olduğu konusunda sanırım hepimiz hemfikiriz. Devletler istihbarata büyük önem vermelerine ve kendilerini korumak için çok büyük miktarlarda istihbarat üretmelerine rağmen neden hem konvansiyonel tehditler hem de devlet dışı silahlı aktörler tarafından yapılan sürpriz saldırılar çoğu zaman başarılı olmaktadır? Bu nasıl mümkün olabilir? İstihbarat topluluğu büyük resmi oluşturmak için "noktaları birleştirmekte" başarısız mı oluyor? İstihbarat neden başarısız oluyor ve nasıl başarılı olabilir? Ve devletler sürpriz saldırıları önlemek için ne yapmalıdır?

Prof. Loch K. Johnson: İstihbarat başarısızlığı konusunda anlaşılması gereken en önemli gerçek, istihbarat faaliyetlerine ayrılan bütçeyi iki katına çıkarsak bile bu başarısızlıkların her zaman başımıza gelebileceğidir. Bunun temel nedeni, insanoğlunun geleceğe bakma kabiliyetine sahip olmamasıdır. Hiçbir istihbarat teşkilatının - hiçbir yerde - envanterinde kristal bir küre yoktur. Bu varoluşsal gerçekliğin ötesinde başka gerçekler ve sorunlar da vardır:

- Politika yapıcılarının (ve hatta bazen istihbarat görevlilerinin) istihbarat bulgularını kendi ihtiyaçlarına göre çarpıttıkları bilinmektedir - meşhur “istihbaratın siyasallaşması” - herhangi bir istihbarat profesyoneli ve aynı zamanda - umarız - herhangi bir siyasi figür için bir numaralı yasak.

- Bazı şeyleri bilmek özellikle zordur – Rusya’nın ya da başka bir ülkenin bir sonraki liderinin kim olabileceği gibi istihbaratın “gizemleri”; istihbarat analistleri nadiren bu konuları tam bir doğrulukla tahmin edebilirler.

- Bazen bir ülkenin istihbarat kurumları birbirleriyle bilgi paylaşımında yetersiz kalırlar – ABD’de 11 Eylül başarısızlığını inceleyen Kean Komisyonunun temel bulgularından biri de budur. Bu bütüncül yaklaşım olmadan, karar vericiler bir durum hakkında sadece kısmi bir anlayışa sahip olurlar - gözleri bağlıyken “filin” bir parçasını hissedebilirler ama ne tür bir canavarla karşı karşıya olduklarını söyleyemezler.

- En azından bu potansiyel tuzakların üstesinden gelmek ve sürpriz saldırıları önlemek için, kapsamlı ve iyi yerleştirilmiş istihbarat kaynakları (hem insani hem de teknik istihbarat); dürüst yetkililer ve istihbarat görevlileri; iyi eğitilmiş zeki liderler ve analistler; bazı şeylerin bilinemeyeceğinin farkında olmak ve bir ulusun çeşitli istihbarat birimleri arasında güvenilir işbirliği ve koordinasyon - “tüm istihbarat kaynaklarının birleştirilmesi” ideali - gerekir.

INTELLIGENCE THEORY FROM AN EPISTEMOLOGICAL PERSPECTIVE

Merve ÖNENLİ GÜVEN*

ABSTRACT

Thinking ability of human beings is the main component that makes it possible for the socialization process of the individuals. Even though this process is created by individuals, it also shapes the individuals as social beings. Intelligence as one of the significant components of nations and the international system is also the product of socialization processes. Intelligence is a crucial and critical tool for the maintenance of social organizations and political relations in an order. To address this construction process in scientific manners, intelligence studies should be disciplined. Therefore, intelligence studies should embrace theory with methodology. This study is an attempt to maintain a theoretical basis for intelligence studies through discussing the place of intelligence conceptualization in social and political theory. For this purpose, structure-agency relationship in social theory and politics-power relationship in political theory are analyzed for structuring the position and function of intelligence in social and political spheres. With an epistemological perspective, how do we perceive our external world and how do we maintain the nature of our knowledge in social and political processes are tried to be addressed with emphasizing the place of intelligence in these processes.

Keywords: *Intelligence, Intelligence Theory, Social Theory, Political Theory, Epistemology.*

EPİSTEMOLOJİK BİR PERSPEKTİFTEN İSTİHBARAT TEORİSİ ÖZET

İnsanın düşünme yeteneği, bireyin sosyalleşme sürecini mümkün kılan temel bileşendir. Bu süreç bireyler tarafından yaratılsa da aynı zamanda bireyleri sosyal varlıklar olarak da şekillendirmektedir. Ulusların ve uluslararası sistemin önemli bileşenlerinden birisi olan istihbarat, aynı zamanda sosyalleşme süreçlerinin de bir ürünüdür. İstihbarat, bir düzende sosyal organizasyonun ve siyasi ilişkilerin sürdürülmesi için çok önemli ve kritik bir araçtır. Bu inşa sürecinin bilimsel bir şekilde ele alınabilmesi için istihbarat çalışmalarının disipline edilmesi gerekmektedir. Bu nedenle istihbarat çalışmalarında teori ve metodoloji tamamlayıcı bir nitelikte olmalıdır. Bu çalışma, istihbarat kavramsallaştırmasının sosyal teorideki ve siyaset teorisindeki yerini tartışarak istihbarat çalışmaları için teorik bir temel oluşturmayı amaçlamaktadır. Bu çerçevede, sosyal teorideki yapı-özne ilişkisi ve siyaset teorisindeki siyaset-iktidar ilişkisi, istihbaratın sosyal ve siyasal alandaki konumunu ve işlevini yapılandırmak amacıyla analiz edilmektedir. İstihbarat kuramını oluşturma girişiminde epistemolojik bir perspektifle, dış dünyanın nasıl algılandığı ile bilginin doğasının/özünün sosyal ve politik süreçlerde nasıl çerçvelendiği, istihbaratın bu süreçlerdeki yeri değerlendirilerek ele alınmaya çalışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *İstihbarat, İstihbarat Teorisi, Sosyal Teori, Siyaset Teorisi, Epistemoloji.*

---

* Assistant Professor, National Intelligence Academy, merveonenli@yahoo.com, m.onenli@mia.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5512-4199.

INTRODUCTION

Thinking ability of human beings is the main component that makes it possible for the socialization process of the individuals. Even though this process is created by individuals, it also shapes the individuals as social beings. Thus, the establishment of the socialization process and being a part of this process interact with each other that shape the individual as well. In the socialization process, ideas and morality gain political meanings and ideological representations. Hence, it can be stated that individuals are the products of the processes, and the product of socialization process affects human will. In social organizations individuals also become political beings. In the socialization process, the consciousness about being a political subject maintains power, interest, and freedom and responsibility relations.

Intelligence as one of the significant social and political components of the nations and international system is also the product of socialization processes. Intelligence is a crucial and critical tool for the maintenance of social organization and political relations in an order. In the international system, intelligence provides leverage and deterrence capability for countries. By the formation of intelligence, individual, social, and national existence and relations are constructed, re-constructed and arranged. Thus, intelligence as a concept that is critical and significant in social and political spheres should be disciplined by all its components theoretically and methodically because social and political spheres are the spaces for appearance in which speech and action take place.

Intelligence as a concept derives from the systematization of thinking. Under the action of thinking, synthesis and analysis are found together. Therefore, in the formation of intelligence studies, intelligence should be approached in a scientific manner and intelligence studies should embrace theory with methodology. Austin Harrington paraphrases Kant's premise about theory-methodology relation as "concepts without perceptions are empty; perceptions without concepts are blind" as "theories without data are empty, data without theories are blind" (2005, p.5).

This study is an attempt to maintain a theoretical basis for intelligence studies through discussing the place of intelligence conceptualization in political and social theory. With an epistemological perspective in the attempt to establish an intelligence theory, how do we perceive our external world and how do we maintain the nature of our knowledge in social and political processes are tried to be addressed with emphasizing the place of intelligence in these processes.

Intelligence as a process to reach a complementary meaning about raw data makes it possible to understand an issue from various perspectives. In the process of reaching a complementary meaning has social and political dimensions in which the perceptions of the subjects also influence the process to reach an understanding about an issue. In social and political theories, the relation between the structure and agency relationship is studied through power conceptualization in the social and political systems in national and international levels. The place, role and effect of intelligence in these processes and relations is neglected. The reason for the attempt to search for intelligence theory depends on the relation between theory and empirical knowledge. A theoretical base in intelligence studies will also guide empirical knowledge. Therefore, the scope of this study depends on the discussion and establishment of a theoretical base for intelligence studies. Because a theoretical base will provide for definitions, classifications, correlations and methodological assumptions.

Hence, the research questions of this study depend on:

- Can an interactive relation be established between social and political theory with intelligence theory?
- If this supposed interactive relation between these theories can be established, how can intelligence theory be constructed and with which conceptualizations?

Depending on the research questions, in the first part of the study, social theory and political theory are evaluated through searching and analyzing the place of intelligence conceptualization in these theories. In the second part, intelligence conceptualization is studied on a theoretical basis by introducing the existing literature on intelligence theory. In conclusion, a general evaluation on intelligence theory is made with suggestions for future studies.

1. SOCIAL THEORY AND POLITICAL THEORY ON THE WAY TO INTELLIGENCE THEORY

The construction of theories is a means of approaching reality that is a crucial component of everyday life (Joas and Knöbl, 2009, p.5). Theory in a discipline is a necessary component for being the source of hypotheses and maintenance of the discipline's historical identity (Joas and Knöbl, 2009, p.x). Karl Popper defines theories as nets that make it possible to rationalize, explain and master the world (Popper, 1992, p.59).

With theory it is possible to make general presuppositions, models, concepts, definitions, classifications, laws, propositions, correlations,

methodological assumptions, observations to reach empirical knowledge. Harrington states that “Theoretical thought is always presupposed in research, there are no observations that are not theory-laden” (2005, p.5). So, social and political theories are two essential components in understanding the structure and function of societies.

Social theory deals with social life through scientific ways of thinking focusing on social behavior and social structure with their components such as power relations (Harrington, 2005, p.1). Social theory covers ideas about how societies change and develop through methods of explaining social behavior, about power and social structure. The individual is born into an already formed society and he/she emerges from and defined in terms of his/her society with stocks of knowledge and procedures (Layder, 2006, pp.72, 93). Social theory therefore focuses on how individuals reorganize their social circumstances. (Layder, 2006, p.161). Because individuals belong to societies with the social customs and habits of their society (Layder, 2006, p.72). With the mutuality of knowledge, it makes interactivity in a society possible and constructs a shared world (Layder, 2006, p.93) in this structure.

Therefore, social theory is about everyday life, and it includes social and political issues (Harrington, 2005, p.6). Social and political issues are inseparable, and they feed each other. Dick Pels identifies the conceptualization of society as a self-regulating nexus of events (1998, p.126) in which these self-regulating nexuses of events include social and political issues. Social relations are arranged by political means. Pels indicates Comte’s understanding about society-state relation with the tool of government through underlining that society cannot exist without government and government cannot exist without society (1998, pp.131-132). This implies the interactive relation between social and political matters.

Politics as a social activity, political theory deals with the activity of politics through dealing with opinions, wants, needs and interests. (Heywood, 2015, p.48). So, the field of political theory focuses on normative issues relating to communal life (Joas and Knöbl, 2009, p.x). Political theory is about organized social life, its political structure and institutions. At some level all social activity is political, and the human agency contains the political. While social theory is about understanding the interactive relation and existence between individual and society, political theory deals with the organizational and institutional order of society. In this realm, political theory focuses on the ethical and normative questions about the reasons for

obeying the state, how the sources should be distributed, and the ways for collective decision making (Heywood, 2015, pp.2-3).

In this social-political state of being, intelligence has a significant place. Since intelligence is a crucial and critical tool for the maintenance of social organizations and political order. As the products of social-political processes, states concentrate and organize the life of society (Pels, 1998, p.150) and intelligence is one of the necessary and complementary tools of states. When the place of intelligence is evaluated in social and political spheres, intelligence is an intellectual and cultural product of social and political processes. Intelligence provides the unification of knowledge and experience. In social and political spheres, while stocks of knowledge shape the experiences of the people, on the other side experiences also influence the stocks of knowledge by updating them with new data.

Intelligence is about how to know, what to know, and understanding knowledge. Sherman Kent states the importance of intelligence in the reach for knowledge about the unknowns as; “We knew almost nothing about the tens of thousands of things we were going to have to learn about in a hurry” (1993, p.1). Intelligence is about giving meaning to knowledge. Intelligence makes it possible to deal with the social and political world in terms of our knowledge through decreasing the uncertainty about the existing situations. Layder defines the interactive relation between individual and society as; “People are intrinsically involved with society and actively enter into its constitution; they construct, support and change it because it is the nature of human beings to be affected by and to affect their social environment” (2006, p.159). By the perceptions, consciousness and practices of individuals about their environment maintain the stocks of knowledge and cultural guidelines.

Intelligence is about understanding the stocks of knowledge and cultural recipes that shape perceptions, understandings and consciousness. For instance, how a terrorist organization understands the existing system, how does it desire to change it with which tools can be understood and evaluated from the stocks of knowledge and cultural recipes that these kinds of organizations’ constructions and reconstructions. Hence, intelligence theory depends on the nature of the knowledge. So, from an epistemological perspective, intelligence provides an understanding about how we know what we claim to know. By intelligence studies, to extend knowledge and answer particular questions, a theoretical base and methodological ways, which complete each other is a necessity.

2. INTELLIGENCE CONCEPTUALIZATION ON A THEORETICAL BASE

Intelligence theory is an attempt to explain intelligence. Why a theoretical base is needed for intelligence studies depends on the relation between theory and knowledge. “Human activity has become externalized and objectified in the form of knowledge” (Layder, 2006, p.106) and theory is a path to reach empirical knowledge (Joas and Knöbl, p.3). From this perspective, intelligence provides knowledge about social existence and social order through making it possible to understand the networks of interdependence. Intelligence is an institutional structure of political life that organizes social life. Intelligence is also about power relations. For individuals, groups, societies and nations, intelligence provides the means to serve their interests using knowledge and organizing the power relations between them.

The first attempt in theorizing intelligence was studied by Sherman Kent from a positivist and realist approach (De Graff, 2019, p.7). In this approach intelligence is evaluated as a concept to see the development of threats earlier (De Graff, 2019, p.11). Peter Gill, Stephen Marrin and Mark Phythian discuss key questions about whether intelligence should be defined as a knowledge process of whether it is a power process involving policy and action (2012, p.9). They indicate intelligence as the unification of “targeting, collection, analysis, dissemination and action intended to enhance security, maintain power relative to competitors by forewarning of threats and opportunities” (2012, pp.9-10). Gill and Pythian define that “intelligence is politics” (2019, p.27). Gill also describes intelligence as a social activity in which gathering information in the face of uncertainty to assess threats (2012, p.5). Marrin defines intelligence as documenting what is known, evaluating it for gaps, working to fill those gaps in knowledge (2014, p.267).

Marrin also defines intelligence as a function of government and emphasizes that theorizing intelligence is an effort to understand and explain intelligence as a part of state governance mechanism (2019, pp.270). Marrin categorizes intelligence theories as descriptive, explanatory, predictive and normative. From this perspective, Marrin indicates that theorizing intelligence as a function of government is descriptive, while explanatory theories explain the reasons and processes (Marrin, 2019, pp.44-45). Predictive theories provide forecasts about what intelligence as a function of government will be involved in the future and normative theories present assessments of what intelligence should and should not do as a function of government (Marrin, 2019, pp.44-45).

The conceptual frameworks are represented by descriptive theories in intelligence studies through focusing on the aspects of intelligence as a process and organization. In this descriptive theoretical approach, collection, analysis, and intelligence cycle are also included. Explanatory theory deals with explaining intelligence failure and concepts such as war (Marrin, 2019, p.48). Hamilton Bean introduces critical-cultural theories of intelligence. In this theoretical approach power is a defining feature of intelligence on the basis of its effects on institutional and social change by means of discourse and interaction (2019, p.144). Intelligence theorizing from a critical perspective focuses on discourse, power, structure and identity in the construction and re-construction of social order (Bean, 2019, p.152). This perspective implies that knowledge is produced by a structured social context which is conceptualized as an institution, which includes structured and formal set of rules and practices with informal set of practices that affect the actions of individuals (Eriksson, 2019, p.186).

At this point, intelligence-ontological security relation has a crucial effect on understanding intelligence by a structured social context. Intelligence as a concept includes power relations and politics is about power. Security is one of the significant issues in politics focused on how to prevent threats (Heywood, 2015, p.110). Layder points out that Gidden's theory about human existence depends on ontological security, which is about maintaining a sense of psychological well-being (2006, p.167). Ontology is about how we experience the nature of reality in a society with which constituent elements. In this ontological perspective, culture has a significant place. Because according to lived experiences of each society, their security perceptions are shaped. For example, the U.S. described its security perception from the lens of national intelligence as, "...courses of action within the power of a foreign nation or organization which would affect the interests of the U.S." (Smith, 1955, p.3). Intelligence is one of the constituent elements of ontological security. International politics is acted in an anarchical environment even though there is the existence of international law and international organizations. Because international politics lacks enforceable rules and pre-eminent power (Heywood, 2015, p.235).

Additionally, there are various influenceable actors including state and non-state actors. Security in international politics derives from national security in which intelligence is a significant tool to maintain national and international security. By one of the studies of the U.S. intelligence community titled "*Introduction to Intelligence Studies*", this issue is stated as; "Intelligence has played a critical role for humankind since the earliest

humans began to think and process information. Information, and the intelligence drawn from that information, directly influences the daily decisions of individuals, businesses, industry, the military, and the government. Nations have risen and fallen on the power of intelligence and the decisions that have resulted from it. Thus, the ability to know, anticipate, and plan is very powerful” (Jensen, McElreath and Graves, 2023, p.2).

Social reality is a constructed phenomenon and as a result of intentions, motivations and behaviors of people social structures, institutions and systems exist and shaped in a continuum (Layder, 2006, pp.164-173). Intelligence is one of the tools of social and political life of societies that provides meaning and understanding for the reasons, motivations, behaviors and actions of individuals. Intelligence represents the causal relations with possibilities between the object and the subject. Intelligence is a concept that maintains knowledge in a complementary way to decrease uncertainty in the social and political life of societies.

Politics is a way of order in social life. Hence, intelligence as a concept can be theorized based on social and political theories in a constructivist way. Because, from the perspective of understanding and analyzing language and the means of communication as constructions indicates that the interaction of human minds creates and re-creates reality (De Graff, 2019, pp.14, 17). By constructivism, intelligence is treated based on intentions and discourse. Taking intelligence from an epistemological perspective represents intelligence as a concept that provides an understanding for the past, present and future. In theorizing intelligence, epistemology provides a reason-driven understanding and analysis for intelligence searching for how social and political life are patterned and routinised, in which conditions conflicts can erupt through filling the gaps and analyzing the social and political activities in the national and international systems.

CONCLUSION

To understand the concept of intelligence in a coherent way, theorizing intelligence is a pre-requisite for intelligence studies. The need for a theory to maintain intelligence as a discipline and provide its development first in the sense of thought which will then shape the methodological and empirical approaches is crucial for establishing a theoretical base for intelligence studies. From an epistemological perspective, to understand and analyze intelligence conceptualization, perceptions, cognitions, consciousness and

self-awareness are significant données in social and political spheres. Because intelligence is acted in social and political spheres and intelligence as a construction tries to understand and analyze the source of knowledge and the effects of knowledge in social and political life, which are shaped according to cultural characteristics and can change based on time and space.

Societies are culturally constructed structures which are historically produced and transformed into repertoire for actions. In these constructed structures as Giddens introduces, cultural schemas and cultural knowledge are produced and re-produced with the interactions of people. Structure is what the agent knows. The cognition, perception and understanding of the subject is the structure. Structure is already what the subject knows and experiences as the knowledge that is shaped by culture. Cognitive schemas are available to the members of the groups with a certain frame of cognition that includes a collection of experiences. So, structure is the process of making, which is continuing and productive that results in new perspectives, intentions, aims and capabilities. Therefore, social and political reality are constructed by knowledge and experiences of individuals.

Structure refers to social consciousness which is the distribution of knowledge. In this sense, structure is bound to change on the basis of a certain sequence, historical experience, and temporality. Therefore, the event is inherently unpredictable and unforeseen. Unpredictable, unforeseen events are inherent in the structure and intelligence as one of a tool of the structure as an action provides an understanding for the unpredictable and unforeseen. Thus, as part of a structure, intelligence is a social phenomenon that is also culturally constructed. So, social constructions produce bounded knowledge for the individuals to understand their environment. As a socially constructed phenomenon, intelligence provides insights into bounded knowledge and consciousness about possibilities. Eriksson defines this process as; “All knowledge is produced within a specific social and institutional setting that affects the individuals engaged in producing knowledge and the character of the knowledge itself” (Eriksson, 2019, p.186).

Intelligence is a crucial tool in the practice of social and political life because with intelligence practices in these spheres power relations, interests, responsibilities and acts of freedom are organized and re-organized. Intelligence is a strategic concept including the cognitive abilities to learn, form concepts, understand, reason, recognize patterns, comprehend ideas, plan, problem solve, manage conflicts and produce discourse. Intelligence produces knowledge to understand the subject-object relation through identifying the time and space. Intelligence as a critical tool in the

organization of social and political spheres functions as an epistemological bridge between nature of reality and nature of knowledge.

Intelligence also provides the social and political organization of knowledge. Hence, the concept of intelligence should be disciplined in the development of intelligence studies containing theory, doctrine, methodology and literature. Sherman Kent emphasized that intelligence could gain the aspects of a discipline with its vocabulary, methodology and a body of theory and doctrine (1993, p.2). Kent also underlines that without the existence of literature the theoretical base of intelligence studies could not reach full maturity (1993, p.2).

With this study, intelligence is tried to be conceptualized in the context of social and political theories with the purpose of theorizing intelligence from an epistemological perspective. Based on the research questions of

- Can an interactive relation be established between social and political theory with intelligence theory? and
- If this supposed interactive relation between these theories can be established, how can intelligence theory be constructed and with which conceptualizations?

It is concluded that an interactive relation can be established between social and political theory with intelligence theory. Because intelligence is a critical and important concept in the organization and re-organization of social and political spheres for reaching, understanding and analyzing the knowledge which can vary according to time and space. By the reason driven characteristic of intelligence, the gaps in the social and political processes to reach, understand and analyze the knowledge, intelligence establishes a complementary perspective. From this complementary perspective, while existing situations are explained, future possibilities and capabilities can also be described.

Intelligence is at the core of social-political state of being. Hence, structure-agency relationship in social theory and politics-power relationship in political theory are analyzed for structuring the position and function of intelligence in social and political spheres. Intelligence provides knowledge about social existence and social order through establishing the networks of interdependence. Intelligence as an intellectual and cultural product of social and political spheres provides an understanding about how we know what we claim to know. Intelligence is a kind of social behavior and part of social structure as an effective tool in the maintenance of social organizations and political order. Thus, intelligence as part of social structure shapes politics.

From that perspective, intelligence is at the core of security understanding of societies and nations, which shapes the international political system with its usage and with intelligence successes and failures.

Thus, the establishment of an intelligence theory will provide an extensive understanding in the study of intelligence by providing necessary tools in the process of transforming information into intelligence. Additionally, with the intelligence theory, it will be possible to understand the effects of and influence of cognitive processes and cultural variables in the formation of intelligence. Because intelligence provides an extensive understanding about new perspectives, intentions, aims and capabilities through insights into bounded knowledge. Hence, theorizing intelligence from a constructivist perspective based on social and political theories has a solid base.

In this study, by the discussion on intelligence theory from an epistemological perspective, the role of intelligence in the process of understanding social and political life and their conflictual nature derived from various security understandings is presented. For future studies the ontological security conceptualization-intelligence relation from a phenomenological perspective can be studied in the establishment of intelligence theory. The phenomenological perspective will guide us to understand the development of human consciousness and self-awareness from the lived experience of human beings.

So, intelligence as a core concept in the construction and re-construction of social and political life should be studied in an inter-disciplinary way. From the inter-disciplinary perspective, firstly intelligence conceptualization should be theorized. In the second step with the theoretical base, methodologies for the components of the concept of intelligence should be studied and developed. Under this aim, especially disciplines such as psychology and neuroscience should be integrated into intelligence studies theoretically and methodologically.

REFERENCES

Bean, H. (2019). Intelligence theory from the margins: Questions ignored and debates not had. Peter Gill, Stephen Marrin and Mark Phythian (Ed.) *Developing Intelligence Theory: New Challenges and Competing Perspectives* (pp.134-156). Routledge.

- De Graff, B. (2019). Intelligence and intelligence studies: Time for a divorce, *Intelligence and Intelligence Studies in the 21st Century*, *RISR*, 21: 7-30.
- Eriksson, G. (2019). A theoretical re-framing of the intelligence-policy relation. Peter Gill, Stephen Marrin and Mark Phythian (Ed.) *Developing Intelligence Theory: New Challenges and Competing Perspectives* (pp.184-198). Routledge.
- Gill, P., Marrin, S. and Phythian, M. (2019). *Intelligence theory: Key questions and debates*. Routledge Press.
- Gill, P., & Phythian, M. (2012). Intelligence Studies: some thoughts on the state of the art. *Annals of the University of Bucharest/Political science series*, 14(1): 5-17. <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-389493>
- Gill, P. (2014). Thinking about intelligence within, without and beyond the state, *All Azimuth*, 3(2): 5-20.
- Harrington, A. (2005). *Modern social theory: An introduction*. Oxford University Press.
- Heywood, A. (2015). *Political theory: An introduction*. Macmillan International.
- Jensen, J.C., McElreath H.D. and Graves M. (2023). *Introduction to intelligence studies*. Routledge.
- Joas, H. and Knöbl, W. (2009). *Social theory: Twenty introductory lectures*. Cambridge University Press: New York.
- Kent, S. (1993). The need for an intelligence literature. CIA Historical Review Program. <https://www.cia.gov/resources/csi/static/Need-for-Intelligence-Literature.pdf> (Access Date: 05.11.2024)
- Layder, D. (2006). *Understanding social theory*. Sage Publications.
- Marrin, S. (2014). Improving intelligence studies as an academic discipline, *Intelligence and National Security*, 31(2): 266-279. DOI: 10.1080/02684527.2014.952932.
- Pells, D. (1998). *Property and power in social theory: A study in intellectual rivalry*. Routledge.
- Popper, K. (1992). *The Logic of Scientific Discovery*, Routledge.
- Smith, E.A. (1955). Notes on capabilities in national intelligence in CIA Office of Training (Ed.) *Studies in Intelligence*. pp. 1-18.

İSTİHBARAT DOKTRİNİNİN KAVRAMSAL VE KURAMSAL TEMELLERİ

Elif GÜLTEKİN KARAHACIOĞLU*

ÖZET

Makale¹, istihbarat doktrininin kavramsal ve kuramsal temellerini inceleyerek, literatürde eksik kalan bu alana katkı sunmayı amaçlamaktadır. İstihbarat doktrini istihbarat ihtiyaçlarının belirlenmesi, istihbaratın toplanması, analizi ve yayılması sürecini yönlendiren prensiplere, politikalara, ilkelere, prosedürlere ve yöntemlere atıfta bulunur. Sürekli değişen ve dönüşen deneyim, teori ve teknoloji ülkelerin istihbarat doktrinlerini etkiler. Bir ülkenin istihbarat doktrini yazılı olabileceği gibi kanun metinlerinin, kurumsal raporlarının, örf ve adetlerinin, operasyonel uygulamalarının ve lider söylemlerinin içinde mündemec olabilir. İstihbarat Doktrini oluşturulan üç temel sacayağı tarihsel süreç içindeki kurumsal deneyim, istihbarat kültürü ve istihbarat yapısıdır. İstihbarat her ülkede geçerli olan genellemeler ile teorilere hapsedilemeyecek kadar sahaya dönük bir konudur. Bu yüzden istihbarat doktrini herhangi bir kurama oturtmak oldukça zordur. Ancak, maddi faktörlerle birlikte düşünsel faktörlerin “etrafımızdaki dünyayı ve bizim ona yüklediğimiz anlamları inşa ettiğini” ileri süren konstruktivizm istihbarat çalışmalarında 1980’lerin sonundan itibaren etkili bir yaklaşım olarak yükselmiştir. Konstruktivist düşüncenin istihbarat doktrini kavramıyla ilişkisini değerlendirdiğimizde sosyal yapı, kurallar, kurumlar ve amillerin rolünü vurgulayan bir çerçeve ortaya çıkmaktadır. Bu dört unsur sürekli olarak birbirleriyle etkileşim halinde olduğu için birbirlerini değiştirme ve dönüştürme gücüne sahiptirler. Ayrıca Konstruktivizm kimlik, çıkar, tehdit algısı, kültür, anarşi, güvenlik gibi sosyal gerçeklerin istihbarat pratikleri üzerindeki rollerinin tartışılmasını olanaklı kılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *İstihbarat, Doktrin, İstihbarat Doktrini, Konstruktivizm, Milli İstihbarat Doktrini*

CONCEPTUAL AND THEORETICAL FOUNDATIONS OF INTELLIGENCE DOCTRINE

ABSTRACT

This article aims to contribute to the literature by examining intelligence doctrine's conceptual and theoretical foundations through a multidimensional approach, addressing a gap in this field. The term "doctrine," which translates into Turkish as "öğreti" (teaching), differs from the concepts of strategy and theory in terms of scope, focus, applicability, and purpose. In this context, intelligence doctrine refers to the principles, policies, rules, procedures, and methods that guide intelligence collection, analysis, and dissemination. The ever-changing and

* Doktora Öğrencisi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü, ORCID: 0000-0001-6070-4729

Makale Başvuru Tarihi / Application Date: 20 Kasım 2024 / 20 November 2024

Makale Kabul Tarihi / Acceptance Date: 05 Ocak 2024 / 05 January 2024

¹ Yazarın “İstihbarat Çalışmalarında Doktrinsel Yaklaşım: Türkiye ve ABD İstihbarat Doktrinlerinin Mukayesesi” konulu doktora tez çalışmasından üretilmiştir.

evolving dynamics of experience, theory, and technology influence countries' intelligence doctrines. An intelligence doctrine of a country can be in written form, or it may be embedded within legal texts, institutional reports, customs and traditions, operational practices, and leadership statements. The three fundamental pillars that constitute intelligence doctrine are institutional experience shaped through historical processes, intelligence culture, and the structural organization of intelligence. Intelligence is too field-oriented to be confined to generalizations or theories universally applicable to all countries. Therefore, establishing an intelligence doctrine within a single theoretical framework is challenging. However, constructivism, which asserts that "the material world and the meanings we assign to it are constructed by mental factors" alongside material elements, has emerged as an influential approach in intelligence studies since the late 1980s. When evaluating the relationship between constructivist thought and the concept of intelligence doctrine, a framework emphasizing the roles of social structure, rules, institutions, and agents comes into view. These four elements constantly interact, possessing the capacity to change and transform one another. Furthermore, constructivism enables the discussion of how social realities, such as identity, interests, threat perception, culture, anarchy, and security, play roles in shaping intelligence practices.

Key Words: *Intelligence, Doctrine, Intelligence Doctrine, Constructivism, National Intelligence Doctrine*

GİRİŞ

‘İstihbarat doktrini’ kavramı yabancı literatürde oldukça az ele alınmış ve yerli literatürde neredeyse hiç ele alınmamış bir kavramdır. İstihbarat alanında öne çıkan Batı menşeli çalışmalar genellikle “Intelligence and National Security” ve “International Journal of Intelligence and Counterintelligence” dergilerinde yayınlanmaktadır. Yabancı literatürde istihbarat konulu pek çok çalışma olsa da istihbarat doktrini kavramı üzerine yapılan neredeyse hiçbir çalışma bulunmamaktadır. İstihbarat doktrini bağlamında akademik çalışmalardan ziyade, her ülkenin kendi istihbarat doktrinleri ile ilgili kurumsal çalışmaları mevcuttur. Örneğin; Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Intelligence Community tarafından 2020’de yayımlanan “Legal Reference Book” adeta ABD istihbaratının doktrin belgesidir (U.S.A. Intelligence Community, 2020). Benzer şekilde, İngiltere Savunma Bakanlığı’nın “Joint Doctrine Note 1/23: Intelligence, Surveillance and Reconnaissance” isimli Ortak Doktrin Notu ulusal bir ‘İstihbarat, Gözetleme ve Keşif’ doktrini sunmaktadır (UK Ministry of Defence, 2023). Ayrıca Anglosakson literatürde diğer ülkelerin doktrinleri ile ilgili sınırlı da olsa kaynak mevcuttur. Örneğin, Kevin P. Riehle 2022 tarihinde yayımlanan “Russian Intelligence: A Case-Based Study of Russian Services and Missions Past and Present” isimli kitabında Rus istihbarat sistemini, dönüşüm süreçlerini ve doktrinini ele almaktadır (Riehle, 2022). Benzer şekilde, editörlüğü Bob de Graff tarafından yapılan ve 2020’de basılan “Intelligence Communities and Culture in Asia and the Middle East” isimli

kitapta Asya ve Orta Doğu bölgesindeki bazı istihbarat teşkilatları incelenmiştir (Graaff, 2020). Benzer şekilde, Philip Davies ve Kristian Gustafson'un "Intelligence and Military Doctrine: Paradox or Oxymoron?" başlıklı makalesi, direkt olarak istihbarat doktrini ele almasa da askeri doktrin ve istihbarat arasındaki ilişkinin karmaşıklığını detaylandırır. Yazarlar, askeri doktrinlerin genellikle sistematik ve öngörülebilir bir yapıya sahip olduğunu, ancak istihbaratın dinamik, öngörülemez ve bağlama dayalı olması gerektiğini savunurlar. Makalede, İngiliz askeri istihbaratının II. Dünya Savaşı'ndan itibaren geçirdiği evrimi incelenerek istihbaratın, operasyonel planlamanın merkezine alınmasının tarihsel örnekleri tartışılır. Örneğin, yazarlar Falkland Savaşı sırasında istihbaratın rolü ve doktrinle uyumsuzluğunu işaret ederek bu tür uyumsuzlukların operasyonel başarısızlıklara yol açabileceğini belirtir. (Davies ve Gustafson, 2019, ss.8-11) Makalede istihbaratın doktrine nasıl daha etkin bir şekilde entegre edilebileceğini tartışan yazarlar, doktrinde de esnek ve bağlama duyarlı bir yaklaşımın benimsenmesi gerektiğini savunur. (Davies ve Gustafson, 2019, ss.12-14)

Öte yandan, ülkelerdeki her istihbarat kurumunun kendine özgü yasal çerçevesi, raporları, strateji belgeleri ve liderlerinin söylemleri kurumsal doktrinlerinin ana referans kaynağıdır. Örneğin, Rusya Federasyonu'nun Genelkurmay Başkanı Valery Gerasimov'un, 2013 tarihli ve "The Value of Science Is in the Foresight: New Challenges Demand Rethinking the Forms and Methods of Carrying out Combat Operations" isimli yazısı Rus güvenlik anlayışı ve istihbarat doktrinine ışık tutmaktadır (Gerasimov, 2013). Benzer şekilde, Milli İstihbarat Teşkilatı (MİT) Başkanı İbrahim Kalın'ın 97. kuruluş yıl dönümünde yaptığı konuşma kapsamında Türkiye'nin istihbarat doktrininin "Belirsizlik Çağında Hibrit Tehditler ve Stratejik Öngörü" konseptine oturduğu görülmektedir. MİT'in resmi internet sitesinde de yer alan "Belirsizlik Çağında Hibrit Tehditler ve Stratejik Öngörü" kitapçığı teşkilatın adeta yeni doktrini özetleyen bir manifesto niteliğindedir (Kalın, 2024).

Yerli literatürde ise, MİT'i merkeze alan pek çok çalışma mevcutsa da istihbarat doktrini merkeze alan herhangi bir akademik çalışma yoktur. İlk olarak; "Milli İstihbarat Doktrini (MİD)" kavramı Gürsel Dönmez'in "Kozmik Mesele Devlet ve İstihbarat Metodolojisine Giriş" isimli eserinde ortaya atılmıştır. Kitabın 16. Bölümünde yazar, Cumhurbaşkanlığı Forsu ve MİT amblemindeki yıldızlara atfen 16 maddelik bir MİD taslağı ortaya koyduğunu ve bu konunun hukuk, siyaset bilimi veya uluslararası ilişkiler gibi alanlarda akademik çalışma yapanlar tarafından çalışılması gerektiğini

belirtmektedir (Dönmez, 2021, ss.439-443). Bunun haricinde yerli literatürde istihbarat doktrini merkeze almayan fakat konuya büyük katkı sağlayacak çalışmalar bulunmaktadır. Örneğin, bunlardan birincisi, Polat Safi'nin arşiv araştırmalarına dayanan ve MİT'in dönüşümünü anlatan "Milli İstihbarat Teşkilatı 1826-2023" eseridir (Safi, 2023). Benzer şekilde, Emre Çıtak'ın "Yeni Güvenlik Politikaları Bağlamında Türkiye'de İstihbaratın Dönüşümü: Güvenlik ve İstihbarat" isimli çalışması (Çıtak, 2017), Merve Seren'in "Türk İstihbaratının Değişen Dinamikleri: Son 10 Yılda Reform, Siyasa ve Operasyonel Açılım" isimli makalesi MİD'i doğrudan ele almamakla birlikte bu doktrine ışık tutmaktadır (Seren, 2021, ss.371-405).

İstihbarat doktrininin kavramsal ve kuramsal olarak bu kadar az ele alınmış olmasının başat sebebi istihbaratın kavramsal olarak net olsa da doktrinsel olarak netlikten yoksun olmasıdır. Zira, istihbarat her ülkede geçerli olan genellemeler ile teorilere hapsedilemeyecek kadar sahaya dönük, pratiğe ve duruma dayalı bir konudur. Diğer bir deyişle her ülkenin kendine özgü istihbarat ihtiyaçları, gereklilikleri, mevcut yapıları ve sınırlamaları vardır. Bu sebeple de literatürdeki çalışmalar sadece ülkelerin kendi istihbarat doktrinlerini ya da başka ülkelerin istihbarat doktrinlerini yansıtmaktadır. Ancak, yabancı ve yerli literatürde istihbarat doktrininin kavramsal ve kuramsal bir çerçevesini çizen herhangi bir çalışma yoktur. Bu makalenin amacı istihbarat çalışmalarında doktrin kavramının nerede olduğundan hareketle istihbarat doktrininin kavramsal ve kuramsal çerçevesini çizmektir. Makalenin temel araştırma soruları şunlardır:

- İstihbarat doktrini ve bu kavramın önemi nedir? Doktrin, strateji ve teori arasındaki farktan hareketle istihbarat doktrini, istihbarat stratejisi ve istihbarat teorisi arasındaki fark nedir?

- Konstrüktivizmin önerdiği sosyal yapı, kurum, kural ve amil ilişkisi, istihbarat doktrini nasıl dönüştürür?

- Konstrüktivist yaklaşım, istihbarat doktrinindeki normatif unsurların (kimlik, kültür, söylem) rolünü nasıl açıklar ve bu unsurlar pratik uygulamaları nasıl şekillendirir?

- Bir ülkenin istihbarat doktrininin temel sacayakları nelerdir?

İstihbarat disiplini ele aldığı konuların niteliği ve gizli olması sebebiyle herhangi bir kurama oturtmak oldukça zordur. Zira, istihbarat teoriden çok uygulamaya dönük bir alandır. Ancak, tarihsel gelişmeler sürecinde yaşanan ulusal ve uluslararası olaylar disiplin içerisinde bir takım kuramsal yükselişlere öncülük etmiştir. Bu kuramsal yükselişlerden birisi de Soğuk Savaş'ın bitmesine yakın değişen şartlar ile ortaya çıkan konstrüktivizmdir. Uluslararası politikada ve buna bağlı olarak istihbarat çalışmalarında

1980'lerin sonundan itibaren etkisini gösteren sosyal inşaacılık sosyal gerçekliğin inşasına dayanır. Rasyonalist yaklaşımlar güvenliği anlamak için sadece maddi faktörlere odaklanırken konstrüktivizm maddi faktörlerle birlikte düşünel faktörlerin “etrafımızdaki dünyayı ve bizim ona yüklediğimiz anlamları inşa ettiğini” ileri sürer (Agius, 2017, s.87). Tam da bu sebeple, konstrüktivizm istihbarat çalışmalarında etkili bir yaklaşım olarak yükselmiştir. İstihbarat çalışmaları, içinde insan unsuru olan her bilim dalı gibi hem maddi hem düşünel faktörler ile büyüyen ve gelişen bir alandır. Bu sebeple, konstrüktivizmin istihbarat çalışmaları açısından taşıdığı önem sadece istihbaratın kavramsallaştırılması açısından değil aynı zamanda istihbarat çalışmalarının alternatif okumalarının yapılması açısından da oldukça önemlidir.

Konstrüktivizm istihbarat alanı için ana akım olan realizmden farklı bir düşünme biçimi önermektedir. Konstrüktivizm, sosyal gerçeklerin istihbarat pratikleri üzerindeki rollerinin tartışılmasını olanaklı kılmaktadır. İlk olarak konstrüktivizm epistemolojik açıdan bilginin, ontolojik açıdan ise sosyal gerçekliğin inşasına dayanır. İstihbarat pratikleri de temel olarak bilginin ve sosyal gerçekliğin varlığına dayanmaktadır. Dolayısıyla, istihbarat pratikleri bilgi ve sosyal gerçekliğin inşasından doğrudan etkilenmektedir. Diğer bir deyişle, istihbaratın doğası maddi olmaktan ziyade sosyaldir. Bu bağlamda hâkim kuramlarca genellikle göz ardı edilmiş olan kimlik, kültür ve söylem gibi normatif faktörler ancak konstrüktivizm aracılığı ile istihbarat alanına dahil edilebilir. İkinci olarak konstrüktivizm, sosyal gerçekliğin inşası üzerine kuruludur. Gerçekler, toplumsal anlamlar ve fonksiyonlar aracılığıyla şekillenir. Konstrüktivist düşüncenin istihbarat doktrini kavramıyla ilişkisini değerlendirdiğimizde sosyal yapı, kurallar, kurumlar ve amillerin rolünü vurgulayan bir çerçeve ortaya çıkmaktadır. Bu dört unsur sürekli olarak birbirleriyle etkileşim halinde olduğu için birbirlerini değiştirme ve dönüştürme gücüne sahiptirler.

Makalenin araştırma yöntemi nitel, çok disiplinli ve betimleyicidir. İstihbarat doktrini incelenirken metin analizi ve içerik kodlama yönteminden yararlanılmıştır. İçerik analizi; araştırma sonucu elde edilen bulgu, kayıt ve transkriptlerin ya da yazılı, işitsel ve görsel medya mesajlarının üzerinden çıkarımlar yaparak ortaya konulan bir araştırma tekniğidir (Olgun, 2008, s.66). Makalede, birincil kaynak olarak ülkelerin ulusal güvenlik belgeleri, kanun metinleri, hukuki belgeler, kurumsal raporlar ve lider söylemleri incelenmiştir. İkincil kaynak olarak, çalışmada konuya ilişkin yerli ve yabancı kitaplardan, hakemli dergilerde yayımlanan makalelerden, düşünce kuruluşlarının rapor, analiz ve görüşlerinden, basın yayın organlarından,

internetteki diğer açık kaynaklardan ve sosyal medyadan yararlanılmıştır. Ancak istihbarat bilgilerinin erişime kapalı olması sebebiyle bazı tüzük, yönerge, genelge gibi birincil kaynaklara ulaşma konusunda sınırlılık yaşanmıştır. Ayrıca, literatürde çoğunlukla Batı bakış açısı ve Batılı istihbarat örgütleri üzerine yapılan araştırmalar hakimdir. Bu sebeple, bu makaleye milli bir şuur ve perspektif konmuş olması önem arz etmektedir. Zira, Türkiye istihbarat literatürünün Batı menşinden sıyrılıp ve kendi milli istihbarat literatürünü oluşturması gerekmektedir.

1. İSTİHBARAT DOKTRİNİ KAVRAMI

Doktrin, bir kurumun veya bir ülkenin benimsediği temel prensipler, yöntemler ve stratejilerin sistematik bir şekilde açıklanmasıdır. Bir doktrin, belirli bir alan veya faaliyetle ilgili olarak kabul edilen ilkeleri, politikaları ve prosedürleri içerir. Doktrin, bir organizasyonun veya devletin stratejik hedeflerine ulaşmak için kullanacağı stratejileri ve yöntemleri belirler ve genellikle resmi belgeler, kurallar veya yönergeler şeklinde ifade edilir. Strateji, bir amaca ulaşmak için benimsenen uzun vadeli planlama, kaynak yönetimi ve eylem planlarını içeren bir kavramdır. Strateji, hedeflerin belirlenmesi, kaynakların tahsis edilmesi, risklerin değerlendirilmesi ve eylem planlarının oluşturulması sürecini kapsar. Strateji, bir organizasyonun veya devletin genel vizyonunu ve amaçlarını belirler ve bunları gerçekleştirmek için belirli adımların atılmasını sağlar. Teori, belirli bir konu veya fenomen hakkında yapılan analiz, araştırma ve açıklamaları ifade eder. Teori ise bir konunun anlaşılması ve açıklanması için kullanılan bir çerçeve veya modeldir. Teori, gözlemler, veriler ve analizler temelinde geliştirilen bir anlayışı temsil eder. Teori, gerçeklikle uyumlu olmalı, test edilebilir olmalı ve gözlemlenebilir sonuçlar üretebilmelidir. Özetle, doktrin bir organizasyonun veya devletin benimsediği temel prensipleri ve stratejileri belirtirken, strateji, belirli bir amaca ulaşmak için planlama ve eylem planlarını içeren uzun vadeli bir yaklaşımı ifade eder. Teori ise analiz, araştırma ve açıklamalar temelinde bir konuyu anlamaya ve açıklamaya yönelik bir çerçevedir.

İstihbarat doktrini, stratejisi ve teorisi; kapsam, odak, uygulanabilirlik ve amaç açısından birbirinden farklıdır. Kapsam açısından istihbarat doktrini, bir ülkenin veya bir istihbarat kuruluşunun genel prensiplerini, politikalarını ve yöntemlerini belirler. İstihbarat stratejisi, daha spesifik olarak belirli bir zaman diliminde hedeflerine ulaşmak için benimsenen planlama ve eylem planlarını içerir. Teori ise istihbarat alanında analiz, araştırma ve açıklamalar temelinde konuyu anlamaya ve açıklamaya yönelik bir çerçevedir. Odak açısından istihbarat doktrini bir ülkenin istihbarat hedefleri, tehdit algısı,

değerlendirme süreçleri ve kurumların rol ve sorumluluklarını kapsayan genel bir yaklaşım sunar. İstihbarat stratejisi, daha spesifik olarak belirli hedeflerin nasıl gerçekleştirileceğini ve istihbarat kaynaklarının nasıl tahsis edileceğini belirler. İstihbarat teorisi, istihbarat faaliyetlerinin nasıl gerçekleştirildiğini, toplama, analiz, değerlendirme süreçlerini ve kullanılan yöntemleri açıklar. Uygulanabilirlik açısından istihbarat doktrini, bir ülkenin istihbarat kurumunun genel yönlendirmelerini ve prosedürlerini ifade eder ve daha genel bir düzeyde kalır. İstihbarat stratejisi, daha somut hedeflere ulaşmak için belirli eylem planları ve kaynak tahsisini içerir. İstihbarat teorisi ise yöntemler temelinde istihbarat faaliyetlerinin analitik ve teknik yönlerini açıklar. Son olarak; amaç açısından İstihbarat doktrini, bir ülkenin veya bir istihbarat kuruluşunun istihbarat faaliyetlerini yönlendirmek ve koordine etmek için bir referans noktası sağlar. Diğer bir deyişle, doktrin kanunların, kuralların, yönergelerin, kurumsal örf ve adetleri içinde gizlidir. İstihbarat stratejisi, belirli hedeflere ulaşmak için stratejik planlama ve kaynak yönetimini içeren bir yol haritası sunar. İstihbarat teorisi ise istihbarat faaliyetlerini anlamaya ve açıklamaya yönelik bir çerçeveye sunar.

Türkiye'nin MİD'inin çerçevesini çizen Gürsel Dönmez'e göre doktrin "usûl ve içtihadı belirleyen genel prensipler ve temel ilkeler bütünüdür." Bu bağlamda doktrin bir hukuk sisteminin özü, kökü ve rûhu demektir. Kanun metinleri gibi doktriner temel de ihtiyaçlara ya da yenilenmiş vizyon ve misyona göre zamanla değişebilir. Bu anlamda, genel çerçevesini başta Anayasa olmak üzere konuyla ilgili diğer kanun metinlerinden MİD, 2937 sayılı Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Milli İstihbarat Teşkilâtı Kanunu içinde mündemiçtir" (Dönmez, 2021, s.439). Bu tanımlardan hareketle; istihbarat doktrini, kurumsal istihbarat tecrübelerinin deneyimsel ve sezgisel teorik bir bileşeni olarak tanımlanabilir. Doktrinin amacı, kurumsal düşünce veya davranış kurallarını formüle ederek istihbarat anlayışını yansıtan inançlar veya ilkeler dizisi ortaya koymaktır. Bu doktrin; hem zaman, mekân ve insanın epistemik diyalektiğinden hem de kurumsal kültür ve hafızadan beslenir. Öte yandan, kurumsal kültür ve hafızanın oluşması ancak sağlam bir doktrin benimsemekle mümkündür. Diğer bir deyişle, kurumsal doktrin ile kurumsal kültür ve hafıza arasında simbiyotik bir ilişki vardır. Doktrin, epistemik diyalektiğin, inançların veya ilkelerin dizisi operasyonel anlamda başarılı bir şekilde eyleme dökülmesi için en önemli gerekliliktir.

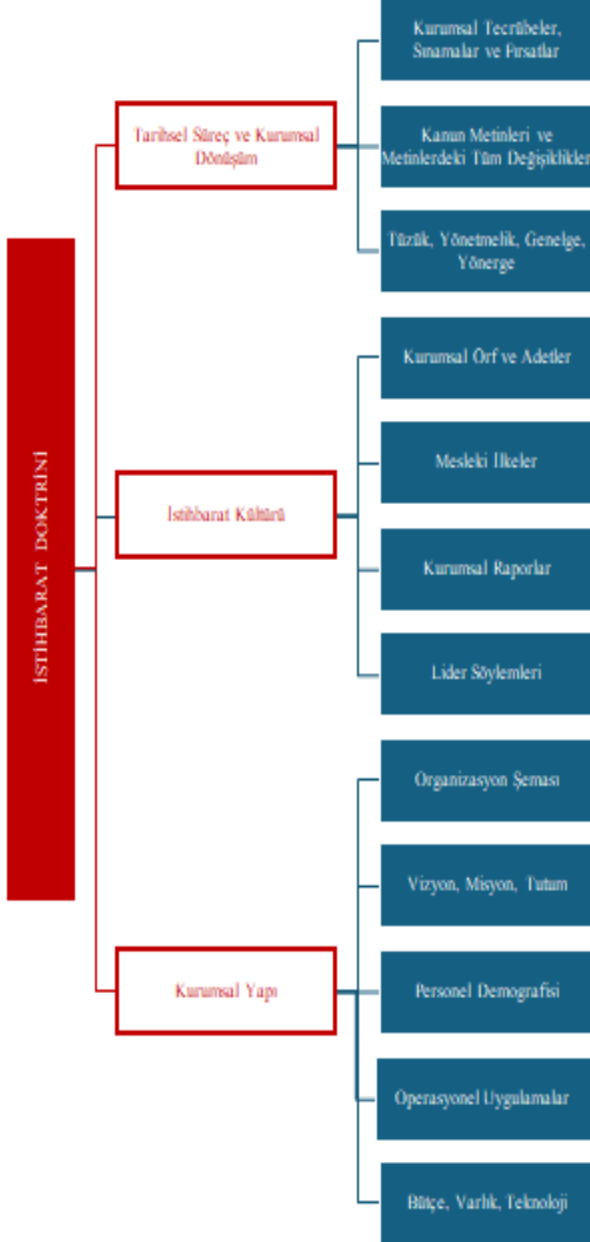
İlk olarak; her ülkenin istihbarat doktrini orijinal ve ülkeye münhasır olmalıdır. Zira her ülkenin tehdit algısı, güvenlik olgusu, kurumsal tecrübeleri, ekonomik bütçesi, yönetim şekli, sahip olduğu değerler ve kurumlar gibi doktrinini etkileyecek pek çok faktör birbirinden farklıdır.

İkinci olarak, bu özgün sistemde analitik düşünce, tündengelim ya da tümevarım gibi bilimsel yöntemlerden yararlanılmalıdır. Zira doktrin bir emir aracı, eğitim aracı veya bir değişim aracı olabilir. Öte yandan doktrinler özellikle teolojide dogma olarak tanımlansa da karşıt görüşler tarafından eleştirilebilir ve antitezi sunulabilir. Örneğin, Platon'nun düşünce sistemine göre idealar dünyası hakikati temsil eder. Fakat, pozitivistler tek hakikatin içinde yaşadığımız somut evren olduğunu savunur. Üçüncü olarak, bir istihbarat doktrini subjektif kanılara dayalı eylem ve yorumlar, bütçe savaşları ve popülist sloganlar tarafından yönlendirilmek yerine eleştirel analize ve operasyonlardan çıkarılan derslere dayanmalıdır. Doktrin, bir politika pozisyonunu geriye doğru haklı çıkarmak veya bir organizasyonu kodlamak için yazılmamalıdır. Zira, doktrin geliştirme süreci asla tamamlanmaz. Herhangi bir doktrin belgesi, zaman içindeki bir enstantanedir. Diğer bir deyişle yaratıldığı andaki düşüncenin bir yansımasıdır. Yenilik, her zaman sağlam doktrinsel gelişimin önemli bir parçası olmuştur ve bu kapsamda merkezi bir rol oynamaya devam etmektedir. Epistemik diyalektik, kurumsal deneyimler ve teknolojideki yeni ilerlemeler geleceğin operasyonlarına giden yolu işaret ettikçe doktrin gelişmelidir. Özetle sürekli gelişen üç değişken faktör istihbarat doktrini etkiler: teori, deneyim ve teknoloji. Sağlam doktrin üçü arasında bir denge kurar. Bu süreçte diğer ulusların ve kuruluşların deneyimleri de dikkate alınmalıdır (Haley, 2012).

İstihbarat doktrini modern devletlerin güvenlik politikalarının merkezinde yer almasına rağmen literatürde bu konu hakkında yeterince yerli kaynak bulunmamaktadır. Literatür ve ülkelerce kabul görmüş genel geçer bir istihbarat tanımı olmadığı gibi bir istihbarat doktrini tanımı da yoktur. Çünkü istihbarat doktrini her ülkenin kendine özgü anayasası, kanun metinleri, kanun hükmünde kararnameleri, uluslararası sözleşmeleri, tüzük ve yönetmelikleri etrafında şekillenir. Ayrıca tebliğ, emir gibi diğer düzenleyici işlemler ve çeşitli yapılageliş kuralları istihbarat doktrininin bir parçasıdır. Örneğin, ABD İstihbarat Topluluğu'nun, Ulusal İstihbarat Direktörlüğü Ofisi ve Genel Danışmanlık Ofisi tarafından kaleme alınmış bir hukuki başvuru kitabı bulunmaktadır. Bu kitapta yer alan ABD Anayasası, Ulusal Güvenlik Yasası, 2004 İstihbarat Reformu Ve Terörizmi Önleme Yasası, 1949 Merkezi İstihbarat Ajansı Yasası, 1959 Ulusal Güvenlik Ajansı Yasası, 2002 İç Güvenlik Yasası, 1994 Karşı İstihbarat Ve Güvenlik Artırım Yasası, 1996 Savaş Suçları Yasası, 2002 Karşı İstihbarat Artırım Yasası, Sınıflandırılmış Bilgilerin Yargılama Yasası, Yabancı İstihbarat Gözetim Yasası, Bilgi Edinme Özgürlüğü Yasası, Gizlilik Yasası, 2002 E-Hükümet Yasası, 2014

Federal Bilgi Güvenliği Modernizasyon Yasası, 2015 Siber Güvenlik Yasası gibi pek çok yasa ABD istihbarat hukukunun ulusal çerçevesini çizmektedir. Kitapta sadece yasalar değil, İstihbarat Topluluğu İçin Mesleki Etik Prensipler ve İstihbarat Topluluğu İçin Şeffaflık Prensipleri gibi başlıklar da yer almaktadır. Benzer şekilde, istihbaratla ilişkili farklı kurumların ve komisyonların yetkilerinin tanımlandığı, çeşitli usullerin belirlendiği bölümler bulunmaktadır. Başkanlık Kararnameleri ise; Yabancı İstihbarat Elektronik Gözetim, ABD İstihbarat Faaliyetleri, Yabancı İstihbarat Fiziksel Aramalar, Sınıflandırılmış Bilgilere Erişim, Terörizm Bilgilerinin Paylaşımı, Başkan'ın İstihbarat Danışma Kurulu Ve İstihbarat Denetim Kurulu, Devlet Görevine Uygunluk, Yüklenici Çalışanların Uygunluğu Ve Sınıflandırılmış Bilgilere Erişim, Yasal Sorgulamaları Garantileme, Sınıflandırılmış Ulusal Güvenlik Bilgileri, Kritik Altyapı ve Siber Güvenliğini Artırma başlıklarını ele almaktadır. Doktrinde yasal mevzuatın dışında sinyal istihbaratı faaliyetleri, çeşitli istihbarat paylaşım usulleri, İletişimlerin Saklanması Dair Usuller, Yabancı İstihbarat Kaynaklarını İçeren Olası Suç Faaliyetleri Raporlarına Dair Kılavuzlar, Bilgi Paylaşım Ortamı Gizlilik Kılavuzları, İstihbarat Denetim Konuları Raporlama Kriterleri, Federal Suçlara Dair Bilgilerin Raporlanması ile ilgili bilgiler yer almaktadır. Ayrıca, İstihbarat Topluluğu ve hükümet web sitelerine özel bir önem atfedilmektedir (Intelligence Community, 2020). Benzer şekilde İngiltere Savunma Bakanlığı'nın Ortak Doktrin Notu Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) doktrini benimseyen ulusal bir 'İstihbarat, Gözetleme ve Keşif' doktrini sunmaktadır. Yayın, 'İstihbarat, Gözetleme ve Keşif' alanında mevcut ve gelecekteki gelişmelerin kavramlarını yakalamayı ve mevcut doktrinin ve en iyi uygulamanın unsurlarını bir araya getirmeyi amaçlamaktadır. Bu belgeye göre istihbarat doktrini, karar vermeyi ve operasyonları desteklemek için istihbaratın toplanmasını, analizini ve dağıtımını yönlendiren bir dizi ilke ve süreçtir (UK Ministry of Defence, 2023).

Şekil 1: İstihbarat Doktrininin Sacayakları

Öte yandan her ülkenin milli istihbarat doktrininin çerçevesi ABD ve İngiltere örneğindeki kadar net bir şekilde belgelenmemiş olabilir. Ancak, bir ülkenin yazılı bir istihbarat doktrininin olmaması o ülkenin istihbarat doktrini olmadığı anlamına gelmez. İstihbarat Doktrini oluşturulan üç temel

sacayak tarihsel süreç içindeki kurumsal deneyim, istihbarat kültürü ve istihbarat yapısıdır. Aşağıdaki tablo istihbarat doktrininin üç sacayağı altında bulunan başlıkları göstermektedir. Tarihsel süreç yaşanan kurumsal tecrübeleri, sınamaları, fırsatları, ilgili kanun metinlerini ve bu metinlerde yapılan değişiklikleri, tüzükleri, yönetmelikleri, genelge ve yönergeleri kapsar. Kurumsal örf ve adetler, mesleki ilkeler, lider söylemleri ve kurumsal raporlar ise istihbarat kültürünü yansıtır. Kurumsal yapı sütunu ise başta organizasyon şeması, vizyon, misyon, tutum, personel demografisi, operasyonel uygulamalar, bütçe, varlık, teknolojik kapasite gibi pek çok değişkeni içerir.

Bu bağlamda Türkiye'nin yazılı bir istihbarat doktrin belgesi olmasa da genel çerçevesini konuyla ilgili kanun metinlerinden alan bir MİD mevcuttur. İstihbarat doktrininin sacayakları olarak teoride belirlenen faktörlerin pratikte nasıl uygulanabileceğini göstermek amacıyla Türkiye'nin istihbarat doktrinini üzerinden konuya örnek verilebilir. İlk olarak tarihsel süreç içerisinde Milli İstihbarat Hukuku'nun temelini oluşturan 1965 Milli İstihbarat Teşkilâtı Kanunu, 1983 tarihli ve 2937 sayılı Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Milli İstihbarat Teşkilâtı Kanunu ve kurumsal tecrübeler ışığında bu kanunlarda yapılan değişiklikler, tüzük, yönetmelik, genelge ve yönergeler Türkiye'nin istihbarat doktrinini ortaya koymaktadır. İlk olarak; MİD kavramı Gürsel Dönmez'in "Kozmik Mesele Devlet ve İstihbarat Metodolojisine Giriş" isimli eserinde ortaya atılmıştır. Kitabın 16. Bölümünde yazar, Cumhurbaşkanlığı Forsu ve MİT amblemindeki yıldızlara atfen 16 maddelik bir MİD taslağı ortaya koymuştur. Dönmez'e göre, "Usûl ve içtihadı belirleyen genel prensipler ve temel ilkeler bütünü anlamında doktrin bir hukuk sisteminin özü, kökü ve rûhu demektir. Kanun metinleri gibi doktriner temel de ihtiyaçlara ya da yenilenmiş vizyon ve misyona göre zamanla değişebilir. Bu anlamda, genel çerçevesini başta Anayasa olmak üzere konuyla ilgili diğer kanun metinlerinden alan Milli İstihbarat Doktrinini (MİD), 2937 sayılı Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Milli İstihbarat Teşkilâtı Kanunu içinde mündemiçtir" (Dönmez, 2021, 439-443). Diğer bir deyişle, MİT en köklü değişimini, TBMM'nin 1 Ocak 1984 tarihinde kabul ettiği 2937 sayılı 'Devlet İstihbarat Hizmetleri ve MİT Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle yaşamıştır. MİT Müsteşarlığı bünyesindeki Milli Emniyet Hizmetleri Başkanlığının görevleri İç ve Dış İstihbarat Başkanlıklarına devredilerek bu başkanlık ortadan kaldırılmıştır (MİT, 1984). Devlet İstihbarat Hizmetleri ve MİT Kanunu, isminden de anlaşılacağı üzere sadece MİT'in değil, devlet istihbarat hizmetlerinin de çerçevesini çizen bir kanundur ve daha sonraki yıllarda yapılan tüm değişiklikler bu kanun

üzerinden yapılmıştır. MİT'in doktrinsel gelişiminde; Soğuk Savaş'tan sonra yaşanan küresel ve teknolojik gelişmeler, tarih boyunca edinilen kurumsal tecrübeler, Arap Baharı sürecinden sonra dönüşen tehdit algısı, Türkiye'nin terörizmle mücadele sınamaları, FETÖ'nün MİT kumpasları ve 15 Temmuz hain darbe girişimi etkili olmuştur. Özellikle 2937 sayılı Devlet İstihbarat Hizmetleri Kanununda 2014 ve 2018 yıllarında yapılan değişiklikler ve yıl yıl kurumsal yenilikler beraber değerlendirildiğinde MİT'in 21. Yüzyıla dönük doktrinini açık bir şekilde okunmaktadır.

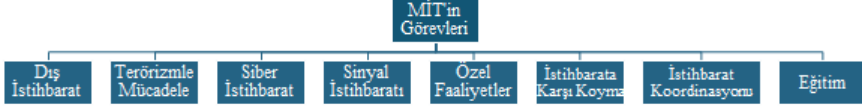
İkinci olarak, istihbarat kültürünün önemli bir parçası olarak kurumsal örf ve adetler, mesleki ilkeler, kurumsal raporlar, liderlerin söylemleri istihbarat doktrinini ortaya koyan temel belgeler arasındadır. Örneğin; MİT 2023 Faaliyet Raporu'na göre Türkiye'nin MİD'i ülkenin milli güvenlik ve çıkarlarına yönelik geniş kapsamlı ve çok boyutlu bir stratejiye dayanmaktadır. Bu bağlamda çeşitli tehditlere karşı entegre bir yaklaşım benimsendiği görülmektedir. Doktrinde MİT, küresel ve bölgesel güvenlik ve istikrar için proaktif, caydırıcı, kendine yeterli, ön alıcı ve sürdürülebilir bir hareket tarzı benimsemiştir (MİT, 2024). Bu rapora göre Türk istihbarat doktrininde çok katmanlı bütünsel güvenlik anlayışı, hibrit mücadele ve istihbarat teknolojileri, kurumlararası koordinasyon ve müşterek operasyon başarısı, terörizmle mücadele konsepti, stratejik açılım, proaktif politika izleme vizyonu, oyun değiştirici rol, istihbarat diplomasisi, istihbarata karşı koyma (İKK) kapasitesi ve siber güvenliğe yapılan vurgu dikkat çekmektedir. Ayrıca raporun “şeffaflık, hesap verme anlayış ve sorumluluğunu gözetilen bir yaklaşımla” hazırlandığı vurgulanmaktadır (MİT, 2024). MİT'in 2023 Faaliyet Raporu ile önceki yıllara ait faaliyet raporları ile mukayese edildiğinde benzer konseptlerin ön plana çıktığı görülmektedir. Ayrıca, kurumun içinde en etkili amil olarak İbrahim Kalın'ın MİT'in 97. kuruluş yıl dönümünde yaptığı konuşma kapsamında Türkiye'nin istihbarat doktrininin kurumsal raporlara uygun olarak “Belirsizlik Çağında Hibrit Tehditler ve Stratejik Öngörü” konseptine oturduğu görülmektedir. MİT'in resmi internet sitesinde de yer alan “Belirsizlik Çağında Hibrit Tehditler ve Stratejik Öngörü” kitapçığı teşkilatın adeta yeni doktrinini özetleyen bir manifesto niteliğindedir. Kalın'a göre “Hegemonik güç mücadelesi, küresel adaletsizlik, derinleşen krizler, hibrit ve asimetric tehditler ve yeni teknolojilerin sunduğu imkân ve riskler, derin bir belirsizlik ve güvensizlik ortamının doğmasına” sebep olmaktadır. Bu belirsizlik ortamında, mevcut sistemi oluşturan aktörler uluslararası sistemin ilke ve kurallarını ihlal etmekte ve işlevsiz hale getirmektedir (Kalın, 2024, s.1). Kalın çok kutuplu bir dünyaya geçişin sancılarının yaşandığını ve bu geçişin istikrarsızlığa,

güvensizliğe, yeni hibrit tehditlere ve yıpratma savaşlarına da sebep olduğunu vurgulamaktadır. Hibrit tehditlerle mücadele bağlamında her türlü geleneksel ve modern istihbarat yöntemlerinin kullanıldığını belirtmektedir (Kalın, 2024, ss.2-3). Diğer bir deyişle, doktrinde MİT'in tehdit algısı ve fırsat değerlendirmesi bu geçiş döneminin yapısal taşları etrafında şekillenmektedir. Zaten, teşkilatın yıllık faaliyet raporlarında da hibrit tehditlerle mücadele yöntemi olarak entegre ve çok katmanlı güvenlik anlayışına sık sık yer verilmiştir. Kitapçıkta, yıllık faaliyet raporlarında olduğu gibi terörizmle mücadele konsepti yine ön plana çıkmaktadır. Bu bağlamda, Kalın PKK/YPG, FETÖ, DEAŞ, DHKP/C gibi terör örgütleriyle stratejik bir akılla mücadele edildiğini belirtmiş ve MİT'in "Türkiye'nin sınırlarının ötesinde bölgesel bir barış ve istikrar düzeni oluşturma" hedefinden bahsetmiştir (Kalın, 2024, s.3). Diğer bir deyişle, MİT sadece operasyonel değil stratejik bir açılım gerçekleştirerek "terörden arındırılmış bölge perspektifiyle" terörizmle mücadele etmektedir. Raporda "aşırı sağcı, faşist, göçmen ve azınlık karşıtı hareketlerden siber saldırılara kadar tüm hibrit tehditlere vurgu yapılmıştır (Kalın, 2024, s.8). Bu cümlelerde MİD'inde hangi konuların açıkça "hibrit tehdit" olarak değerlendirildiği görülmektedir. İttifaklarla ilgili olarak Türkiye'nin NATO ittifakına olan bağlılığı diğer bir bölgesel ve küresel işbirliği mekanizmaları açısından engel olarak değerlendirilmemektedir (Kalın, 2024, s.14). Kalın'ın üzerinde durduğu diğer bir konular ise "dijital çağın atom bombası" olarak nitelendirdiği yapay zeka teknolojisi, savunma sanayi hamlelerinin istihbarata katkısı ve istihbarat diplomasisi olmuştur (Kalın, 2024, ss.17-18). Ayrıca kalın yumuşak ve sert gücün bir arada kullanılmasını gerektiren "akıllı güç" kavramına vurgu yapmaktadır. Öte yandan kendine yeterlilik ve caydırıcılık ilkeleri bir ülkenin önleyici stratejiler geliştirmesi ve egemenliğini koruması için doktrinin temel unsurları olarak karşımıza çıkmaktadır. Kalın'a göre bu iki ilke sadece beka meselesi değil aynı zamanda "savunma, taarruz, teknik istihbarat ve endüstriyel teknolojilerin yanı sıra siber güvenlik, biyolojik güvenlik ve çeşitlilik, enerji güvenliği, gıda güvenliği ve ekonomik güvenlik gibi temel alanlarda" da milli güvenlik meselesidir (Kalın, 2024, s.19). Bu ifadelerden hareketle, MİT'in istihbarat doktrinde geçmişte de olduğu gibi güvenlik sektörlerinin geniş tutulduğu görülmektedir.

Üçüncü olarak hukuki çerçeve, tarihsel süreç ve istihbarat kültüründen hareketle kurumun yapısı ülkenin istihbarat doktrini işaret eden diğer bir unsurdur. MİT'in resmi internet sitesi incelendiğinde, kurumun altında sekiz ana görevi olduğu anlaşılmaktadır. MİT bünyesindeki sekiz önemli görev dış

istihbarat, eğitim, istihbarat koordinasyonu, İKK, özel faaliyetler, siber istihbarat, sinyal istihbaratı ve terörle mücadele şeklindedir. Teşkilat altı ana başkanlık altında konularına göre daireler, şubeler ve müdürlükler şekilde yapılanmıştır (MİT, 2024).

Şekil 2: MİT'in Görevleri

Kurumun yapısında oyun değiştirici rol, bütünsel güvenlik konsepti, tam kaynak analizi, terörizmle mücadele konsepti, operasyonel açılım ve senkronizasyon, stratejik açılım, milli istihbarat çarkı, proaktif tutum, ön alıcı ve önleyici istihbarat, cari istihbarat ve anında mukabele, iş birliği ve rekabet dengesi, hukuka uygunluk, faaliyetlerin gizliliği ve mensupların güvenliği, etkin dış istihbarat ve İKK, siber istihbarat, dış politikaya katkı ve istihbarat diplomasisi, şeffaflık ve denetim, koordinasyon ve füzyon, Milli İstihbarat Akademisi (MİA), yapay zekâ gibi kavramlar ön plana çıkmaktadır. Bununla birlikte ülkenin istihbarat bütçesi, savunma bütçesi, askeri güç endeksi, terörizm endeksi, suç ve güvenlik endeksi, yönetim şekli gibi pek çok dış yapısal faktör kurumsal yapıyı ve dolayısıyla istihbarat doktrini etkilemektedir. Özetle Türkiye'nin yazılı bir istihbarat doktrini belgesi olmasa bile deneyim, teori ve teknoloji etrafında şekillenen kanun metinleri, tüzük, yönetmelik, genelge ve yönergeler, kurumsal örf ve adetler, mesleki ilkeler, kurumsal faaliyet raporları, lider söylemleri, kurum yapısı ve hatta internet sitesinde bulunan bilgiler Türkiye'nin MİD'inin nasıl olduğunu açıkça ifade etmektedir.

Bu örneklerden hareketle, en yalın haliyle istihbarat doktrini uygulamada istihbaratın toplanması, analizi ve yayılmasını yönlendiren prensiplere, politikalara, ilkelere, prosedürlere ve yöntemlere atıfta bulunur. İstihbarat doktrini pratikler üzerinde neyin iyi ve kötü çalıştığını değerlendirerek operasyonel olarak kanıtlanmış en iyi uygulamaları yansıtır. Böylece istihbarat doktrini, operasyonel olarak kanıtlanmış en iyi kurumsal uygulamaları ilkeler çerçevesinde ortaya koyar. İlk olarak, ülkelerin kendine özgü bir istihbarat doktrini olması kurum hafızasının oluşmasında ve geçmiş tecrübelerin aktarılmasında büyük bir önem teşkil eder. Dolayısıyla, istihbarat teşkilatlarının kurumsallaşması ve bu kurumsallaşmanın tecrübeler ışığında etkili bir dönüşüme uğraması ancak milli bir istihbarat doktrini ile mümkündür. İkinci olarak, istihbarat doktrini kurumlarda ve ülkelerin

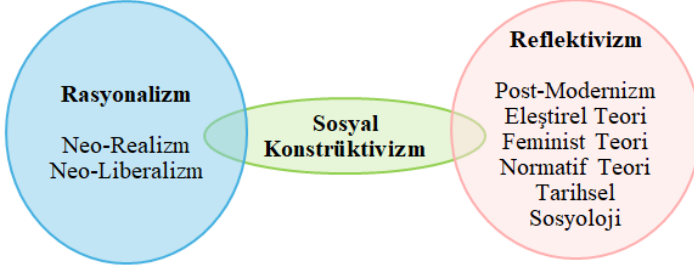
istihbarat kültürlerinde kendine özgü geleneklerin oluşmasını ve yerleşmesini sağlar. Bu durum kurumları ve ülkelerin istihbarat kültürlerini geçici, bağlama özel ve sübjektif olmaktan kurtarır. Üçüncü olarak, sağlam bir istihbarat doktrini sağlam bir kurumsal kültürü beraberinde getirdiğinden istihbaratın siyasallaşmasını sınırlar ve gizlilik ve şeffaflık dengesini koruyarak kurumun meşruiyetini artırır. Son olarak zamanın, insanın ve mekânın ruhuna uygun milli bir doktrini kamuoyunun gözünde ülkenin ve ilgili kurumların imajını, güvenini ve saygınlığını artırır.

2. KONSTRÜKTİVİZM PERSPEKTİFİNDEN İSTİHBARAT DOKTRİNİNİN KURAMSAL TEMELLERİ

İstihbarat disiplini hem gizli ve karmaşık doğası hem de ele aldığı konuların niteliği sebebiyle herhangi bir kurama oturtmak oldukça zordur. Zira, istihbarat teoriden çok uygulamaya dönük bir alandır. Ancak, tarihsel gelişmeler sürecinde yaşanan ulusal ve uluslararası olaylar disiplin içerisinde bir takım kuramsal yükselişlere öncülük etmiştir. Bu kuramsal yükselişlerden birisi de Soğuk Savaş'ın bitmesine yakın değişen şartlar ile ortaya çıkan konstrüktivizmdir. Konstrüktivizm pozitivist ve postpozitivist yaklaşımlar arasındaki tartışmalarda bu iki yaklaşım arasında bir tür 'üçüncü yol' olarak nitelendirilmiştir (Kaya, 2019, ss.70-73). Uluslararası ilişkiler disiplininde pozitivist ve post-pozitivist yaklaşımlar arasında bir kutuplaşma yaşanırken, konstrüktivizm ve yeni kurumsalcılık (neo-institutionalist) gibi bazı arayışlar bu iki grup arasında ortak bir zemin oluşması açısından gündeme gelmiştir (Waever, 1996, s.168). Bu sebeple “üçüncü yol” olarak adlandırılan konstrüktivizm, pozitivist ve post-pozitivist görüşler arasında bir yere konumlanır (Friedrichs, 2004, s.105).

Öte yandan, konstrüktivizmin üçüncü bir yol olup olmadığı literatürde tartışma teşkil eder. Zira, konstrüktivizm homojen bir yaklaşım değildir. Konstrüktivizm görüşünün bir bölümü ana-akım pozitivist kuramlara daha yakınken, diğerleri post pozitivist bir perspektife daha yakındır (Ruggie, 1998, ss.880-881). Yani konstrüktivizm işlevsel olarak bu kuramlar arasında bir yere konumlandırılabilir (Wiener, 2003, ss.256-257). Konstrüktivizm, uluslararası siyasetin sosyal bir biçimde oluşturulduğunu savunur ve bu bağlamda uluslararası ilişkilerdeki sosyal yapıları ve normları analiz eder. Bununla birlikte rasyonalistlerin “insan faaliyetlerinin maddî dünyayı şekillendirdiği” fikrini tamamen reddetmez ancak maddî güçlerin merkezî önemini sorgularlar (Adler, 1997, s.324). Konstrüktivizm, post-modernizmin radikal yaklaşımlarına karşı daha ölçülü bir duruş sergiler ve sosyal ilişkilerin anlamlandırılmasında daha yapısalcı bir yöntem sunar.

Şekil 3: 1990'ların sonunda Uluslararası Teori (Smith, 1999, s.168)

Ontolojik açıdan, konstrüktivizm sosyal gerçekliğin inşasına dayanır. Bu yaklaşıma göre, somut gerçeklerin dışında, onlara birtakım fonksiyonlar ve anlamlar atfedildiği için var olan bazı gerçekler de bulunmaktadır. Örneğin, para özünde sadece bir kâğıt ya da metal parçası olsa da toplumsal anlamı ve işlevi sayesinde bambaşka bir gerçeklik kazanmıştır (Guzzini, 2000, ss.160-161). Alexander Wendt'e göre konstrüktivizm sadece bir uluslararası siyaset kuramı değildir. Zira, o her türden sosyal ilişkiyi çalışmak için uygun bir düşünce biçimidir (Wendt, 1999, s.142). Konstrüktivizm diğer kuramlardan farklı olarak birbirleriyle bağlantısız gibi görünen meseleleri kuramsallaştırmayı amaçlar. “İnsanların ne yaptığı, toplumların neden farklı olduğu ya da dünyanın neden değiştiği” gibi soruları cevaplamayı amaçlamaz. Zira, konstrüktivizmin temel hedefi yaşadığımız dünyayı açıklamak değil onun anlaşılmasına yardım etmektir (Baylis, 2008, s.79). Diğer bir deyişle, insan çevresiyle ve doğayla ilişki ve etkileşim içinde olan sosyal bir varlıktır. Bu ilişki ve etkileşim süreci, belirli bir sosyal yapı içerisinde ve belirli kurallara bağlı olarak gerçekleşir. Öte yandan bu sosyal yapı içinde amiller ve kurumlar aracı olarak bulunur. Dolayısıyla istihbarat doktrini kavramını daha iyi anlayabilmek için, bu iletişim ve etkileşim sürecinin istihbarat ekosistemi içinde nasıl cereyan ettiğinin anlaşılması gerekmektedir. Bu noktada, sosyal yapı, kurallar, amiller ve kurumlar gibi konstrüktivizmde öne çıkan kavramlar istihbarat açısından ele alınmalıdır.

Konstrüktivizm, istihbarat doktrinine sosyal yapıların, kimliklerin, normların ve kuralların şekillendirici rolünü vurgulayarak yeni bir perspektif sunar. Bu yaklaşıma göre, istihbarat doktrini sosyal yapıların bir ürünü olarak değerlendirilir. Sosyal yapı; kurallar, kurumlar ve amillerin sürekli etkileşimiyle oluşur ve bu yapı, istihbarat süreçlerini düzenlerken aynı zamanda sosyal gerçekliklerin inşasına katkıda bulunur. Örneğin, Soğuk Savaş sonrası dönemde istihbarat faaliyetlerinin doğası, devletler arasındaki

sosyal yapıdaki değişimlere bağlı olarak evrilmiştir. ABD istihbarat topluluğu, 11 Eylül saldırılarından sonra, sosyal yapıdaki değişimi dikkate alarak terörizmle mücadele odaklı bir istihbarat doktrini geliştirmiştir. Bu doktrin, tehdit algılarının sosyal bağlamda yeniden tanımlanmasının bir sonucudur.

Konstrüktivist yaklaşım, istihbarat doktrinlerini amiller ve kurumlar arasındaki etkileşim üzerinden de değerlendirir. Amiller, kurallar çerçevesinde sosyal yapıya uygun şekilde rollerini yerine getirirken, aynı zamanda bu yapıyı değiştirme kapasitesine sahiptir. İstihbarat süreçlerinde liderler, analistler ve diğer aktörler, doktrinin içeriğini şekillendiren bu değişim sürecinde aktif bir rol oynar. Örneğin, Rusya’da “Gerasimov Doktrini” olarak bilinen güvenlik ve istihbarat stratejisi, dönemin Genelkurmay Başkanı Valery Gerasimov’un kurumsal bağlamdaki liderlik rolüyle şekillenmiştir. Bu doktrin, Rusya’nın güvenlik anlayışını dönüştürerek hem kurumlar arasındaki ilişkilere hem de uluslararası sistemdeki etkileşimlere yön vermiştir.

Konstrüktivizm ayrıca normatif unsurları, yani kimlik, kültür ve söylem gibi genellikle göz ardı edilen faktörleri, istihbarat süreçlerinin bir parçası haline getirir. Bu durum, doktrinlerin yalnızca operasyonel gerekliliklerden değil, aynı zamanda toplumsal ve kültürel dinamiklerden etkilenmesini sağlar. Örneğin, İsrail’in istihbarat stratejisinde, Yahudi kimliği ve tarihsel bellek önemli bir rol oynar. İsrail’in “Mossad” doktrini, ulusal güvenlik stratejisinde tarihsel kimlik ve kültürel değerlerin nasıl bir normatif çerçeve sunduğunun açık bir örneğidir. Bu, istihbarat faaliyetlerinin sadece pratik bir güvenlik gerekliliği değil, aynı zamanda toplumsal ve kültürel bir zorunluluk olarak algılandığını göstermektedir.

Anarşi kavramı ve güvenlik anlayışı da konstrüktivizmin istihbarat doktrinlerine etkisini açıklar. Realist yaklaşımlar, uluslararası sistemi maddi unsurlara dayanan anarşik bir yapı olarak görürken, konstrüktivizm bu sistemi sosyal ilişkiler ve normlar temelinde değerlendirir. Anarşi, devletlerin davranışlarını şekillendiren bir norm olarak kabul edilir ve istihbarat faaliyetlerinin çerçevesini belirler. Örneğin, Avrupa Birliği içindeki istihbarat işbirliği, realistlerin beklediği gibi güç rekabetine dayanmamış, aksine sosyal normların ve ortak güvenlik anlayışının bir sonucu olarak gelişmiştir. Bu durum, anarşi kavramının sosyal bir yapı olarak nasıl işlev gördüğünü ve devletlerin güvenlik ve istihbarat politikalarını nasıl şekillendirdiğini gösterir.

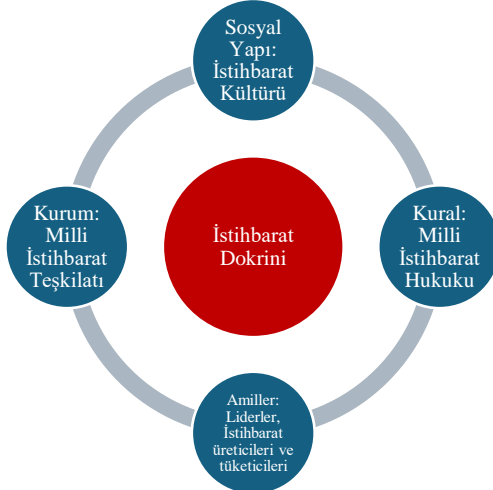
Konstrüktivizme göre, istihbarat doktrinleri, sosyal yapı içinde ortak bilgi, maddi kaynaklar ve eylemlerle inşa edilir ve devletlerin kimlik, çıkar

ve tehdit algılarıyla şekillenir. Örneğin, Çin'in "Belt and Road Initiative" (BRI) stratejisi çerçevesinde istihbarat faaliyetleri, sadece ekonomik veya askeri bir gereklilik değil, aynı zamanda Çin'in küresel kimliğini yeniden tanımlamayı amaçlayan bir sosyal inşa sürecinin parçasıdır. Bu strateji, Çin'in istihbarat doktrinlerinin sadece maddi gerçekliklerden değil, sosyal ve normatif bağlamlardan nasıl etkilendiğinin somut bir örneğini oluşturur. Böylece, konstrüktivist perspektif, istihbarat süreçlerinin daha geniş bir çerçevede analiz edilmesini mümkün kılar.

2.1. İstihbarat Doktrininin Kavramsal Temelleri: Sosyal Yapı, Kurumlar, Kurallar, Amiller

Konstrüktivist düşüncenin istihbarat doktrini kavramıyla ilişkisini değerlendirdiğimizde, sosyal yapı, kurallar, kurumlar ve amillerin rolünü vurgulayan bir çerçeve ortaya çıkmaktadır. Bu dört unsur sürekli olarak birbirleriyle etkileşim halinde olduğu için birbirlerini değiştirme ve dönüştürme gücüne sahiplerdir. Örneğin, uluslararası bir kriz neticesinde sosyal yapıda meydana gelen bir değişim tabii olarak amillerin genel davranış biçimlerini ve kararlarını, hatta belki direkt olarak amilleri ya da kurumların misyon ve vizyonlarını değiştirebilir. Bu değişim ve dönüşümün bir sonucu olarak istihbarat doktrini de "ihtiyaçlara ya da yenilenmiş vizyon ve misyona göre" (Dönmez, 2021, s.439) zamanla değişir.

Şekil 4: İstihbarat Doktrininin Kavramsal Temelleri

2.1.1. İstihbarat Doktrininde Amillerin Yeri ve Önemi

Amil gerçekleştirdiği faaliyetler aracılığı ile dünyayı etkileyen birey veya bireyler olarak tanımlanabilir. Amillik; statü, görev ve rol gibi unsurlardan oluşur. Bir amil genellikle kurumsal bağlamına göre bir statüye, bir göreve

ve bir role sahiptir. Amil, kurallar ve toplum yapısı aracılığıyla şekillenir ve faaliyet gösterir. Dolayısıyla, amil olan bireyler ancak kuralların belirlediği koşullarda ve toplumun sınırları içinde hareket edebilirler (Onuf, 1998, ss.71-72). Ancak, amillerin sadece bireylerden oluşması gerekmez çünkü amillik sosyal bir durumdur. Örneğin herhangi bir ülkenin hükümeti, belirli bir sosyal yapının yansımasıdır ve bir grup insandan oluşur. Hükümetler ilgili kurallara uyararak daha geniş bir insan topluluğu adına hareket ederler. Bu örnekte olduğu gibi, toplumsal amaçları gerçekleştirmek için faaliyet gösteren amiller topluca hareket ederek tek bir amil haline dönüşebilir. Öyle ki eğer bir grup; kendileri için faaliyet gösteren bir amil oluşturabiliyorsa, kimlik için kayda değer ölçütlere sahipse ve bu amil geniş sınırlar içinde hareket edebiliyorsa bir ülke meydana gelir (Onuf, 1998, ss.60-66). Ancak, devletler gibi kolektif aktörler amil gibi gözükse dahi gerçek anlamda amil olarak kabul edilmezler. Çünkü amiller sadece, devlet adına hareket etme ehliyetine sahip gerçek bireylerdir (McSweeney, 1999, s.150 ve Onuf, 1998, ss.68-69). Bu bireyler kurallar aracılığı ile belirlenir ve sadece temsil ettikleri devlet adına hareket ederler.

İstihbarat doktrini açısından amil kavramı istihbarat faaliyetlerinde aktif rol oynayan bireyleri veya grupları ifade eder. İstihbarat amilleri, belirli bir statü, görev ve rol çerçevesinde faaliyet gösterir ve maddi dünyayı etkilerler. Amil, bu bağlamda istihbarat üretme sürecinde belirli bir görev veya rolü üstlenen kişilerdir. İstihbarat üretme sürecinin her aşamasında amiller kendini gösterir. Örneğin; bir amil ihtiyaç duyulan bilginin tespit edilmesi, bilgi toplama, analiz, stratejik karar alma ve operasyonel etkinlik gibi aşamalarda görev alabilir. Bir istihbarat kurumunun en yetkili yani en yüksek statülü amili doğal olarak bu kurumun başkanıdır. Bu bağlamda, bir ülke ya da kurumun istihbarat doktrinini anlamak için amillerin özellikle de liderlerin söylemlerini, davranışlarını, geçmişini ve nasıl bir sosyal yapı içerisinden geldiğini göz önünde bulundurmak gerekir. Çünkü sosyal yapı, kurallar ve kurumlar amilleri etkilerken amiller de sosyal yapıyı, kurumları ve kuralları şekillendirir.

2.1.2. İstihbarat Doktrini Açısından Kural ve Kurum

Toplum insanları kapsayan bir üst yapı olsa da aslında insanlar toplumu oluştururken bir yandan toplumlar da insanı oluşturur. Çünkü var olan insan aslında bu toplumsal yapının bir ürünüdür. İnsan ve toplum arasında karşılıklı işleyen ve süreklilik arz eden bir ilişki vardır. Bu süreçte hukuki kuralları, toplumsal değerleri ve normları da kapsayan sosyal kurallar insanları ve toplumu birbirine bağlar.

İnsan ve toplumu birbirine bağlayan bu kurallar doğası gereği normatiftir. Dolayısıyla istihbarat doktrini açısından kurallar amillere ne olması gerektiğini ya da neyi yapıp neyi yapmamaları gerektiğini söylerler. Diğer bir deyişle, davranışlar mevcut norm ve standartlara uydurulmalıdır. Bu norm ve standartlar; anayasa, kanun, tüzük, yönetmelik, genelge, yönerge, mesleki ilkeler, örf ve adetler, kurumsal raporlar ve operasyonel uygulamalar aracılığı ile belirlenir.

Kurallar, eğitici (instruction), yönlendirici (directive) ve vaadedici (commitment) olmak üzere fonksiyonlarına göre üçe ayrılır. Eğer kurallar, amiller tarafından yaşamın sabit ve kaçınılmaz unsurları olarak görülüyorsa, bu tür kurallara formel kurallar denir. Eğer bir kural diğer kurallar tarafından etkili bir şekilde destekleniyorsa, bu tür kurallar da legal kurallar olarak adlandırılır (Onuf, 1998, ss.75-77).

Kural türleri, oluşturuca (constitutive) kurallar ve düzenleyici (regulative) kurallar olmak üzere felsefi açıdan iki ana kategoriye ayrılır. Oluşturuca kurallar sosyal yaşamın kurumsal temelini oluşturur. Örneğin; uluslararası ilişkilerde bu tür kurallar, tarafların üzerinde anlaştığı ve aktörlerin davranışlarını belirlediği çerçeveyi belirler. Oluşturuca kurallar çatışma ya da işbirliğine zemin hazırlama etkisine sahiptir (Ruggie, 1998, ss.870-880). Benzer şekilde, istihbarat doktrini içinde oluşturuca kurallar kurumsal yapının temelini oluşturur. İstihbarat faaliyeti icra edecek bir kurumun doktrinin genel çerçevesi oluşturuca kurallara dayalıdır. Mesela, Türkiye'nin MİD'inin genel çerçevesi başta Türkiye Cumhuriyeti Anayasası olmak üzere 2937 sayılı Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Milli İstihbarat Teşkilâtı Kanunu'na dayanmaktadır. Öte yandan, düzenleyici kurallar nedensel etkilere sahiptir ve sosyal denetimin araçları olarak işlev görürler. Sosyal yapı üzerinde etkiye sahip olan düzenleyici kurallar, belirli bir davranış standardını dayatırlar. Ancak Onuf gibi bazı konstrüktivist yazarlara göre, tüm kurallar hem oluşturuca hem de düzenleyici özellikler taşır (Onuf, 1998, ss.68-69).

Sosyal yapı içerisinde kurallar kadar kurumlar da kritik bir öneme sahiptir. Kurumlar, aslında belirli kurallar ve bu kuralların uygulamalarından oluşur. Diğer bir deyişle, amillerin faaliyetleri ve mevcut kurallar kurumları meydana getirir (Onuf, 1998, ss.73-75). Bu bağlam içerisinde istihbarat kurumları, içinde barındırdığı aktörlerin faaliyetleri ve mevcut kuralları kapsayan MİD'inden meydana gelmektedir. Öte yandan, istihbarat kurumları da kurallardan oluştuğu için amillerin rolü burada son derece önemlidir. Zira, kurallara uyup uymama kararı nihayetinde amillere aittir.

2.1.3. İstihbarat Doktrinde Amil-Kural İlişkisi

Onuf'a göre "kurallar amilleri, amiller de kuralları oluşturur". Kurallar, sosyal yapı içindeki insanların faaliyetlerini düzenlerken aynı zamanda aralarından amiller ortaya çıkmasına önayak olur. Amiller ise gerçekleştirdiği faaliyetler ile maddî dünyayı bir sosyal gerçekliğe dönüştürür. Bu sosyal gerçeklik içinde amiller kendileri ve/veya başkaları yararına davranabilirler. Aynı zamanda, bireysel hareket edebilecekleri gibi ortak bir davranış da sergileyebilirler. Amillerin maddi dünyayı kullanmasına olanak sağlayan düzenlemeler ise kurallardır (Onuf, 1998, ss.64-65).

Kurallarla amiller arasında pragmatik ve simbiyotik bir ilişki bulunmaktadır. Makro düzeyde, kurallar devletleri amillere dönüştürürken mikro düzeyde ise bireylere amillik vasfını yüklemektedir. Aynı zamanda, kuralların da uygulanabilmeleri ancak amiller aracılığı ile mümkün olmaktadır (Gould, 1998, s.83.) Öte yandan, kurallar amillere eylemleri için çeşitli tercihler sunarken amiller bu tercihleri kendi kararları ile yapmaktadır. Diğer bir deyişle, bir kurala uyup uymama kararı amilin kendi tercihidir. Yine de kurallara uymak iş görme maliyetini azalttığı ve uygar olma yolunda bir mihenk taşı olduğu için amiller tercihlerini ancak kurallara uyararak kullanabilirler (Wiener, 2003, s.265). Aynı zamanda bir kuralın uygulanması genellikle uygulanmamasından daha kârlıdır. Bu sebeple, amil kuralı uygulama hususunda bir kazancı olmasa bile bu kuralı ihlal etmektense değiştirmeyi tercih eder. Ancak, bir kuralın değiştirilmesi her zaman tüm amillere eşit oranda fayda sağlamayabilir. Dolayısıyla kurallardan oluşan kurumlar da bazı âmiller açısından daha avantajlı bir işleyiş sergiler.

2.1.4. İstihbarat Doktrinde Amil-Yapı İlişkisi

Konstrüktivizmin en temel kavramı aslında sosyal yapıdır. Zira kurumlar, kurallar ve amiller bir sosyal bir yapı içerisinde var olurlar. Sosyal yapı, kurumlar, kurallar ve amiller sürekli bir etkileşim içerisinde. Bu nedenle, amil-yapı tartışması (agent-structure debate) özellikle sosyal inşaacı kuramın en temel konularından biri olarak karşımıza çıkar.

Amil-yapı tartışmasını daha verimli bir şekilde sürdürebilmek için ilk olarak konstrüktivist bakış açısına göre "yapı" kavramına açıklık getirmek gerekmektedir. Aslında "yapı" kavramı ile ilgili literatürde kabul görmüş genel geçer bir tanım yoktur. Hatta, literatür henüz yapının varlığı konusunda bile bir fikir birliğine ulaşamamıştır. Yapının gerçekte var olup olmadığı ya da sadece kafalarda var olup olmadığı tartışması kavramın tanımının yapılmasının önünde engel teşkil etmektedir. Mesela Gould'a göre, yapı sadece akılda var olan bir şeydir. Yapıların var olma sebebi ise "amillerin yapı olarak değerlendirdikleri birtakım örüntülerdir" (Gould,

1998, s.83). Onuf ise, “yapı” kavramı yerine “sosyal düzenlemeler” kavramını ön plana çıkartmıştır (Onuf, 1998, ss.58-78). Öte yandan Wendt’e göre ise bireyler dışsal sosyal gerçekler olarak sosyal olgular ile karşılaşır ve bu sosyal olgular sosyal yapıları oluşturur (Wendt, 1995, s.75). Bu bağlamda yapı, amillerin ve kurumların kurallar aracılığı ile içinde faaliyet gösterdiği şey olarak tanımlanabilir (Wendt, 1992, s.413). Özetle, literatürde yapı kavramı tartışmalı olsa da yapının unsurları ile bir tanım ortaya koymak mümkündür. Yapı; amillerin faaliyet gösterdiği bir kurallar, kurumlar ve tercihler örüntüsünün varlığıdır.

Tüm sosyal bilimler kuramları üstü kapalı bir şekilde yapı ile amil arasındaki ilişkiyi açıklamaya çalışmaktadır. Bu açıklamalar genellikle maddi dünyaya dair iki önemli gerçekliğe dayanır. İlk olarak, bireyler ve bireyler tarafından oluşturulan örgütler amaçları olan aktörlerdir. İkinci, bu aktörlerin etkileşimlerinden meydana gelen karşılıklı sosyal ilişkiler bütünü toplumu oluşturur (Wendt, 1987, ss.336-338). Dolayısıyla sosyal yapı ve amil birbirlerini değiştirme ve dönüştürme gücüne haizdir.

Amil ve yapı arasındaki ilişkiye konstruktivizm temelinde farklı açıklamalar getirilse de aslında bu yaklaşımlar büyük ölçüde Giddens’in yapılanma (structuration) kuramına dayanmaktadır. Bu kuramın temelinde yapıların ikiliği (duality) varsayımı bulunur. Giddens’a göre amiller ve yapılar sosyal bir süreç içinde birbirlerini karşılıklı olarak inşa eder ve dolayısıyla bu iki unsurun oluşumu birbirinden ayrı olarak düşünülemez. Yapı, aslında zihinlerde var olan bir şeydir ve amiller tarafından meydana getirilen ve/veya işletilen kurallara ve kaynaklara dayanır. Aynı zamanda yapı, amil davranışları için mümkün hale getirici ya da sınırlayıcı etkilere sahiptir (Giddens, 1984). Kısacası, yapı ve amiller karşılıklı ve sürekli olarak etkileşim içindedir ve birbirlerini inşa ederler. Ancak Giddens’in kuramında amil ile yapı arasındaki ilişkinin nasıl işlediğine değinilmemiştir. Giddens’in kuramındaki bu eksikliği ise Onuf’un “kurallar” kavramına yaptığı vurgu gidermektedir. Kurallar amilleri ve yapıyı ortak bir inşa süreci içinde birbirlerine bağlamaktadır (Gould, 1998, ss.80-82). Diğer bir deyişle, amil ve yapı ontolojik açıdan birbirine bağlıdır ve birinin öteki açısından a priori olduğunu söylemek mümkün değildir (McSweeney, 1999, s.139).

2.2. İstihbaratın Sosyal İnşaaçısı Yorumu

Konstruktivizm tüm sosyal bilimler alanlarına uygulanabilir bir kuram olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak, konstruktivizm istihbarat alanı için karmaşık bir düşünme biçimi önermektedir. Zira, istihbarat çalışmaları daha çok realist görüşler aracılığı ile şekillenen bir alan olarak karşımıza çıkarken konstruktivizm ana-akımdan farklı bir bakış açısına sahiptir. Konstruktivizm,

sosyal gerçeklerin istihbarat pratikleri üzerindeki rollerinin tartışılmasını olanaklı kılmaktadır.

Konstrüktivizm epistemolojik açıdan bilginin, ontolojik açıdan ise sosyal gerçekliğin inşasına dayanır. İstihbarat pratikleri de temel olarak bilginin ve sosyal gerçekliğin varlığına dayanmaktadır. Dolayısıyla, istihbarat pratikleri bilgi ve sosyal gerçekliğin inşasından doğrudan etkilenmektedir. Diğer bir deyişle, istihbaratın doğası maddi olmaktan ziyade sosyaldir. Bu bağlamda hâkim kuramlarınca genellikle göz ardı edilmiş olan kimlik, kültür ve söylem gibi normatif faktörler ancak konstrüktivizm aracılığı ile istihbarat alanına dahil edilebilir.

Konstrüktivizm açısından istihbarat doktrini, sosyal yapı içindeki kurallar bütünü ve amillerin bu kuralları uygulama faaliyetleri olarak değerlendirilebilir. Buna göre, istihbarat kültürü bireylerin yapıp ettikleriyle meydana getirdikleri sosyal yapılardır. Bu sosyal yapılar en nihayetinde “bizim yarattığımız” dünyalardır. Sosyal yapı içerisinde; istihbarat kurumları, bu alandaki amiller ve kurallar bütünü oluşturarak istihbarat doktrini bulunur. Öte yandan, her devletin istihbarat kültürünün kendi içlerine kapalı dünyalar olarak görülmesi oldukça yanıltıcı olur. Zira, devletler ve dolayısıyla devletlerin istihbarat kültürleri birbirinden etkilenir ve zamanın ruhuna göre bütünleşik bir yapı içinde değişim ve dönüşüm gösterir. Diğer bir deyişle, her devletin istihbarat kültürü kendi içlerine kapalı yapılar olarak değerlendirilebilir, aslında insanların yapıp ettikleriyle inşa edilir ve içinde yine kendilerinin de yer aldığı daha geniş bir kültürün parçasıdır. İstihbarat kültürü (sosyal yapı) içinde, birincil öneme sahip kurumlar devletin resmî istihbarat kurumları ve birimleridir. Yirmi Birinci Yüzyıl’ın güvenlik anlayışının bir yansıması olarak özel istihbarat şirketlerinin, düşünce kuruluşlarının ve bu alana katkı yapan diğer organizasyonların da önemi gittikçe artmaktadır. Kurumlar ile bir bütün halinde olan amiller hukukî bir çerçeveye dayalı olarak hareket ederler. Diğer bir deyişle, istihbarat her ne kadar kendine özgü bir alan olsa da hukuki bir bağlama sahiptir.

İstihbarat alanında eğitici (instruction), yönlendirici (directive) ve vaadedici (commitment) kurallar azımsanamayacak kadar çoktur. Bu kuralların büyük bir çoğunluğu resmî (formel) nitelikteki kurallardır ve amiller bu kurallara göre davranmak zorundadır. Basitçe uluslararası hukuk kuralları; anayasa, istihbarat mevzuatları, tüzük, yönetmelik, genelge, yönerge gibi ulusal hukuk metinleri; ve kurumsal örf ve adetler olarak nitelendirilebileceğimiz bu karmaşık yapıyı “istihbarat doktrini” olarak tanımlayabiliriz. Diğer bir deyişle istihbarat doktrini kurallardan,

normlardan, prensiplerden, prosedürlerden ve belirli bir algılama biçiminden oluşmaktadır. Özetle konstrüktivizm açısından istihbarat kendine özgü kuralları olan sosyal bir düzendir. Dolayısıyla bütün istihbarat pratiklerinin literatürde sıkça söylendiği gibi kuralsızlığa dayandığı fikri oldukça tartışmalıdır.

2.3. Uluslararası Sistemin Yapısı ve Anarşi Kavramının İstihbarat Doktrinine Etkisi

Konstrüktivizm, uluslararası sistemin yapısını geleneksel realist ve liberal kuramlardan çok daha farklı bakış açısıyla yorumlamaktadır. Realistler ve liberaller arasındaki temel fikir ayrılıklarından biri; uluslararası yapının mı yoksa sürecin mi devletlerin davranışlarını daha çok etkilediği konusunda cereyan etmektedir. Uluslararası yapının daha etkili olduğunu savunan realistler anarşi ve güç dağılımı kavramlarını vurgulamaktadır. Öte yandan, sürece daha fazla önem atfeden liberaller ise karşılıklı etkileşim ve kurumlar gibi kavramları ön plana çıkartmaktadır (Wendt, 1992, s.391). Ancak, aralarındaki bu farklılığa rağmen iki kuramın da benzerlik gösterdiği nokta uluslararası yapıyı sadece maddi unsurlar çerçevesinde ele almalarıdır. Konstrüktivizm neorealizmle benzer şekilde, uluslararası yapının sadece maddi kaynaklardan değil, aynı zamanda sosyal ilişkilerden oluştuğunu ileri sürmektedir. Alexander Wendt'e göre; herhangi bir sistem birbirleriyle iç içe geçmiş üç unsurdan oluşur. Bu unsurlar; maddi koşullar, çıkarlar ve fikirler olarak sıralanabilir (Wendt, 1999, s.139).

Sosyal yapı hem bir düşünsel mantığı hem de maddi kaynakları ve bu kaynakların kullanıldığı faaliyetleri kapsar. Dolayısıyla bu yapılar somut olarak zaman içinde gelişir, değişir ya da dönüşür. Bu somutluk ise ancak sosyal yapının içindeki aktörlerin paylaştığı bilgilerle şekillenir. Özetle, sosyal yapılar ortak bilgi, maddi kaynaklar ve eylemlerle inşa edilir.

Sosyal yapı ile birlikte ele alınması gereken diğer bir kavram ise anarşidir. Zira, uluslararası ilişkilerin ana akım kuramları uluslararası yapıyı “anarşik” olarak kabul ederler. Ancak, konstrüktivizme göre aslında hiçbir amilin niyetiyle doğrudan alakası olmayan ve tüm amillerin bir arada yer aldığı ve faaliyet gösterdiği bir kural durumudur. Herhangi bir kuralın olmaması ise anarşi değil, kaostur (Onuf, 1998, ss.62-78). Dolayısıyla, “kendi başının çaresine bakma” ve “güç politikası” gibi olguların kaynağı da anarşi değil, yine devletlerin kendisidir. Zira, anarşi devletler tarafından belirli tarihsel süreçler içinde oluşturulmuş bir kuraldır (Wendt, 1992, s.395).

Uluslararası sistemin yapısına bakış açısı ve dolayısı ile anarşi kavramı, istihbarat doktrininin şekillenmesinde kritik bir rol oynar. Örneğin; realist bakış açısına göre sadece maddi unsurlara dayalı olan istihbarat

faaliyetlerinin ana amacı devletin güvenliğini sağlamak ve güç kazanmaktır. Ancak konstrüktivizme göre istihbarat faaliyetleri sadece maddi unsurlardan oluşmaz, aynı zamanda sosyal yapılar ve devletler arası etkileşimlerle şekillenir. Bu bağlamda, istihbarat doktrinleri de ortak bilgi, maddi kaynaklar ve eylemlerle çerçevelenen sosyal yapılara dayanır. Aynı zamanda, devletlerin kimlikleri, çıkarları ve tehdit algıları istihbarat doktrinlerini şekillendiren diğer önemli unsurlardır. Diğer taraftan konstrüktivist bakış açısına göre devletlerin istihbarat faaliyetleri, aslında uluslararası yapının sosyal dinamiklerini anlamak ve bu yapıyı kendi isteklerine göre inşa etmek için kullanılır. Dolayısıyla anarşi kavramının farklı şekillerde yorumlanması, istihbarat doktrinlerinin de istihbarat kültürlerinin de farklılaşmasına yol açar. Mesela, dostlardan oluşan bir anarşi ile düşmanların oluşan bir anarşi birbirinden farklıdır. İşbirliğine dayalı bir anarşi ortamında istihbarat faaliyetleri diplomatik ve/veya bilgi paylaşımına dayalı olabilir. Ancak, rekabet ve düşmanlıkla tanımlanan bir anarşi ortamında istihbarat faaliyetleri daha örtülü ve hatta saldırgan bir nitelik kazanabilir. Ortak bilgi, maddi kaynaklar ve eylemlerdeki bu değişiklikler istihbarat doktrinini de doğrudan etkiler. Diğer bir deyişle, sosyal yapı kuralları değiştirebilir.

2.4. Kimlik, Çıkar, Tehdit Algısı ve İstihbarat Doktrini

‘Kimlik’ kavramı 1980’li yıllarla birlikte uluslararası ilişkiler gündeminde yer bulmaya başlamış, Renkli Devrimler ve Arap Baharı gibi süreçlerden sonra kuramsal açıdan daha çok tartışılan bir konu hâline gelmiştir. Zira, ‘kimlik’ hem ulusal hem uluslararası politikaların belirlenmesinde hem de devletlerin çıkar ve tehdit algısının oluşumunda dönüştürücü bir rol oynamıştır. Keymen’a göre ‘kimlik’ “uluslararası ilişkilerin dünyayı anlamaya yönelik kullandığı yöntemin ve açıklama tarzının kültürel temelini oluşturan merkezi bir olgudur” (Keyman, 2005, ss. 217-218). İlk olarak bu tanımdan hareketle kimlik; istihbarat doktrininde rakibi ve düşmanı ön görmeye, dünyayı anlamaya ve ulusal çıkarları tanımlamaya olanak sağlayan yöntemin kültürel temelini oluşturmaktadır. Diğer bir deyişle istihbarat kültürü, kimliğe dayalı bir olgudur ve bir devletin kimliği onun nasıl bir istihbarat doktrini geliştireceğini ve bu doktrinin hangi çıkarları koruyacağını belirler. Örneğin, eğer bir devletin “küresel ya da bölgesel güç” olma iddiası varsa, bu kimlik onun istihbarat doktrininde daha küresel ve proaktif bir yaklaşımı benimsemesine sebep olur. Buna karşın, eğer bir devlet kendini "izole bir güç" olarak tanımlıyorsa, “küresel ya da bölgesel güç” olma niyetindeki devlete kıyasla daha içe dönük, savunmacı ve reaktif bir istihbarat doktrini geliştirebilir.

İkinci olarak, konstrüktivizme göre kimliklendirme, 'ben' ile 'öteki' arasındaki ilişkinin bir ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu ilişki olumsuz olabileceği gibi olumlu da olabilir (Wendt, 1994, s.386). Diğer bir deyişle, kimlikler devletlerin sadece kendi içsel özellikleriyle değil, diğer aktörlerle olan etkileşimlerle de şekillenir. Yani, bir devletin kendini ve ötekini nasıl tanımladığı ve dolayısıyla istihbarat doktrini sadece kendi iç dinamikleri ve ulusal çıkarları doğrultusunda değil, aynı zamanda diğer devletlerle olan ilişkileri doğrultusunda şekillenmektedir. Örneğin, bir devlet, 'öteki' bir devleti düşman olarak görüyorsa, bu devlet öteki atfettiği devlet ile istihbarat paylaşımı yapmaz ve istihbarat faaliyetleri saldırgan veya savunmacı bir karakterde olabilir. Öte yandan, eğer bir devlet 'öteki' devleti stratejik ortak olarak görüyorsa bu devletlerin istihbarat faaliyetleri bilgi paylaşımına ve işbirliğine dayalı olabilir. Wendt'in vurguladığı gibi, olumsuz bir kimliklendirme realist güç politikalarının (Wendt, 1992, s.400). istihbarat doktrinlerinde kendini göstermesine neden olabilir.

Üçüncü olarak, kimlik ve çıkarlar değişmez şeylermiş gibi kuramsallaştırılmamalıdır. Çünkü âmil davranışlarında yahut sosyal yapıda meydana gelen bir değişim, öğrenme ya da etkileşim kimliklerin ve çıkarların değişmesine sebep olacaktır (Wendt, 1992, s.412). Konstrüktivizmin kimliklerin ve çıkarların değişebilirliğine dair yaklaşımı, istihbarat doktrinlerinin dinamik yapısına işaret etmektedir. Kanun metinleri gibi doktrinler de ihtiyaçlara ya da yeni vizyon ve misyona göre zamanla değişebilir. Diğer bir deyişle, istihbarat doktrinleri sabit ve değişmez değildir, aksine devletlerin uluslararası sahada değişen kimlik ve çıkarlarına göre evrilebilir. Bu nedenle, istihbarat doktrinleri uluslararası dinamiklere ve devletler arası etkileşimlere oldukça duyarlıdır.

2.5. İstihbarat Doktrininin Egemenlik ve Güvenlik Kavramıyla İlişkisi

Konstrüktivizm egemenliğin sùjeler-arası bir kavram olduğunu vurgulamaktadır. Diğer bir deyişle egemenliğin kendisi bir 'egemen devlet' inşa etmez, egemenlik karşılıklı olarak tanınmalıdır (Wendt, 1979, s.207). Uluslararası hukukta egemenliğin karşılıklı tanınması, devletlerin istihbarat faaliyetlerine keskin bir sınırlama getirmektedir. Bir devlet istihbarat faaliyetleri icra ederken diğer devletlerin egemenlik haklarına saygı göstermek zorundadır. Öte yandan örtülü faaliyetler sorgulanabilir ve görünür olmadığı için istihbarat faaliyetleri bu hakları manipüle etme potansiyeline sahiptir.

Ayrıca egemenlik kavramı değişkendir ve sosyal olarak inşa edilir (Biersteker ve Weber, 1996, ss.1-2). Dolayısıyla istihbarat doktrini ve

uluslararası ilişkiler bu değişkenliğe göre değişim gösterebilir. Diğer bir deyişle istihbarat doktrini, egemenlik kavramını sabit değil, dinamik bir unsur olarak ele almalıdır. Çünkü devletlerin egemenlik iddiaları istihbarat faaliyetleri aracılığıyla güçlendirilebileceği gibi zayıflatılabilir.

Konstrüktivizme göre güvenlik; “savunmaya, tehdit dengesine ve saldırılara ya da bunlara benzer herhangi bir nesnel ve maddi unsura indirgenemez bir olgudur” (Kaya, 2019, ss.83-84). Diğer bir deyişle, konstrüktivizm güvenlik kavramının sosyal bir yapı olarak ele ve kimliklerle ilişkilendirilerek ele alır. Dolayısıyla, ‘ben’ ve ‘öteki’ tanımlamaları, kimlikler arasındaki ilişkiler ve süjeler-arası anlamlandırmalar güvenlik algısını büyük ölçüde şekillendirir (McSweeney, 1999, ss.101-102). Dolayısıyla istihbarat doktrini güvenlik tehditlerini sadece maddi unsurlar üzerinden okumaz, aynı zamanda kimlikler ve ilişkiler üzerinden ele alır. Güvenlik tehditleri, ‘öteki’ devletlerin ve diğer aktörlerin kimlik ve niyetleri ile değerlendirilir.

Ortak bilgi, maddi kaynaklar ve eylemlerle inşa edilen sosyal yapılar aktörler arasındaki ilişkileri işbirlikçi veya çatışmacı bir biçimde şekillendirebilir. Örneğin; konstrüktivizme göre güvenlik ikilemi, “aşlında devletlerin diğer devletlere ve onların niyetlerine yönelik en olumsuz senaryonun gerçekleşeceğine dair olan inancını” ifade eder (Kaya, 2019, s.84). Böyle bir sosyal yapıda, devletlerin birbirlerine karşı duydukları güvensizlik nedeniyle istihbarat faaliyetlerini yoğunlaştırır. İstihbarat doktrininde ise karşı istihbarat faaliyetleri ön plana çıkar. Öte yandan, güvenlik toplumu ise “devletlerin aralarındaki sorunları savaşa başvurmadan da çözebileceklerine olan inançlarını ve birbirlerine duydukları güveni” ifade eder (Kaya, 2019, s.84). Böyle bir sosyal yapı içinde ise, istihbarat doktrini devletler arası işbirliğini ve güven artırıcı önlemleri teşvik eden bir yaklaşımla şekillenir.

SONUÇ

Bu makalenin amacı istihbarat çalışmalarında doktrin kavramının nerede olduğundan hareketle istihbarat doktrininin kavramsal ve kuramsal çerçevesini çizmektir. Türkçe karşılığı “öğreti” anlamına gelen doktrin literatürde strateji ve teori kavramlarıyla karıştırılmaktadır. Oysa istihbarat doktrini, stratejisi ve teorisi kapsam, odak, uygulanabilirlik ve amaç açısından birbirinden farklıdır. İstihbarat doktrini, stratejisi ve teorisi, istihbarat faaliyetlerini yönlendirmek, planlamak ve anlamak için farklı düzeylerde ve odak noktalarında kullanılan kavramlardır Strateji hedeflere ulaşmak için planlama aşamasını ve eylem planlarını içerirken teori ise istihbarat faaliyetlerinin farklı boyutlarda analitik çerçevelerini açıklar. Oysa

doktrini usûl ve içtihadı belirleyen genel prensipler ve temel ilkeler bütünüdür. Diğer bir deyişle, istihbarat doktrini uygulamada istihbaratın toplanması, analizi ve yayılmasını yönlendiren prensipleri, politikaları, ilkeleri, prosedürleri ve yöntemleri ifade eder.

İstihbarat doktrini, kurumsal istihbarat tecrübelerinin deneysel ve sezgisel teorik bir bileşenidir. Bu bağlamda istihbarat doktrini ülkeye münhasır yani diğer bir deyişle “milli” olmalıdır. Ayrıca emir aracı, eğitim aracı veya bir değişim aracı olarak kullanılabilmesi için bilimsel yöntemler göz önünde bulundurularak doktrin oluşturulmalı ve bu doktrin değişime açık olmalıdır. Tarafli kanılara dayalı eylem ve yorumlar, bütçe savaşları ve popülist sloganlar tarafından yönlendirilmek yerine eleştirel analize ve operasyonlardan çıkarılan derslere dayanmalıdır. Bu bağlamda doktrini etkileyen en temel faktörler olarak deneyim, teori ve günümüzün en büyük gerçeği olan teknoloji karşımıza çıkar. Sağlam doktrin üçü arasında bir denge kurar. İstihbarat doktrini; hem zaman, mekân ve insanın ruhundan hem de kurumsal kültür ve hafızadan beslenir. Ancak, kurumsal doktrin ile kurumsal kültür ve hafıza arasında simbiyotik bir ilişki vardır.

Doktrinin amacı, kurumsal düşünce veya davranış kurallarını formüle ederek istihbarat anlayışını yansıtan inançlar veya ilkeler dizisi ortaya koymaktır. Bu formül yazılı olabileceği gibi kanun metinlerinin, kurumsal raporlarının, örf ve adetlerinin, operasyonel uygulamalarının ve lider söylemlerinin içinde mündemiç olabilir. İstihbarat Doktrini oluşturulan üç temel sacayağı tarihsel süreç içindeki kurumsal deneyim, istihbarat kültürü ve istihbarat yapısıdır. Tarihsel süreç, kurumsal deneyimlerin birikimini, karşılaşılan zorlukları ve değerlendirilen fırsatları kapsadığı gibi, bu süreçte oluşturulan veya değiştirilen kanun metinlerini, tüzükleri, yönetmelikleri, genelgeleri ve yönergeleri de içerir. Kurumsal örf ve adetler, mesleki etik ilkeler, liderlerin söylemleri ve kurumsal raporlar, istihbarat kültürünün temel yapı taşlarını oluşturur. Kurumsal yapı ise organizasyonel hiyerarşi, vizyon, misyon, tutum, personel profili, operasyonel faaliyetler, bütçe yönetimi, kaynak tahsisi ve teknolojik altyapı gibi çeşitli unsurları bünyesinde barındırır.

İstihbarat çalışmaları açısından konstrüktivizm, geleneksel yaklaşımlardan farklı bir bakış açısı ortaya koymuştur. Realizmin maddi unsurlara odaklanan perspektifine karşı, konstrüktivizm sosyal gerçekliklerin ve normların istihbarat pratikleri üzerindeki etkilerini vurgular. Epistemolojik olarak bilginin, ontolojik olarak ise sosyal gerçekliğin inşasına dayanan konstrüktivizm, maddi unsurları reddetmez ancak maddi unsurlarla beraber istihbaratın temelinde yatan maddi olmayan unsurları vurgular.

Böylece kimlik, kültür ve söylem gibi normatif faktörlerin istihbarat doktrinleri üzerindeki belirleyici rolü tartışmalara dahil edilir.

İstihbarat doktrini yapı, kurallar, kurumlar ve amillerin bir bütün olarak ele alındığı bir çerçevede değerlendirilebilir. Sosyal yapılar ve kurallar amillerin eylemleriyle inşa edilirken, bu yapıların içindeki istihbarat kurumları ve amiller doktrinin somut unsurlarını yani kuralları oluşturur. Uluslararası etkileşimler de bu yapıların zamanla değişim ve dönüşüm göstermesine neden olur. Dolayısıyla, her devletin istihbarat kültürü, kendi dinamikleriyle şekillense de daha geniş bir uluslararası kültürün parçasıdır.

Konstrüktivizm, anarşi kavramını kaostan ayırarak, bunun devletler tarafından inşa edilmiş bir sosyal düzen olduğunu savunur. Bu bağlamda, istihbarat doktrinleri de yalnızca maddi unsurlara değil, sosyal yapıların şekillendirdiği ortak bilgi, çıkarlar ve eylemler üzerine kurulur. Kimlikler, çıkarlar ve tehdit algıları, istihbarat doktrinlerinin içerik ve yönelimlerini belirler. Ayrıca, konstrüktivizme göre egemenlik karşılıklı tanınmaya dayanan sosyal bir yapıyken güvenlik algıları maddi tehditlerden ziyade kimlikler, ilişkiler ve anlamlandırmalar yoluyla şekillenir. Bu bağlamda, istihbarat doktrinleri yalnızca karşı istihbarat faaliyetlerini değil, aynı zamanda işbirliği ve güven artırıcı yaklaşımları da içeren çok yönlü stratejiler geliştirebilir.

Sonuç olarak, konstrüktivizm, istihbarat alanında maddi ve sosyal unsurların etkileşimini dikkate alan dinamik bir analiz çerçevesi sunar. Bu perspektif, istihbarat doktrinlerinin esnek ve dönüşüme açık bir yapı içinde değerlendirilmesine olanak tanır.

KAYNAKÇA

- Adler, E. (1997). Seizing the Middle Ground:: Constructivism in World Politics. *European Journal of International Relations*, 3(3): 319-363. <https://doi.org/10.1177/1354066197003003003>.
- Agius, C. (2017). Sosyal İnşaacılık. Collins A. (Ed). *Çağdaş Güvenlik Çalışmaları* içinde. İstanbul: Röle Akademik Yayıncılık.
- Baylis, J. (2008). Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 5(18): 69-85.
- Biersteker, T. J., & Weber, C. (Eds.). (1996). *State Sovereignty as Social Construct*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/cbo9780511598685>.
- Outler, A. C. (1999, July 26). Doctrine and dogma. *Encyclopedia Britannica*. Erişim Tarihi: 22 Kasım 2024. <https://www.britannica.com/topic/doctrine>.

- Çıtak, E. (2017). *Yeni Güvenlik Politikaları Bağlamında Türkiye'de İstihbaratın Dönüşümü: Güvenlik ve İstihbarat*. 1. Baskı, İstanbul: Yenyüzyıl Yayınları.
- Davies, P., & Gustafson, K. (2019). *Intelligence and military doctrine: Paradox or oxymoron?* Brunel University Research Archive. <https://bura.brunel.ac.uk>.
- Milli İstihbarat Teşkilatı 2021 yılı faaliyet raporunu açıkladı. (n.d.). *DefenceTurk*. Erişim Tarihi: 22 Kasım 2024. <https://www.defenceturk.net/milli-istihbarat-teskilati-2021-yili-faaliyet-raporunu-acikladi>.
- Dönmez, G. (2021). *Kozmik Mesele: Devlet ve İstihbarat Metodolojisine Giriş*. 6. Baskı, Ankara: Ötüken Yayınevi.
- Friedrichs, J. (2004). *European Approaches to International Relations Theory: A House with Many Mansions*. London: Routledge.
- Gerasimov, V. (2013). The Value of Science Is in the Foresight: New Challenges Demand Rethinking the Forms and Methods of Carrying out Combat Operations. *Voyenno-Promyshlennyy Kurier*. Erişim Tarihi: 22 Kasım 2024. <http://vpknews.ru/articles/14632>.
- Giddens, A. (1984). *The Constitution of Society: Outline of the Theory of Structuration*. Cambridge: Polity Press.
- Gould, H. D. (1998). What is at Stake in the Agent Structure Debate?. Kubalkova V. (Ed.). *International Relations In a Constructed World* içinde. New York: M. E. Sharpe.
- Graaff, B. (2020). *Intelligence Communities and Culture in Asia and the Middle East*. London: Lynne Reinner Publishers.
- Guzzini, S. (2000). A Reconstruction of Constructivism in International Relations. *European Journal of International Relations*, 6(2): 147-182. <https://doi.org/10.1177/1354066100006002001>
- Haley, J. (2012). An Evolution in Intelligence Doctrine: The Intelligence, Surveillance, and Reconnaissance Mission Type Order, *USAF Air and Space Power Journal*, 26(5): 33-48.
- Kalm, İ. (2024). *Belirsizlik Çağında Hibrit Tehditler ve Stratejik Öngörü*. Erişim Tarihi: 22 Kasım 2024. <https://www.mit.gov.tr/uploads/f/IKTeOSt0Yf6y.pdf>.
- Kaya, S. (2019). Sosyal İnşacılık (Konstrüktivizm). Arı T. ve Toprak E. (Ed.). *Uluslararası İlişkiler Kuramları II*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

- Keyman, F. E. (2005). Kimlik ve Demokrasi. Eralp A. (Ed.). *Devlet ve Ötesi* içinde. İstanbul: İletişim, 2005.
- Kullik, J. (2024). Kevin P. Riehle: Russian Intelligence. A Case-based Study of Russian Services and Missions Past and Present. Bethesda, MD.: United States Government National Intelligence Press 2022, 368 Seiten. De Gruyter. <https://doi.org/10.1515/sirius-2024-1024> Définitions: doctrine - *Dictionnaire de français Larousse*. (n.d.). Erişim Tarihi: 22 Kasım 2024. <https://www.larousse.fr/dictionnaires/francais/doctrine/26263>
- Machiaveli, N. (2022). *Hükümdar*. İnal A. (Ed.), Adabağ N. (Çev.), Türkiye İş Bankası Yayınları.
- McSweeney, B. (1999). *Security, Identity and Interests: A Sociology of International Relations*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mevzuat Bilgi Sistemi. (1984). *Devlet İstihbarat Hizmetleri Ve Milli İstihbarat Teşkilatı Kanunu*. Erişim Tarihi: 22 Kasım 2024. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2937.pdf>.
- MİT. (1984). *Kronoloji: 1984*. Erişim Tarihi: 22 Kasım 2024. <https://www.mit.gov.tr/kronoloji.html#1984>.
- MİT. (2023). *MİT Faaliyet Raporu 2022*. Erişim Tarihi: 22 Kasım 2024. <https://www.mit.gov.tr/MitFaaliyetRaporu/12/index.html>.
- MİT. (2024) *MİT Faaliyet Raporu 2023*. Erişim Tarihi: 22 Kasım 2024. https://www.mit.gov.tr/duyuru_2023-yili-faaliyet-raporu_33.html.
- Olgun, C. K. ve diğerleri. (2008). Nitel Araştırmalarda İçerik Analizi Tekniği, *Sosyoloji Notları Dergisi*
- Onuf, N. (1998). Constructivism: A User's Manuel. Kubalkova V., Onuf N. ve Kowert P. (Ed.). *International Relations in A Constructed World* içinde. New York: M. E. Sharpe, ss. 58-78.
- Ruggie, J. G. (1998). What Makes The World Hang Together? Neo-Utilitarianism and The Social Constructivist Challenge. *International Organization*, 52(4): 855-885.
- Safi, P. (2023). *Milli İstihbarat Teşkilatı 1826-2023*. 1. Baskı, İstanbul: Kronik Kitap.
- Seren, M. (2021). Türk İstihbaratının Değişen Dinamikleri: Son 10 Yılda Reform, Siyasa ve Operasyonel Açılım. *TESAM Akademi Dergisi*, 8(2): 371-405.

- Smith, S. (1999). *New Approaches to International Theory*. Baylis J. ve Smith S. (Ed.). *The Globalization of World Politics* içinde. John Baylis ve Steve Smith, Oxford: Oxford University Press.
- U.S.A. Intelligence Community. (2020). *Legal Reference Book*. Erişim Tarihi: 22 Kasım 2024. <https://www.dni.gov/files/documents/OGC/IC%20Legal%20Reference%20Book%202020.pdf>.
- UK Ministry of Defence. (2023). *Joint Doctrine Note 1/23 Intelligence, Surveillance and Reconnaissance*. Erişim Tarihi: 22 Kasım 2024. https://assets.publishing.service.gov.uk/media/641c27e15155a200136ad4df/JDN_1_23_ISR_web.pdf.
- Universalis. *Monroe Doctrine De*. Erişim Tarihi: 22 Kasım 2024. <https://www.universalis.fr/encyclopedie/doctrine-de-monroe>.
- Waever, O. (1996). The Rise and Fall of The Inter-paradigm Debate. Smith S., Booth K. Ve Zaleski M. (Ed.). *International Theory: Positivism and Beyond* içinde. Cambridge: Cambridge University Press. ss. 149 – 185.
- Wendt, A. (1987). The Agent-Structure Problem in International Relations Theory. *International Organizations*, 41(3): 335-370.
- Wendt, A. (1992). Anarchy is What States Make of It: The Social Construction of Power Politics, *International Organizations*. 46(2): 391-425.
- Wendt, A. (1994). Collective Identity Formation and The International State, *American Political Review*, 88(2): 384-396.
- Wendt, A. (1995). Constructing International Politics. *International Security*, 20(1):71-81.
- Wendt, A. (1999). *Social Theory of International Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Wiener, A. (2003). Constructivism: The Limits of Bridging Gaps. *Journal of International Relations and Developmen*, 6(3): 252-275.

ASYA İSTİHBARAT KÜLTÜRLERİNE DAİR EL KİTABI

S. Özgür UĞURDAN*

Shaffer, R. (Ed.). (2022). *The Handbook of Asian Intelligence Cultures*. Rowman & Littlefield, 380 Sayfa, ISBN: 978-1538159996

Afrika İstihbarat Kültürleri El Kitabının da (Shaffer, 2023) hazırlayıcılarından tarihçi Ryan Shaffer'in editörlüğünde, 2022 yılında yayımlanan Asya İstihbarat Kültürleri El Kitabı (*The Handbook of Asian Intelligence Cultures*) (Shaffer 2022) Rusya Federasyonu ile Orta Doğu ve Güney Kafkasya'yı içerecek şekilde Asya kıtasında yer alan irili ufaklı 30 ülkede istihbarat kültürünün oluşumunu irdelemektedir.

Diğer kıtalarda da pek çok durumda gözlemlendiği üzere, Asya ülkelerindeki istihbarat yapıları üzerine de, kaynaklara erişimde yasal kısıtlamalar, faaliyetin gizliliği, yabancı dilde kaynakların azlığı gibi sebeplerle çok geniş bir literatürün olmadığı, neticede istihbarat alanındaki incelemelerin diğer stratejik alanlarla karşılaştırıldığında yetersizlik kaldığı aşikârdır. Bu itibarla kitap, Asya kıtasında genel olarak birbirinden farklı tarihsel geçmişlere ve siyasi sistemler ile jeopolitik blok aidiyetlerine sahip 30 ülkenin istihbarat kültürünü, tecrübeler temelinde oluşturulan değerler ve pratikler ekseninde irdeleyerek istihbarat çalışmaları literatürüne önemli bir katkı sunmaktadır. Uluslararası ilişkiler alanında önemli aktörler olmayan bazı devletlere de yer vermesi sebebiyle ayrıca dikkat çeken kitabın, Butan ve Brunei örneğinde olduğu üzere, literatürde daha önce sistematik olarak işlenmemiş konu başlıklarına ilk kez yer verdiği not edilmelidir.

Jeopolitik düzene dair rekabette Çin'in ağırlığının hissedildiği ve Batı'da jeopolitik tehdit algısının demokratik ülkeler ile otoriter ülkeler arasında uluslararası düzenin akıbetine dair hayati mücadele olarak merkeze konulduğu günümüz dünyasında (Biden 2022, 1), 30 ülkedeki istihbarat kültürlerini şekillendiren öğelerin, erişilebilen birincil ve ikincil kaynaklar

---

* Dr. S. Özgür Uğurdan, Milli İstihbarat Akademisi, ORCID :0009-0005-0107-3126

Makale Başvuru Tarihi / Application Date: 05 Aralık 2024 / 05 December 2024

Makale Kabul Tarihi / Acceptance Date: 08 Aralık 2024 / 08 December 2024

temelinde, 35 yazar tarafından yapılan detaylı bir bilimsel çalışma ile işlenmesi önemlidir. Zira, kitap bahse konu ÷lkelerdeki istihbarat topluluklarını, temelde ÷lkelerin siyasi tarihi, bağımsızlık süreçleri, iç istikrarsızlıklar, bölgesel-küresel güçler ve komşuları ile ilişkiler/sorunları çerçevesinde irdelemektedir. Böylelikle yazarlar bahse konu ÷lke istihbarat topluluklarının, iç ve dış politikada etkili olmasını sağlayan faktörleri, güvenlik yapısının ve istihbarat kültürünün evrimi ekseninde ortaya koymaktadır.

Neticede Asya kıtasında geniş bir coğrafyadaki ÷lke Servislerine dair önemli bilgiler içeren kitap, Asya siyasi tarihini, istihbarat dünyası açısından kapsamlı bir şekilde değerlendirmek açısından da faydalı bir eserdir. Uluslararası politikanın genelde kayıp boyutunu oluşturan istihbaratın kurumsal yapısının gelişimi irdelenmeden, söz konusu ÷lkelerin güvenlik arayışları ve jeopolitik düzlemde konumlarını çözümleyebilmenin oldukça zor olması da kitabın Asya çalışan uzmanlar için önemli bir başvuru kaynağı olarak belirmesine sebep olmaktadır.

Kitap ağırlık sıklığının tekrardan Asya'ya kaydığı günümüz girift dünyasında, uluslararası ilişkiler alanında mevcut yönelimlerin ve ittifakların geleceklerinin, Asya kıtasından hareketle anlaşılması açısından önemli bir tarihsel perspektif de sunmaktadır. Kitabın da ortaya koyduğu üzere, pek çok Asya ÷lkesinde, istihbarat servisleri ile politikacılar arasındaki ilişkilerin seyri, yasama-yargı-kamuoyu denetiminden de uzak bir şekilde, İstihbarat Topluluğu'nun iç ve dış politikada etkisi üzerinde belirleyici olmaktadır.

Bu bağlamda Sun Tzu ve Kautilya'dan günümüze istihbarat teorisine de önemli düşünsel katkı sunmuş olan Asya kıtasındaki istihbarat kültürüne dair içerdiği veriler itibarıyla kitap, istihbarat çalışmaları alanı için bir başvuru kaynağı olarak belirmektedir. Getirdiği tarihsel yaklaşım ve istihbarat yapılarına dair içerdiği analitik sunum sebebiyle kitabın güncelliğini uzun süre muhafaza edeceği söylenebilecektir. Kitabın ayrıca ileriki dönem araştırmaları için de ufuk açıcı olduğu belirtilmelidir.

Etnik/dinsel anlamda homojen olmayan pek çok Asya ÷lkesinde, ÷lkenin bütünlüğü ve sınırların güvenliğinin korunması önemli bir mesele olarak kuruluş yılları itibarıyla belirmektedir. Söz konusu sınır sorunlarına organize suçlar ile mücadele ve son yıllarda mülteciler sorunlarının da eklenmesi, güvenlik meselesini neticede ise istihbarat servislerini daha da önemli kılmaktadır. Ayrıca bazı Asya ÷lkelerinde Batı Bloğunun desteğiyle Soğuk

savaş döneminde yürütölen komünizmle mücadelenin de söz konusu ölkelerin istihbarat kùltürlerin de önemli izler bıraktığı anlaşılmaktadır.

Keza, ağırlıkla Güney Asya'da sömürgeci ölkelerden (İngiltere, Fransa, Hollanda, Portekiz) ikinci dünya savaşı sonrasında elde edilen bağımsızlıklar ve bazı ölkelerin (Hindistan, Pakistan, Endonezya) bölünmeleri ile Orta Asya'da Sovyet Birliği'nin yıkılması neticesinde kazanılan bağımsızlıklar sonrasında oluşturulan devletlerin, istihbarat kùltürleri üzerinde, geçmiş dönem sömürge tecrübelerinin derin izler bıraktığı da anlaşılmaktadır.

Nitekim İngiliz Sömürgeciliğinin, idare ettiği ölkelerde, polis yapılanmaları bünyesinde, ölkede içi muhalefeti takibe yönelik oluşturduğu "özel büro" isimli istihbarat yapılarının, bağımsızlık sonrasında, felsefesi itibarıyla varlığını farklı isimler altında olsa dahi muhafaza ederek istihbarat kùltürünü şekillendirmeye devam ettiği belirtilebilecektir. Ayrıca, Sovyet KGB geleneğinin, Orta Asya Cumhuriyetleri'nde, bağımsızlığın kazanılması sonrasında, gerek iktidarda bıraktığı elitler gerekse yapısal olarak zamanla tekrardan model olarak kabul edilmesi cihetiyle etkisini güçlü bir şekilde koruduğu, kitabın altını çizdiği temalardandır.

Ayrıca istihbarat organizasyonlarının siyasileşmesi ve iç güvenliği önceleyen bir anlayışın istihbarat faaliyetine egemen olmasının, pek çok Asya ölkesinde istihbarat kùltürünü şekillendirdiği anlaşılmaktadır. Bu kapsamda, istihbarat servisinin siyasileşmemesi açısından istisnai bir örnek olarak beliren Moğolistan Servisi'ne dair bölüm kadar gelişmiş bir ölkede olan Güney Kore'de, istihbarat teşkilatının Başkanlık seçimlerinde partizan politikalar izlemesinin sebep olduğu skandallar neticesinde son yıllarda yaşanan reform çabalarına dair güncel örnekleri içeren kısım da dikkat çekicidir.

Ölkede servislerinin alfabetik düzene göre irdelendiği kitapta nüfusları, büyüklükleri ve jeopolitik ağırlıkları gözlemlenmeden bütün ölkede Servislerine yaklaşık 15 sayfa ayrılarak eşit davranılmasının da etkisiyle, Asya'da kamuoyu bilinirliği açısından ön plana çıkan bölgesel/küresel oyuncuların Servislerine kitapta özel bir muamele yapılmamaktadır. Kitaba getirilebilecek bir diğer temel eleştiri ise Türk Dünyası özelinde Orta Asya Türk Cumhuriyetleri Servisleri ile Milli İstihbarat Teşkilatı (MİT) arasındaki ilişkilere yer vermekte oldukça yetersiz kalması olabilir.

Günün sonunda Asya'da incelenen pek çok ölkede Servisi'nin iç muhalefete veya ayrılıkçı hareketlere karşı rejimin güvenliğinden de sorumlu olması,

Servislerin kaderinin siyasi iktidarın devamına tabi olması sonucunu doğurmaktadır. Bu itibarla söz konusu Asya ülkelerinde İstihbarat Servislerinde reforma gidilmesinin denetim ve şeffaflık süreçlerinden ziyade ülke güvenliğini etkileyecek istihbarat başarısızlıkları veya (çoğu kişisel mahiyette olan) siyasi iktidarda yaşanan köklü değişimler gibi faktörlere bağlı olduğu anlaşılmaktadır.

Bu itibarla, pek çok Asya ülkesinde İstihbarat Servislerinin rejimlerin korunmasına amacıyla “güvenlik servisi” kurgusuyla faaliyet gösterdiği, kıtadaki büyük ülke örnekleri dışında, dış istihbarata yönelimin ise kısıtlı kaldığı anlaşılmaktadır. Bu bağlamda, dış istihbarata yönelimin ağırlıkla rakip komşu/bölgesel güçlerle sorunlu ilişkiler, sınır problemleri, organize suç faaliyetleri, diasporanın takibi ve 11 Eylül sonrasında terörizmle mücadele ile Afganistan öznesinde artan uluslararası işbirliğinin yansımaları olduğu belirtilebilecektir.

Ayrıca kitapta irdelenen Asya ülkelerinin önemli bir bölümünün, dış operasyonlara açık olduğu, neticede de Kontr-espiyonaj anlamında da güçlü bir yapı ortaya koyamadığı belirtilebilecektir. Kontr-espiyonaj bağlamında kitapta yer alan belki de en dikkat çekici örnek Hindistan İç Servisi’nin, ülkesinin 1998 yılında gerçekleştirdiği nükleer denemenin, ABD İstihbarat Topluluğu tarafından öğrenilmesini engellemesidir. Keza, İsrail gizli servisi MOSSAD’ın Singapur Servisi başta olmak üzere bazı ülke Servislerinin kurulum ve eğitim aşamalarında oynadığı belirleyici role dair kitapta yer alan bilgiler Güney Asya’daki dengeler açısından dikkat çekicidir.

Söz konusu veriler ışığında ve artan jeopolitik gerilim ekseninde, bahse konu ülke Servislerinin Çin’in çevrenmesi, Hindistan-Çin ile Hindistan-Pakistan bölgesel rekabeti, Endonezya ve Malezya ile ilişkileri, Sovyetler Birliği sonrasında Orta Asya’da güç mücadelesi, enerji yollarının güvenliği, terörizmle ve organize suçlarla mücadele, Afganistan’daki gelişmeler ana temaları eksenlerinde birbirleri ve bölgesel/küresel güçlerle işbirliklerine yöneldikleri anlaşılmaktadır.

Kitapta ilgili ülke bölümlerinde yer alan veriler ışığında, 30 ülkenin İstihbarat Topluluğuna dair bir özete, bahse konu ülkeler özelinde istihbarat kültürüne dair spesifik durumların daha net anlaşılması açısından aşağıda yer verilmektedir. Bu bağlamda;

- Gerekli yeterli kaynaklara ve tecrübeye sahip olmayan ve 2022 yılında Afganistan’da tekrar kontrolü ele geçiren Taliban yönetiminin etnik, dini ve

kabile seviyesinde bölünmüş ve dış servislerin müdahalesine açık olan, kendisi ile mücadelede adanmış bir önceki Servisin lağvedildiği Afganistan'da, güçlü bir İstihbarat teşkilatına sahip olamayacağı, korku temelinde bir yönetim ile de toplumsal gelişmeyi sağlayamayacağını not edildiği,

- Bir düzineden fazla İstihbarat Servisi'nin olduğu Pakistan'da Servisler Arası İstihbarat Direktörlüğü (ISI)'nün temel istihbarat aktörü olduğu, yaklaşık 70 yıllık tarihi temelinde ulusal güvenlik merkezli çalışan Servisin Hindistan ile mücadele ve Pakistan'ın güvenliğinin sağlanması, komünizmin çevrenmesi, terör ile küresel savaş dönemlerinde çok boyutlu roller üstlendiği, kuruluşunda İngiliz Gizli Servisi (MI6) sonraki dönemde ise ABD Merkezi Haberalma Örgütü (CIA) ile yakın ilişkiler geliştirdiği, Pakistan İstihbarat Topluluğu içerisinde askeri personelin etkisinin belirgin olduğu, siyasi ve askeri kanadın ISI çalışmaları üzerinde kendi çıkarları kapsamında kontrol kurabildiği, ABD'nin Afganistan'dan çekilmesi ve Hindistan'ın artan bölgesel etkinliğinin ISI'nin görevlerini de çoğalttığı, mevcut çok boyutlu risk ortamında teknolojik yeniliklere uyum sağlamak ile güçlü bir analiz birimine sahip olmanın ISI'nin temel güncel öncelikleri arasında yer aldığı kaydedildiği,

- Geniş bir yelpazede birbiri ile yarışan sivil ve askeri istihbarat Servislerine sahip olan radikal terör, sınır sorunları ve mülteci problemi ile mücadele eden Bangladeş'te, merkezi anlamda istihbarat servisleri arasında koordinasyonu sağlamaya yönelik bir istihbarat reformuna ihtiyaç duyulduğunun vurgulandığı,

- Çin Devlet Güvenliği Bakanlığı (MSS)'nin siber espionaj, teknoloji hırsızlığı ve elemanlanma açısından ciddi başarılar sergilemeye devam etse dahi Çin Komünist Partisi'nin sıkı kontrolü sebebiyle, analiz anlamında bir üstünlük sergilemeyeceği, rejime bağlılık ekseninde yolsuzluklarla mücadele açısından da bir enstrüman olarak kullanılacağı, neticede Servisin ağaçları görmekten ormanın fark edemeyeceği bir kültürel ortamda faaliyet gösterdiğinin belirtildiği,

- Kamboçya'da 1985'te iktidara gelen Hun Sen'in istihbarat teşkilatı üzerinde maksimum kişisel kontrol sağladığının, yönetimin siyasi çıkarlarına hizmet eden Servisin tarihsel bir sıralama ile Fransa, ABD, Vietnam ve Çin'den eğitim desteği aldığı ve dış etkilere açık olduğunun not edildiği,

- ABD etkisine son veren 1975 Komünist devrimi sonrasında Vietnam ile köklü ilişkiler kuran Laos'ta Vietnam ile ilişkilerin zayıflaması ve Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrasında artan Çin ağırlığına da gönderme yapılmak suretiyle, Laos'un dış güçler tarafından adam kaçırma vb. eylemlerin organize edilebildiği bir coğrafyaya bürünmesinin altının çizilerek Bakanlık seviyesindeki Laos İstihbarat yapısının "iç düşmana" yönelik faaliyetleri ile Çin ile gelişen ilişkilerine vurgu yapıldığı,

- Hindistan'ın bir ölçüde sömürgeci İngiltere yönetiminden devralınan geniş bir İstihbarat teşkilatı yapısına sahip olduğu, yaşadığı sınır sorunları ve terörizm tehdidi dikkate alındığında dış servisin geçmişte önemli başarılarla da imza attığı, Hindistan Dış İstihbarat Servisi (R&AV)'nin Pakistan ile Bangladeş'in ayrılması sürecinde Bangladeş'in yaratılmasına ciddi biçimde olanak sağlamasının söz konusu başarılarından birisine örnek teşkil ettiği, ABD, İngiltere, BAE, İsrail servisleri ile terörizmle mücadele alanında yoğun işbirliği yaptığı, Servisin önemli bölgesel partnerleri açısından ise Bangladeş ve Nepal'in ön plana çıktığının not edildiği,

- Dış servisi hakkında bilgi olmayan Mynmar'da, Servisin rejimin güvenliği bağlamında öncelikli görevlerinin olduğu, Hindistan ve Çin'e yönelik tarihsel anlamda da tehdit algısı bulunan Mynmar'da ÇHC'nin ekonomik yatırımları ile 1990'lı yıllarda ayrıcalıklı konuma eriştiği, neticede Hindistan ve ÇHC için ulaşım yolları kapsamında da jeostratejik öneme sahip olan Mynmar'ın dış etkilerden uzak bağımsız bir duruş sergileme kapasitesinden uzak olduğu, iç istikrarı korumak amacıyla istihbarat servisinin iç muhalifleri yoğun bir takipte tuttuğunun kaydedildiği,

- Mynmar gibi Güney Asya'da Hindistan ve Çin arasında jeostratejik önemde bir lokasyonda yer alan Nepal'de kökenleri 18. Yüzyıla inen istihbarat kültürünün şekillenmesi açısından belirleyici olan noktanın siyasi iç huzursuzluklar olduğu, istihbarat kültürünü güçlü bir şekilde belirleyen dış bir servisin bulunduğu dair ise bu aşamada kayda rastlanmadığı, devlet güvenliğini önceleyen siyasi yapının güçlü bölgesel komşularına karşı da ihtiyatlı bir tutum sergilemekte olduğunun bildirildiği,

- Butan'da ulusal güvenlik yapıları istihbarat fonksiyonlarını ifa ederken bir istihbarat servisinin olmadığı, bu nedenle Hindistan ile mevcut güvenlik işbirliği anlaşmaları kapsamında istihbarat ihtiyaçlarının Hindistan tarafından sağlandığının not edildiği,

- Yaklaşık çeyrek asırlık bir öyküsü bulunan Maldivlerdeki istihbarat topluluğunun rejimin güvenliği ve terörizmle mücadelede fonksiyonlar üstlendiği, neticede güçlü bir istihbarat kùltürü olmayan Maldivlerde istihbaratın denetimi anlamında güçlü bir farkındalığın da bulunmadığı, Maldivlerde istihbaratın fonksiyonel anlamda güçlenmesi ve yasalar çerçevesinde denetim içerisinde faaliyetlerini ifa edebilmesi için özellikle yasama ve yargı organlarının ciddi sorumluluklar üstlenmesi gerektiğinin vurgulandığı,

- Mutlak monarşi olan Brunei sultanlığında, Başbakan ve Adalet Bakanı da olan Brunei Sultanının, bu küçük ÷lkenin yeraltı zenginliklerinden aldığı finans gücüyle, teknik anlamda donanımlı ve profesyonel amacı Monarşiyi korumak olan bir İstihbarat kùltürü yaratmak için yoğun çaba harcadığının kaydedildiği,

- Geniş bir İstihbarat Topluluğı'na sahip olan Endonezya'da Endonezya Komünist Partisi'nin dağıtılması sürecinde 500 Bin kişinin ölmesi ekseninde yaşananların güvenlik yapısının kodlarını da belirlediği, Avustralya, RF ve Kuzey Kore'nin de içerisinde yer aldığı bir dizi ÷lkenin istihbarat faaliyetlerine karşı koyma, radikal terör ve yaşanan muhtelif krizlerle mücadele etme gibi fonksiyonları da dikkate alındığında, Endonezya'nın birlik ve egemenliğini korumak açısından İstihbarat Topluluğı'nun önemli roller üstlenmeye devam edeceğinin bildirildiği,

- 2002 yılında Endonezya'dan bağımsızlığını kazanan Doğı Timor'da, devlet kurumlarının profesyonelleşmesi anlamında bir süreç işlediği, Avustralya Dış İstihbarat Servisi (ASIS)'in başrolü oynadığı casusluk skandalı örneğinde görüldüğü üzere ÷lkede dış müdahalelere açık bir ortamın da olduğı, Endonezya, Malezya ve Filipin Servisleri ile geliştirilen ilişkilerin bölgede artan Çin etkisine bir ölçüde set çekebileceğı, partizan gelenekten uzaklaşılması ve Kontr Espiyonaj yeteneklerinin geliştirilmesinin de Servis açısından önem taşıdığıının kaydedildiği,

- Temelde 3 İstihbarat Servisine sahip olan Malezya'da, söz konusu servislerin güçlü kaynaklara ve profesyonel bir yapıya sahip olduğı, neticede organize suçlar ve terörizmle mücadele açısından başarılar da sergilediği, bununla birlikte İstihbarat Servislerinin yürütme organı tarafından sıkı bir şekilde kontrol edilmesinin siyasi bir kimlik taşınmasına da sebebiyet verdiği, denetim zafiyeti yaratan bu durumun orta vadede aşılması gereken temel problem olarak vurgulandığı,

- Sri Lanka halkının yüzlerce yıllık işgalci/sömürgeci (Portekiz, Hollanda ve Birleşik Krallık) güçlere direnişinin yarattığı etkileşim temelinde bir istihbarat kùltürüne sahip olduğu, bağımsızlığın kazanılması sonrasında Birleşik Krallık ve İsrail ile ABD Servislerinden eğitim desteği alındığı, komşu Hindistan'ın desteğini alan ayrılıkçı terörizmle mücadelenin temel görev olduğu 1980-1990 döneminde istihbarat alanında merkezîyetçilik eğiliminin de güçlendiğinin kaydedildiği,

- Askeri bir diktatörlük temelinde mutlak monarşi olarak tanımlanan Tayland'da istihbarat servisinin komünizm ile mücadele kapsamında CIA ile yakın ilişki kurduğu, 2000'li yıllarda güney sınır bölgesindeki ayrılıkçı Malay Müslümanları ile mücadelede sert yöntemleriyle ön plana çıktığı gibi CIA için de ülkede sert sorgu tekniklerinin uygulandığı özel bölgeler oluşturduğu, bir dizi istihbarat başarısızlığının da yaşandığı süreçte son dönemde sosyal medyanın takibi gibi güncel siber örneklerin yanı sıra rejim güvenliği açısından gerekli tüm tedbirlerin otoriter bir yaklaşımla hayata geçirilmesine hizmet ettiği, ülkenin demokratikleşmesinin istihbarat kùltürünün daha derinden analizi için fırsatlar yaratabileceğinin vurgulandığı,

- Vietnam örneğinde ise ulusal güvenlik servislerinin rolünden ziyade ülkenin Laos ile mevcut, küresel uyuşturucu ticareti açısından da büyük öneme sahip olan sınırı kapsamında uyuşturucu ticareti ile mücadeleye egemen olan istihbarat toplama yaklaşımlarının değerlendirildiği,

- Küçük ada devleti Singapur'u terörizmden korumak, jeopolitik riskler bağlamında stratejik istihbarat üretmek ve Five Eyes ile teknik iş birliğini yoğunlaştırmak şeklinde bir ajandası olan İstihbarat Servisinin, yarı otoriter bir devlet sisteminin parçası olarak faaliyet gösterdiği, sahip olduğu kolluk yetkileriyle sömürge döneminde polis içerisinde Birleşik Krallık tarafından oluşturulan İstihbarat Bürosunu andırdığı, keza MI6'in 1940-1950 döneminde bölgede yürüttüğü gizli operasyonlar için Singapur'u önemli bir üs olarak kullandığı, 1965'te bağımsızlığın kazanılması sonrasında Singapur yönetiminin İsrail ve Avustralya Servisinden çok boyutlu eğitimi noktasında ciddi destek sağladığı, zira Servisin Endonezya ve Malezya gibi Müslüman komşu ülkelerle yaşanan jeopolitik sorunları da gözetken bir ittifak ve donanım ihtiyacı çerçevesinde hareket ettiği, komünizmle mücadele ve El Kaide ile Jemaah İslamia (JI) ile mücadelenin Servisin çalışma kùltürünü belirleyen diğer öğeler olduğu,

- Geçmiş itibarıyla da örtülü operasyonları kapsamında ön plana çıkan ve 8 ana Teşkilattan oluşan Tayvan İstihbarat Topluluğu'nun, söz konusu yeteneklerini Çin'e yönelik güvenlik kaygıları kapsamında artırma arayışında olduğu, 1949-1987 arasında olağanüstü hal döneminde istihbarat yapısının rejimin güvenliği için çalıştığı, 1980-1990'lı yıllarda rejim muhalifleri ve komünistleri hedef alan "beyaz terör" döneminde Tayvan İstihbarat Topluluğunun da çok aktif biçimde rol oynadığı, Tayvan'ın demokratikleşmesine paralel olarak 1990'larla beraber istihbarat üzerinde yargı ve yasama denetimin de oluştuğu, 2000'li yıllarda Çin kaynaklı siber tehdit ve saldırılar ile mücadele için 7. Bölüm gibi yeni oluşumların temel istihbarat yapısı olan Ulusal Güvenlik Bürosu bünyesinde de hayata geçirildiği,

- Japon Polis Teşkilatı (NPO)'nun ön plana çıktığı dağınık yapıdaki Japonya'da istihbarat topluluğunun gözetiminin tarihsel açıdan bakıldığında ikinci dünya savaşı sonrasında gündeme gelse dahi denetimin yasal alt yapısının oluşturulmasının zaman aldığı, bununla birlikte diğer gelişmiş ülkeler ile kıyaslandığında çok katı bir gözetim ve denetim sistemi bulunmasa dahi merkezi bir görünüm sergilemeyen Japon istihbarat topluluğunun denetimsiz de olmadığı,

- Çin ve Kuzey Kore tehdidini hisseden Güney Kore Ulusal İstihbarat Servisi (NIS)'in çok büyük ölçüde ABD etkisinde oluşturulduğu ve merkezi konumda "ulusal güvenlik" bağlamında çok geniş bir yelpazede faaliyet gösterdiği, girilen bir dizi reforma rağmen Servisin siyasetleşmesinin engellenememesi ve Başkanlık seçimlerindeki partizan tutumu nedeniyle karıştığı skandallar neticesinde 2020 yılında isminin değiştirilerek yetkilerinde azaltmaya ve daha fazla denetime gidilmesine matuf bir reforma tabi tutulduğu, diğer taraftan Güney Kore askeri istihbaratında da 'grupça düşünme' yaklaşımı sebebiyle analiz yeteneğinin kısıtlı olduğu, 2020 yılında Kuzey Kore Servisi'nin Güney Kore Hükümet çalışanını öldürmesine dair delil oluşturan sinyal istihbaratı kaynaklı hassas bilgilerin Mahkeme ile paylaşmasının da istihbarat toplama yöntemlerini deşifre eden bir gelişme olarak çalışmada not edildiği, neticede dış istihbarata yoğunlaşan Servisin denetimi ile Güney Kore'deki diğer istihbarat servislerinin güçlendirilmesi ve aralarında koordinasyonun yaratılmasına dair bir dizi tedbirin hayata geçirilmesinin önemli olduğu, Servisin ABD dışında Japonya ile stratejik düzeyde, Avustralya, Hindistan, Endonezya ve Filipinler Servisleri ile de iyi düzeyde ilişkilerinin olduğunun kaydedildiği,

- Güvenlik devleti olarak tanımlanabilecek olan Kuzey Kore'de kuşatılmışlık hissiyatının siyasi olduğu kadar istihbarat kültürünü de belirlediği, yabancı ülkelerde suikastlar düzenlemek ve adam kaçırmak gibi eylemler gerçekleştiren ve iç/dış gelişmelere hızlı bir şekilde uyum sağlayan Kuzey Kore istihbarat servisinin dış faaliyetlerini olumsuz etkileyen öğelerin ise maddi kaynak sıkıntıları ile yurtdışındaki misyonlarının kısıtlı sayıda kalması olduğu, bununla birlikte son yıllarda siber alanda Servisin yoğun bir şekilde faaliyet gösterdiği, 2017 yılında Bangladeş Bankası'ndan 1 Milyar ABD Doları çalınmasına yönelik siber saldırının arkasında Kuzey Kore Servisi'nin olduğunun ABD Ulusal Güvenlik Ajansı (NSA) yetkililerince bildirildiğinin çalışmada kaydedildiği,

- Savunma ve İçişleri yapılanması içerisinde faaliyet gösteren iki temel Filipin Servisi'nin istihbarat kültürlerinin gerek sömürge geçmişi gerekse ABD ile 1947'de imzalanan ve komünizmle mücadelede Filipin'i önemli maddi desteğine de kavuşturan güvenlik işbirliği anlaşmaları neticesinde oluştuğu, Marcos'un Başkanlık döneminin sonlanması ile 1987 yılında kabul edilen Anayasanın güvenlik aparatları için denetimi öngördüğü, bununla birlikte söz konusu denetimin genelde kâğıt üzerinde kaldığı zira yozlaşmanın basına yansıyan örneklerin de gösterdiği üzere varlığını koruduğu, zira siyasi iktidarların istihbarat organizasyonları üzerindeki etkisinin büyük olduğu, ayrıca terörizmle mücadele kapsamında son yıllarda yaşanan istihbarat başarısızlıklarının siyasi iktidar tarafından da halk ile açıkça paylaşılmaya başlandığı, mevcut durumu itibarıyla Filipinler istihbarat yapılanmasının reforme edilmesinin gündemde olduğu,

- Moğolistan İstihbarat Servisi (GIA)'nin, Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrası dönemde KGB geleneğinden ayrılarak Sovyet etkisinin yoğun bir şekilde izlendiği diğer Asya ülkelerinden ciddi ölçüde ayrıştığı, bu kapsamda İstihbarat örgütünün siyasi baskılara karşı direnç gösterdiği ve ciddi ölçüde siyasallaşmadığı önemli bir örnek olarak da Asya'da istisnai bir şekilde ön plana çıktığı, Servisin siyasileşmemesinde, bu kapsamda ilk aşamada varılan toplumsal mutabakatın yanı sıra sınır anlaşmazlığı sorunları yaşamaması ve RF ile Çin'den 1990'lı yıllarda yoğun bir ilgi görmemesinin yanı sıra ülkede organize suç faaliyetinin boyutlanmamasının da etkili olduğu, 1997 yılında Akademi kurmakla birlikte GIA Servisinin personelin eğitimi ve nitelikli bir şekilde donanımı, RF ve Çin gibi iki komşu büyük devletten kaynaklanan tehditlerin bertaraf edilmesi, ayrıca organize suçlarla

mùcadele edilmesi gibi güçlüklerle mùcadele etmekte olduğunun not edildiği,

- Kazakistan'da Sovyetler Birliği dağıtıldıktan sonra çeşitli reformlara tabi tutulan İstihbarat Servislerinin zamanla KGB kùltürüne dönüş yaptığı, siyasi otoritenin ve Ulusal Güvenlik Konseyi'nin sıkı kontrolüne tabi olan İstihbarat Servislerinin komşu Türk devletleriyle iyi ilişkilere sahip olmanın yanı sıra, RF ve Çin'i dengeleyecek bir unsur olarak ABD Servisiyle de önemli ilişkilere sahip olduğunun kaydedildiği,

- Bağımsızlık sonrasında siyasi istikrarı tesis edilemeyen Kırgızistan'da, sınır aşan suçlar, Özbekistan İşlam Hareketi vb. örneklerinde terörizm ile mùcadele açısından ön plana çıkan Kırgız Servisi'nin, RF başta olmak üzere bölgesel güçler ile de jeopolitik dengeleri de gözetmeye çalışarak istihbarat alanında yoğun işbirliği sergilediğinin not edildiği,

- Özbekistan'ın 1991 yılında bağımsızlığına kavuşması sonrasında KGB geleneğini koruyarak güvenlik sistemindeki en güçlü yapı haline gelen Ulusal Güvenlik Servisi (SNB)'nin, RF Servislerinin yanı sıra bölgede turuncu devrimlerin gözlemlendiği 2006 yılına kadar özellikle Afganistan ve El Kaide ile mùcadele bağlamında CIA ile de yakın işbirliği içerisinde olduğu, Aralık 2016'da Cumhurbaşkanlığı seğıimlerini kazanan şevket Mirzoyev tarafından, Ulusal Güvenlik Servisinin isminin Devlet Güvenlik Servisi (SGB) olarak değiştirildiği ve Servisin yetkilerinin azaltıldığı bir dizi önemli reformun 2017-2018 yıllarında hayata geçirildiği, neticede SGB'nin devlet güvenlik sistemindeki diğer kurumlar tarafından dengelenen bir yapıya dönüştürülmesi stratejisinin izlediği, söz konusu strateji kapsamında yeniden kurgulanan güvenlik sektöründe, Ulusal Muhafızlar ile Başkanlık Devlet Güvenlik Servisi gibi güvenlik-istihbarat yapılarına verilen yeni yetki ve sorumluluklarla temelde Başkanlık rejiminin korunmasının hedeflendiğinin kaydedildiği,

- Tacik Servisinin iç ve dış konularda geniş yetkilerle rejimin güvenliği açısından da kilit rolde olduğu, 1992-1997 döneminde yaşanan iç savaşında ülkenin güvenlik anlayışında belirleyici olduğu, Huawei tarafından yüz tanıma sisteminin Duřanbe'de uygulamaya geçirilmesi gibi uygulamaların Çin'e de Tacikistan'da ilave veri kaynaklarına ulaşma fırsatı sunmuş olabileceği, bununla birlikte Servisin temel partnerinin RF Servisleri olduğu, ayrıca ABD ile de terörizm ve uyuşturucu ticareti ile mùcadele kapsamında işbirliğine sahip olunduğunun kaydedildiği,

- KGB geleneğini 1992 yılında bağımsızlığına kavuşması sonrasında Ulusal Güvenlik Bakanlığı bünyesinde yaşatan Türkmenistan'da istihbarat kùltürünü belirleyen diğere öğelerin ise ülkenin BM tarafından tanınan daimi tarafsız pozisyonu, jeostratejik konumu, otoriter Başkanlık sistemi, sınır aşan suçlar ve radikal örgütlerle mücadele olduğunun kitapta vurgulandığı belirtilebilecektir.

KAYNAKÇA

- Biden, Joe. White House. "National Security Strategy." 12 Ekim 2022. 8-November-Combined-PDF-for-Upload.pdf (whitehouse.gov)
- Shaffer, R. (Ed.). (2022). *The Handbook of Asian Intelligence Cultures*. Rowman & Littlefield
- Shaffer, R. (Ed.). (2023). *The Handbook of African Intelligence Cultures*. Rowman & Littlefield

İ Ç A D

İstihbarat Çalışmaları ve Araştırmaları Dergisi

Journal of Intelligence Research and Studies

Gilt/Volume:4 Sayı/Issue:1 Yıl/Year: 2025 Ocak/January

ISSN 2822-3349 (Basılı- Print) ISSN 2822-3357 (Çevrimiçi- Online)

Söyleşi / Interview

- ❖ Interview with Prof. Loch K. Johnson: Covert Action is the Secret Interference in the Affairs of Other Nations / Prof. Loch K. Johnson ile Söyleşi: Örtülü Operasyon, Diğer Ulusların İşlerine Gizlice Müdahale Etmektir

Araştırma Makaleleri

- ❖ Intelligence Theory from an Epistemological Perspective / Epistemolojik bir Perspektiften İstihbarat Teorisi
Merve ÖNENLİ GÜVEN
- ❖ İstihbarat Doktrininin Kavramsal ve Kuramsal Temelleri / Conceptual and Theoretical Foundations of Intelligence Doctrine
Elif GÜLTEKİN KARAHACIOĞLU

Kitap İncelemesi

- ❖ Asya İstihbarat Kültürlerine Dair El Kitabı / The Handbook of Asian Intelligence Cultures
S. Özgür UĞURDAN

Terörizm ve Radikalleşme ile Mücadele Araştırma Merkezi Derneği
Research Center for Defense Against Terrorism and Radicalization Association

Adres / Address: Beytepe Mah. Kanuni Sultan Süleyman Bulvarı 5387. Cadde
No:15A D:58 06800 Çankaya/Ankara
www.icadergisi.com
e-posta/e-mail: editor@icadergisi.com